

موسی بن راشد العازمی

دیاری

بۇ ناسینی پیغمبهری نورانی ﷺ

وهرگیرانی
هۆشیار نصرالدین کهلاری

دیاری

بۆ ناسینی پیغمبهری نوورانی ﷺ

دیاری بو ناسینی پیغمبه‌ری نوورانی

نووسینی: موسی ابن راشد العازمی

وهرگیرانی: هوشیار نصرالدین که‌لاری

پیداچوونه‌وهی: بیستون ژاله‌یی

نه‌خشانندی نووسین و بهرگ: کتیبخانه‌ی گه‌شه

چاپکردن: کتیبخانه‌ی گه‌شه

نۆبه‌ی چاپ: دووهم، ۲۰۲۱

تیراژ: ۱۰۰۰ دانه

نرخ: دینار

له به‌ریوه‌به‌رایه‌تی گشتی کتیبخانه گشتیه‌کان، ژماره

سپاردنی (۱۶۶۷) ی سالی (۲۰۱۹) ی پیدراوه.

کتیبخانه‌ی گه‌شه بو چاپ و بلاو کردنه‌وه

سلیمانی - بازاری ئاوباریک بهرامبه‌ر کاسو مول - دوکانی ۷۱

۰۷۵۰۸۸۲۹۰۸۶ - ۰۷۵۰۱۲۱۴۷۷۳

ديارى
بۇ ناسىنى يىغەمبەرى
نوورانى ﷺ

نووسىنى: موسى ابن راشد العازمى

ودرگىرانى: ھۆشيار نصرالدين كەلارى

پىداچوونەودى: بىستون ژالەيى

چاپى دوودم

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ

فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ﴾

(ال عمران: ٣١).

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله والصلاة والسلام على رسول الله

یهک دوو وشه له جیاتی پیشهکی:

بهوردی و وشه به وشه و دیر به دیر له سهر ناوهرۆکی ئەم
نامیلکه جوان و بۆنخۆشە سیرە پێخەمبەری خوا ﷺ وەستام. که
نووسەری کوهیتی پسپۆر له سیره موسا بن راشد العازمي
نووسیویەتی و برا و هاوڕێم مامۆستا هۆشیار کهلاری بۆ کوردی
ومری گیراوه.

ئەلبەتە سیره له زاراوەدا واتە: هەموو ئەوەی له ژياننامەي
پێخەمبەری پیشەواوه ﷺ گەشتوو و گواستراوەتەوه. له
له دایکبوونیەوه و لەپاش وپیش ناردنیەوه به پێخەمبەر ﷺ و
هەموو رووداو و ماحەراکانی ناو ژيانی تا کۆچی دوايی ئەم پیشەوا و
مرۆفە بێ وینەيەي سەرزدەوی و میژوو. که ئەمەش هەموو ئەمانە
دەگریتەوه: له دایکبوون و بنەچه و شوینی ژيان و بنەماله و عیال
و عەشیرەت و منالی و گەنجی و ماحەراکانی ناردنی به پێخەمبەر
ﷺ و دابەزینی نیگا و سروشی خوايی بۆی. تا ڕەوشت و شیوازی ژيان
و موعجیزەکانی و قوناغەکانی بانگەواز له مەکه و مەدینە. هەرودەك
سیره لای زانیانی فەرمووده بەمانای سوننەش دێ. بهواتای ئەوەي
ئەدریتە پال پێخەمبەر ﷺ له گوشتار و کردار و پەسەندکردن و
سیفەتیک. لای زانیانی عەقیدە و بنەماکانیش ماناکەي ڕێبازی

پېځه مېهر ﷺ وھېدايەتەكەشى دەگريټەود. بۇ زانايانى ميژووش
دەكاتە ھەموو ھەوالەكانى پېځه مېهر ﷺ وغەزاكانى. ئەودش گرنگە
ئامازەى پى بىرى كە سىرە سياقى زەمانى ومەكانى و گرنكى
وتايبەتمەندى و خەسلەت و سەرچاودەگەلى تايبەت بەخوى ھەيە و
لەھەر دەرگا وپەنجەرە ولق وپۆيىكىدا بە سەدان سەرچاودە و بابەت
وباس وتويژينەود ھەيە .

بېگومان نووسەر و سىرەنووسە موسولمانەكان سەدان كتيبىان
دەربارەى ژياننامەى پېځه مېهرى پيشەواى مروفايەتى ﷺ نووسىود.
كە ھەر يەكە وتام وبۇ و رەنگ و روالەتى خويان ھەيە. بەلام ئەم
جريودە خوشانەى ئەم بولبولە خوشخوانەى سىرە كە پيشتر لە تۆرى
كۆمەلايەتى تويتەر بلاوى كردۆتەود. لەپال ئەوددا كە پرە لە
زانيارى دروست وپشتراست كراود لەسەر ژياننامەى پېځه مېهرى
ئازىز ﷺ.

ھەرودھا بە شيوازيكى سەرنجراكيش دارپژراودە و زنجيرەبەنديش
كراود. ھەرودەك لەبەر ئەودش كە ئەم پياودە لەم بوارەدا پسپۆرە زۆر
مەنھەجى و زانستيانەش روداودەكان ريز دەكات و دەگريټەودە و
گرنكى زۆريشى بە سەنەدى زانستى وباودەپيىكراوى روداودەكان داود .
و پەنجەى خستۆتە سەر ھەندىك گيپرانەودى باو وبلاويش كە لە
ھەندىك لەسەرچاودەكانى سىرەدا ھاتوون و ھەلبەستراو و لاواز و بى
ئەسل وئەساس وبى سەنەد وسەرچاودەى زانستين. بەگشتى ئەم
نامىلكەيە دەگريټ وەك يەكەك لەسەرچاودە وپروگرامەكانى خويندن

وفیرکردنی می‌ردمنالان پستی پی ببه‌ستریّت. لهو شوین و قوتابخانه
وسه‌نتهر وناوندانه‌دا که ژياننامه‌ی پیغه‌مبه‌ری نازیزیان ﷺ تیدا
ده‌خوینریّت.

له‌په‌یوه‌ندی به وەرگیړانه‌که‌ی ماموستا هۆشیار که‌لاریشدا ده‌بی
ئه‌وه بلیم که تا چه‌زکه‌ی خۆمانه ودلگیر و گهرم وگور و بی گری
وگول و ده‌ستپاکانه تهرجه‌مه‌ی کردووه و خوینهری کورد
پاده‌کیشت و بیزاری ناکات و ئه‌وه‌نده‌ش بۆن و به‌رامه و هال
وهه‌وای کورده‌واری به وەرگیړانه‌که‌ داوه. که که‌م هه‌ست ده‌که‌ی
ده‌قیکی وەرگیړدراو ده‌خوینریته‌وه .

خوای په‌روه‌ردگار به‌باشترین پاداشتی خو‌ی جه‌زای نووسهر و
وەرگیړ بداته‌وه و بیخاته سهر کی‌شانه‌ی کرده‌وه چاکه‌کانیان بۆ ئه‌و
پۆژه‌ی که هیچ کارو کرده‌وه‌یه وەرناگیری وناخوا گوفتار وکرداری
باش و له‌به‌ر خوا ئه‌نجامدراو نه‌بی. په‌روه‌ردگار ئیمه‌ش له
شه‌فاعه‌تی ئه‌م شه‌فیع وپیغه‌مبه‌ره ﷺ سه‌روهر و سه‌رداره بی‌به‌ش
نه‌کا و چه‌شرمان له‌گه‌ل ئه‌و بی و به‌ ئاوی که‌وسه‌ری ده‌ستی
پیرۆزی تینویتیمن بۆ هه‌تا هه‌تایه بشکی.

وصلی الله وسلم علی رسول الله

بیستون ژاله‌یی

گه‌رمیان _ که‌لار

۲۱ شه‌والی ۱۴۴۰ ی گۆچی

۵۱ حوزده‌یرانی ۲۰۱۹ ی میلادی

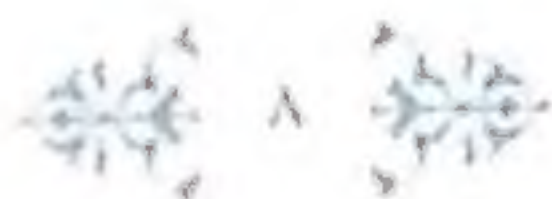
پیشہ کی چابی دووہم

سو پاس و ستایش بؤ پەروردگاری جیہان . سہلات و سہلام وەك
لیژمہی باران لەسەر پیغەمبەری ئاخەر زەمان و یاران و
شوینکەوتوانی تا رۆژی پەسلان.

پاشان:

فەزل و منەتی خواپە پاش ئەوہی چاپی یەکەمی کتیبی (کورت
و پوخت پیغەمبەرەکەت بناسە) گەوتە بەر دیدی خوینەران. ھەر
زوو ریکخراو و ناوەندە ئیسلامیەکان کردیان. بەمەنھەج و پرۆگرامی
خویندن بؤ فیرخوازەکانیان . ھەرودھا لەھەندئ شوین بؤ پیشبرگی
دیاری کرا. ھەموو ئەم ھۆکارانە و کورتی و پوختی و درووستی
زانبارییەکانی بوہ ھۆی ئەوہی کە چاپی یەکەمی ئەم کتیبە کە
تیراژەکە ۱۰۰۰ نوسخە بوو لەبازار و کتیبخانەکاندا چاپی یەکەمی
نەمیتن.

لەبەر گرنگی کتیبەکە چەندین ریکخراو و ناوەندی ئیسلامی
داوایان دەکرد کە چاپی دووہمی بکری . بەتایبەتی کاتیک
پیمگەشت کە گراوہ بەمەنھەج و پرۆگرامی خویندن لە ھەریەکە لە
شارەکانی کەلار و ھەلەبجە و چەمچەمال و رانیہ و دەر بەندیخان .
ھەرودھا کاتیک برای بەرپۆزم کاک مەریوان ئەحمەد خاوەنی
کتیبخانە ی گەشە داوای کرد کە چاپی دووہمی لەئەستۆ بگری .
بۆیە منیش بریارمدا رەزامەندی دەربرم و ناوەکەشی بگۆرم بؤ (

دیاری بۆ ناسینی پیغمبهری نوورانی) . دواى ئەوێ که کتیبی
عهقیدهکه بهناوی (دیاری بۆ شارەزابوون له بیروباوهری ئیسلامی)
بلاوبویهوه و گهر خوا ویستی لهسهری ههرسی کتیبی (دیاری بۆ
شارەزابوون له زانستی فهرموودهناسی و. دیاری له پاداشتی نیلاهی
و. دیاری بۆ شارەزابوون له چوار پایهی ئیسلامی) بهرپوهن بۆ
وهرگیران و چاپکردن و ههروهها کتیبی (دیاری بۆ شارەزابوون له
پێزمانی عهرهبی) کهوته بازارپوه پیمخۆشبوو ئەم ناوه بۆ چاپی
دووهم و چاپهکانی تر - إن شاء الله - ههلبێژم.

داواکارم لهخوای پهروهردگار لیمانی قبول بفهرمویت و قبولیش
بهم بهرهممه ببهخشی و پاداشتی کاک مهربوان و کتیبخانهی گهشه
بداتهوه.

وصلی الله وسلم علی رسولنا محمد وعلی آله وصحبه أجمعین

هوشیار نصرالدین کهلاری

۱۴۴۲ / ۴ / ۲۶

۱۱ / ۱۲ / ۲۰۲۰ کهلار

***

پیشہ کی ودرگیر

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله والصلاة والسلام على رسول الله، وعلى آله وصحبه ومن

والآل...

أما بعد:

تاکہ کہ سایہ تہیہ لہ میڑوودا کہ شوینکہ وتودکانی ورد و زبری زبان
و گوزدرانیان گیراودتہ وہ تہ نانت پیش لہ دایکبونیسی. بگرد نہ سہ بی
تا ددگاتہ وہ چہ ندین بہ ردباب و باوانی کہ بؤ ہیج کہ سیکی تر شتی
وا نہک نہ کراود. بہ لکو نیودی ئہ وودش نہ کراود و نہ زانراود.
زانایانی ئہم ئوممہ تہ لہ کؤن و تازہ گرنگیان بہ گہ ورد و بجوکی
ژیانی ئہم پیشہ وایہ داود. لہ ہہموو پروویہ کہود بہ چہ ندین نویسی
قہ بارد جیاواز لہ سہر ژیانی دواون. بہ لام ہیشتا ہہر ماویہ تی و
ہیشتا ہہر تاسوقی دل ناشکینی. چونکہ ئہو بہ یامبہر و
خوشہ ویستی خواہی { قل ان کنتم تحبون الله فاتبعونی یحببکہ
الله}. چونکہ ئہو ردحمہ تہ بؤ ہہموو جیہانیان { وما ارسلناک الا
رحمة للعالمین}. چونکہ نور و پرووناکیہ بؤ سہر زدوی و جیہانی
پرووناک کردود و لہ نہ فامی رزگاری کردن. کؤتا بہ یامی نیلاہی بہ
بہ ندکانی گہ یاند و. تا لہ ژیاندا مابوو ئہودی چاک و سودبہ ختر
بوو بہ ئوممہ تہ گہ یاند و پروونی کردود بؤیان و. لہ قیامہ تیش دا
ہہر لہ ہولی ئوممہ تی ئوممہ تی دایہ.

به لئ ئەگەرچی من وەك رەببوارێكى نامۆ و نەشارەزا و بێ زاد لە
پێژینی ئەم سەردارە وێڵ و سەرگەردان و بەرێشانم وەكو مەحەبب
ئەفەرموئ:

ج مەدحیكت بكەم لانیق بەتۆ "یاخیر خلق الله"
منی بێ خێری نالانیق كە جبریلەت سەناخوانە

بەلام من ویستم بەم كورتە وەرگیرانە خۆم بخزینمە ئەو كاروانە
بەر شكۆیەى زانایان كە خزمەتیان بە سێرد و پێژین و زیاننامەى
ئەم پێغەمبەرە كردووە ﷺ .

ئەم نوسینەى بەردەستت وەكو گوزەریكى خێرایە بەدیار ئەو
هەموو ویستگە و رووداوانەى زیانی ئەم زاتە گەوردیە. كە بێخود
لەودسفیدا ئەفەرموئ:

كە رۆژى هیجری ماتمە و شەوى ویسالى شاییه
كە سەدەهەزارى وەك منی بەگیان و دل فیداییه

بە لئ گوزەریكى خێرایە هەر لەساتى شاتنە دونیاود تاكو ساتى
ودفاتى ﷻ . ئەگینا بەچەندین نوسین و توێژینهود لەزیانی بێر
بەرەكەتى تێر نابى. وەكو فەنایی لە ودفیدا ئەفەرموئ:

خوسنى خولق و سیرەتى وەك خوسنى ڕەنگ و سورەتى
شاهییدی دەعوایە ئەرى گەوهەرى بەكتایە ئەو

هەرودها ئەم وەرگیرانەم بە بەكێك لە ناواتە بەدیباتوودگانە
ژیانمى ددزانم چون زۆر لەمێژە بیرم لەودها خزمەتیكە بە

پیشه‌واکه‌م ﷺ ج خزمه‌ت کردن بی‌ت به‌فهرمایشته شیرینه‌گانی
یاخود زیاننامه‌ی پر وانه و په‌ند نامیزه‌گانی، نه‌وه جاری خوا کردی
ئه‌مه‌ی دووهمی به‌دیها‌توه و داواکارم له‌خوا‌ی گه‌وره به‌گه‌وردیی
خوی ئه‌م خزمه‌ته بجوکه‌م لی‌وه‌رگری و قه‌بو‌لی پی‌ببه‌خشی و
بیخاته سهر میزانی چاکه‌کانم.

هه‌روه‌ها سوپاس و ده‌ستخو‌شیم هه‌یه بو برای زور به‌پیزم کاک
بیستون ژاله‌یی که سهره‌رای سهرقالی به‌کار و پرژه
خی‌رخوازییه‌گانی خو‌یه‌وه ئه‌رکی پی‌دا‌چونه‌وه‌ی له‌ئه‌ستۆ گرت و
به‌تی‌بینی و سهرنجه‌گانی و پی‌شه‌کیه جوانه‌که‌ی وه‌رگی‌رانه‌که‌ی
جوانترکرد، داواکارم له‌خوا‌ی گه‌وره بیخاته سهر میزانی چاکه‌گانی و
پاداشتی به‌خی‌ریکی زور و نه‌براو به‌داته‌وه.

"وصلی الله علی" ئه‌و به‌حری نوری عیلم و عیرفانه
که‌ده‌رکی غه‌وری نا‌کا "غیر علم الله سبحانه"

هوشیار نصرالدین که‌لاری

۸ / ۱۰ / ۱۴۴۰ ی گۆچی

۱۱ / ۶ / ۲۰۱۹ ی له‌دایکبون --- که‌لار

***

سەبارەت بەم كىتەپ:

وہك ديارہ ئەم نوسىنە نوسىنى كىتەپ نىە. بەلكو موسى ابن راشد
الغازمى خاومنى كىتەپى (اللؤلؤ المكنون في سيرة رسول المأمون) بە
۲۲۲ جريوه لەتۆرى كۆمەلايەتى تويىتەر بلاوى كىردۆتەو. ھەمووى
گراوہ بە مەلەفەك و بلاودەكرىتەو. برايەكى بەرپىزىش - كەردىنگە
ئىستا خۆى لەبىرى نەماين - لەرپىگەى واتسەپەوہ بۆى نارد. منىش
ھەموو شەوانى جومەيەك لەبرى ئەوہى لە تۆرى كۆمەلايەتى
فەيسبوك تەنھا سەلاواتىك بلاوبكەمەوہ دەستەكرد بە وەرگىرانى ئەم
نوسىنە لەژىر ناوى (بەپوختى پىغەمبەرەكەت ﷺ بناسە) ھەر
حەفتە و زنجىرەيەكىم بلاودەكرەوہ. بەينى ھىچ دەستكارىيەك تەنھا
سەرەبابەتم بۆ زىادكردوہ بۆ روونكردنەوہى زىاتر.

دواتر كە بىنىم ھاوپىيان بەلايانەوہ جىي بايەخە و بەگرنگىەوہ
تىي ئەروانن. بەتايبەتى پاش ئەوہى يەك دوو ھاوپىيەك بەديارى
كراوى داواى زىاتريان دەگرد ئىدى بىرى كۆگردنەوہى ھەمووى لەدوو
تويى كىتەپكەدا بوە شتىكى حاشا ھەلنەگر. ھەروەھا وەكو براى بەرپىزم
كاك بىستون ژالەيى ئاماژەى پىداوہ ئەم نوسىنە بايى ئەوہ گرنگ و
بەكەلكە كەبكرىتە پرۆگرامى خويىندن بۆ ئەو دەزگا و رىكخراو و
ناوەندە ئىسلامىيانەى كە گرنگى بەزانستى شەرىى دەدەن و ھەروەھا
بۆ پىشېركى لەسەر ژياننامەى پىغەمبەر ﷺ ئەم نوسىنە بايەخى
تايبەتى خۆى ھەيە ئەمەش ھۆكارى دووہم بوو لەوہى كە ھەولى
كۆگردنەوہ و وەرگىرانى بەم.

نەۋەى شايانى باسە بەھۇى نەۋەى نەم نوسىنە لىنار ھاندەكە
ھەلمگرتبوو، ھەر لەۋىشەۋە بەنامەى مەسنجەر ۋەرمەدگىرا ۋ
دەمنوسىيەۋە ۋ دەمنارد بۇ براىەكى بەرپىز بۇنەۋەى ھەمۋەى كۆبكەتەۋە
ۋ دواتر پىكەۋە بىخەمە سەر كاغەز بۇ پىداچونەۋە ۋ ئەۋانە.
لەكۆتايىدا بەپىۋىستى دەزانم سوپاس ۋ پىزانىنى خۇم ناراستى
ھەرىەكە لەمانە بكەم:

۱- كاك كارمەندە عەزىز كە نەركى كۆكردنەۋە ۋ كۆرپىنى لەنوسىنى
نامەى مەسنجەرەۋە بۇ ۋۇردى كۆمپىوتەرى زەخمەتى كىشا سەرەپەى
سەرقالى خۇى بە خويىندەۋە لەبەشى ئەندازىارى ۋ قۇناغى كۆتايى
خويىندەكەى، خۋاى گەۋرە پاداشتى بداتەۋە.

۲- كاك بىستون ژالەيى كە نەركى پىداچونەۋە ۋ پىشەكى بۇ
نوسىنى گرتە ئەستۆ.

۳- خىرخۋازىكى دەست ۋ دل پاك كە نەيۋىست ناۋى ئاشكرا بكەم.
نەركى چاپكردنى گرتە ئەستۆ. خۋاى گەۋرە بىكاتە خىرىكى بەردەرام
ۋ نەبراۋە بۇى ۋ. مال ۋ سامانى زيادىكا ۋ بەرەكەتدارى بىكات.

۴- كاك زانا قەردەاغى كە نەركى سەرپەرشتىكردنى چاپكردنەكەى
لە ئەستۆ گرت.

۵- ھاۋسەر ۋ ھاۋزىنى ماندوونەناسم كە رەنگە ئەۋ ۋەختى
ۋەرگىرەنە ھەندىك لە مافەكانى ئەۋم پىشتگۈى خىستىن، خۋاى گەۋرە
پاداشتى بداتەۋە ۋ زياتر نارامى پىن بىبەخشى.

قوناغی

پیش پیند میرایه تی

بیرا

* عبدالله ی گوری عبدالمطلب ئامینه ی کچی ودهبی خواست.

* ئامینه دووگیان بوو له عبدالله .

* ئامینه سکی دوو مانگان بوو عبدالله کۆچی دواپی کرد.

* عبدالله (۵) وشتری له دواپی خوی به جیمیشتبوو. له گهل

هه ندی مهر و که نیزه کیکی حه به شی که ناوی به ردکه بوو. واته ام
ایمن).

* نهوتری له (۱۲) ی رحبوعول نهودلدا ئامینه منداله که ی هاته دونیاود.

(گیانم فیدایین)

* هیچ موعیزیهک نه سه لمینراوه که روویدابیت له کتی

له دایکبونه که دا .

* له حه وته م رۆزی ته مه نیدا. عبدالمطلب ی بابیری (سوننه ت)

خه ته نه ی کرد و ناوی لینا محمد .

بیرا

نامینه ماودی (۲) رۆز شیرى دا به منالەكەى (محمد) .
دواتر ئومىيەى كەنىزەكى نەبۇلەشەب شیرى بىندا كە، بېشتر شیرى
دابوۋە جەمزە و نەبوسەلەمە.

دواتر جەلىمەى سەعدىيە شیرى دا به بېغەمبەر (عبدالله) .
منالەكەنى خۆى (عبدالله، شەيما، نەنىسە).

بېغەمبەر (۷) خوشك و براى شیرى شەبوۋە (جەمىزە)
نەبوسەلەمەى كۆرى عبدالأسد و مەسروح و نەبوسوفیان و عبدالله
و شەيما و نەنىسە .
بەلام هیچ برا و خوشكىكى دايك و باوكى نەبوۋە و تاقانەى
دايك و باوكى بوۋە .

شەكەرنى سىنگى پىرۆزى بېغەمبەر (۸) لای جەلىمەى سەعدىيە
رۆيدا، جېرىل سىنگى شەكەرد و دلى بەناۋى زەمزەم شۆردەدە و بەشى
شەيتانى لىدەرگەرد و باشان مۆرى بېغەمبەرئىتى دا لەبەشتى، ئىلى بېغەمبەر
ئەلەو ساۋە پارىزراۋبوۋە لە شەيتان لەكردار و گوشتارى دا.
مەبەست لە مۆرى بېغەمبەر، رايەتى، پارچە گوشتىكە، لەبەشتەردە
بەرامبەر دل بە ئەندازەى ھىلەكى كۆترىك.

* پیغمبەر ﷺ دواى دووسال لای حدایمەى سەعدییە گەرابوو لای
نامینەى دایکى.

* لە تەمەنى (٦) سالیدا نامینەى دایکى گۆجى دواى کرد.

* دواى مردنى نامینەى دایکى. عبدالمطلبى باپیری کەفالتى
پیغمبەرى گرتە ئەستۆ. لەتەمەنى ٨ سالیدا عبدالمطلب ی باپیریشى
گۆجى دواى کرد.

* دواى مردنى عبدالمطلب ی باپیری ئەبوتالبى مامى کەفالت
و بەخیوکردنى گرتە ئەستۆ.

* پیغمبەر ﷺ شوانى کردوو.

* پیغمبەر ﷺ بەشداری جهنگى فوججاری کرد.

* پیغمبەر ﷺ بەشداری پەیماننامەى فزولى کرد.

* پیغمبەر ﷺ لەگەڵ غولامەکەى کەناوى مەیسەرە بوو رۆشت بۆ
بازرگانی کردن بۆ خەدیجە.

* پیغمبەر ﷺ دایکە خەدیجەى خوازبێنى کرد و بوو بە هاوسەرى.

* تەمەنى پیغمبەر ﷺ (٢٥) سال بوو. تەمەنى دایکە خەدیجە (٤٠).

سال بوو.

* پیغمبەر ﷺ لە دایکە خەدیجە هەریەکە لە قاسم و زەینەب

رۆقیە و ئوم کەلسوم و فاتیمە و عبدالله ی هەبوود.

* پېغمبەر ﷺ ئامادى نۆزىڭرىڭنىڭ بىناي كەمبە بوو
 لەسەردىستى قورچىش. تەمەنى (۲۵) سال بوو. قورچىش بىكراتن لەسەر
 پېغمبەر ﷺ. بۇ دانانەۋدى بەردە رەشەكە لەجىي خۇي.
 * پېغمبەر ﷺ پارىزرايوو لە ناشرىنىيەگانى سەردىمى جاشىليەت: نە
 بى پەرسىتوۋە و نە عەردقى خواردۇتەۋە و نە زىناشى كرىۋە.
 * پېغمبەر ﷺ بە راستگۇ و ئەمانەت پارىز و خاۋدن شەموو
 رەۋشتىكى جوان ناسراۋبوو.

قۇناغى پېغەمبەرايەتى و

پووداوهكانى دواى ئەوه

* كاتىك تەمەنى پېغەمبەر ﷺ گەيشتە (۴۰) سال شوئنهوارى
پېغەمبەرايەتى پئوه دىردمكەوت : خەوبىنىنى چاك و گۆشەگىرى و
سەلامكردن لىلى لەلايەن دار و بەردەوه .
* ھەر لە تەمەنى (۴۰) سالىدا سروش (وەحى) بۇ دابەزى بە سورەتى
(إقرأ) لە ئەشكەوتى حىراء .
* دواى دابەزىنى (إقرأ) ماوہىك وەحى پچرا و دواتر وەحى
دابەزىوہ بە سورەتى (المدثر) .

* بانگەواز لە ژيانى پېغەمبەر ﷺ دابەش دەبى بۇ:
سەردەمى مەككە و سەردەمى مەدىنە .
سەردەمى مەككەش دابەش دەبى بۇ:
قۇناغى نەينى و قۇناغى ئاشكرا .
* پېغەمبەر ﷺ بە نەينى دەستىكرد بە بانگەواز بۇ
يەكتاپەرستى و لە خانەوادەكەيەوہ دەستى پيكرىد، خىزانەكەى

خەدیجە و كچەكانى و عەلى و زەيدى كۆرى حارىثە (پەرزەنتى) خەلىپە
ئىدى.

* پاشان لە دەردەودى مائەكەى بانگەوازى ئەوكەسانەى ددکرد كە
متمانەى پىيان هەبوو. جا ئەبوبەكرى سىدىق مۇسلمان بوو. پاشان
خەلىپەى بانگەوازى پىغەمبەريان ﷺ بىست. هەزار و چەوساودگان
خەلىپەى ناو دىنى ئىسلامەو.

* (۳) سالى بەسەر بانگەوازى نەينىدا رۆشت و خەلىكانىك
مۇسلمان بوون و شوین دىنى پىغەمبەر ﷺ كەوتن.

* پاشان خەلىپەى گەورە فەرمانى كرد بە ئاشكراکردنى بانگەواز و
فەرمانەى: {هەر فەرمانىك پىدراوه (ئەى محمد ﷺ) بە رىك و
پىكى ئەنجامى بدە و گۆى مەدە بە بوختان و رەفتارى پىباودر و
هاوئل پەيداكەران}.

* پىغەمبەر ﷺ سەرکەوتە سەر كۆوى سەفا و بەئاشكرا
پاىگەيانە كە پىغەمبەرى ئاخىر زەمانە و بۆ جنۆكە و ئادەمى
هاتووە.

* يەكەمىن كاردانەوئەى قورەيش ناردنى وەفدىك بوو بۆلاى
ئەبوتالبى مامى بۆ رىگىركردن لە بانگەوازەكەى.

* ھەولەكانى قورچىش بەنىۋەندىگىرى ئىبوتالب سودى نەبوو بۇ
 رىگىرىگىردىن لە بانگەوازىگە پىغەمبەر ﷺ. پاشان ودىدى كورى موغىرىيان
 نارد بۇ لاي بۇ ئەۋدى ھەندى شتى دۇنيايى بختە بەردەست بۇيە ودىدى
 كورى موغىرە ھەۋلى خۇيدا. بەلام پىغەمبەر ﷺ قورئانى بەسەردا خوتىند.
 زۇر كاريگەرى كىردە سەر ودىد. ودىد گەرايەۋد بۇ لاي قورچىش و
 ئامۇزگارى كىردى شوئىنى پىغەمبەر ﷺ بىكەۋن. يان لىگەرىن با لەناو
 ەمرەب بانگەوازىگە بگەيەنئىت بەلام قورچىش بەقسەيان نەكرد. ودىد
 تۆمەتى سىجىربازى دايە پال پىغەمبەر ﷺ.

* سەبارەت بە ودىدى كورى موغىرە چەن ئايەتلىك لەسورەتى (المدر)
 دابەزى. مۇزددى دۆزدەخى پىددەت لەۋانە: {خزنى ومن خلقت وحيداً}.
 * لەم ماۋدىيە عبدالله ى كورى ئوم مەكتومى نابىنا مۇسلمان
 بوو. كە دواتر بوۋە بانگىبىزى ئىسلام لەدۋاي بىلال (پەرزاي خۋايان
 لىيى).

* ئەۋ شىۋازانەى قورچىش بەكارىدەھىنا لە دزايەتىكىرىنى بانگەوازىگەى
 پىغەمبەر ﷺ.

وروژاندىنى گومان سەبارەت بە قورئان. دزايەتىكىرىنى قورئان. گىتوگۇ و
 ھەۋلەدان بۇرازىكىرىنى بە مال و پۇستى دۇنيايى.

* قورچىش سەركەۋتو نەبوۋن لە ھەۋلەكانىيان لەگەل پىغەمبەر ﷺ.

* قورخیش بیرى له شیوازیکی تری نژیایمتی کردود نهویش: نازار و
ئەشکەنجەدانى ئەوانەى کە موسلمان بوون. تاقیکردنەوێهکی زۆر قورس
بوو لەسەر هاوەلان.

* خۆی گەورە بەهۆی ئەبوتالیبی مامیەود پێخەمبەردکەى ﷺ
دەپاراست.

* توندترین و سەختترین ئەشکەنجەدان لەناو هاوەلان ڕوبەرپووی
خەمبابی کۆری ئەمرت بوو.

* ئەبوبەکر (ڕەزای خۆی لێی) هەستا بەکاریکی زۆر گەورە
نەویش: کڕینی کۆیلە موسلمان بوودگان و پاشان ئازادکردنیان بوو. لەوانە:
بیلال و عامری کۆری فوھەیرە.

* قورخیش بەردەوام بوون لە ئەشکەنجەدانى ئەوانەى کە موسلمان
دەبوون. تا دەهات فیتنەکە قورستر دەبوو لەسەر هاوەلان. بۆیە پێخەمبەر
ﷺ مۆلەتی دان بە کۆچ کردن بۆ حەبەشە.

* کۆمەڵی لە هاوەلان کە (۱۱) بیاو و (۴) ژن بوون دەرچون بەردو
حەبەشە لە یەکەمین کۆچ کردن لە ئیسلامدا. لەوانەى کە لەم کۆچ کردندا
بەشداربوون عوسمانی کۆری عەفان و خیزانەکەى (ڕوقیە) بوون
ئەمیرمەشیاى عوسمانی کۆری مەظعون بوو.

* سورەتى (النجم) دابەزى و پێخەمبەر ﷺ لە تەنیشەت کەعبە بەدەنگى
بەرز خۆیندییهوه. کە گەیشە نایەتى سوژدە سوژدى برد و
موشریکەکانیش لەبەرگەورمى نایەتەکان سوژدیان برد.

* ههوالی سوژدهبردنی موشریکهکان به شیواوی گهشته کۆج
کردوهکانی حهبهشه. ئهویش گوايه خهڵکی مهککه موسلمان بون.
بۆیه ژمارهیهکیان گهپانهوه.

* حهزهی کوری عهبدولموتهلپ (پهزای خوی لیپی) موسلمان بوو.
لهدوای ئهویش عومهری کوری خهتتاب موسلمان بوو. بانگهوازی نیسلام
بههوی ئهم دوو پیاووه بههیزتر بوو له پیشوتر.

* هیچ شتیک به راستی نههاتووه لهسهر چۆنیهتی موسلمان بونی
عومهر (پهزای خوی لیپی). چیرۆکه بهناوبانگهکی کاتی داویمتی له
خوشکهکی و تادوایی. ئیبنو ئیسحاق تهخریجی کردووه بهبی سمنه!

* قورحیش دهستیکرد به شیوازیکی تر له پرووبهرووبووندوی
پهغهمبر ﷺ. ئهویش : ههولدان بۆ فریودانی به پاره و مالی دنیا و ژن و
پله و پۆست و پاشایهتی. لهبرامبههرازهینان له بانگهوازدهکی.

* قورحیش عوتبهی کوری پهبعهی نارد بۆ لای پهغهمبر ﷺ بهم
داوایانهوه بهلام پهغهمبر ﷺ ههمووی پهتکردوه.

* قورحیش دوای نهوه داواکارییهکانی له پهغهمبر ﷺ زیاتر و
توندر کرد. وهکو داواکردنی موعجیزه و بینینی فریشته و پهکردنی
پوباری ئاو و... تادوایی.

* قورمىش جاريكى تر گهرايهوه سهر نازاردان و لهناوبردنى موسلماننهكان
بهتايبهتى ههزارمكانيان. بويه پيغه مېهر ﷺ مۆلەتى دان جاريكى تر كۆچ
بكمەن بۇ حەبەشە.

* ژمارى كۆچ كردوانى دوووم بۇ حەبەشە (۸۲) پياو و (۸۱) ئافرىقا
بوون.

* كۆچ كردنى دووومى حەبەشە لهودى پيشوتر ناردحهتتر و قورستر
بوو بۇ موسلماننهكان. چونكه لهلايهن قورميشهوه رووبهرووى نازار و ناردحهتى
بونەوه.

* له ريگادا ماريك به خالدى كورپى حيزاميهوه داو و بههويەوه
كۆچى دوايى كرد (رهزاي خواي ليبي).

* كاتى قورمىش زانيان دىنى ئىسلام له بلاوبونهوهيهكى خيترادايه.
كۆبونەوه لهسهر برياريكى ستهمكارانه: نوسىنى بهلئينناميهك به دابرين و
پچراندنى ههموو جوړه پهيووندييهك لهگهڵ بهنو هاشم و بهنو موطهلب.
به پوختى: كەس شتيان لى نهكرى و كەسيش شتيان پى نهفرۆش.
لهگهليان دانهنيش و تيكهلييان نهكەن. ژنيان پى نهدرى و ژنيشيان لى
نهخوازى.

* بهنو هاشم و بهنو موطهلب له دۆليك كۆبونەوه. دواتر ناوئارا دۆلى
ئەبو طالب.

* ئەم دابران و پچراندنى پهيووندييه (۳) سالى خاياند. زور
قورس بوو لهسهریان و برسيتى و تينویتی زۆرى بۇ هينان. تا وای
ليهاه هيچ خواردنيك دەست نهدهكهوت بيخون.

✽ له ماوهی دابرانه که زانای نوممهت و موفهسیری قورنان عبداللهی
کورپی عهباس له دایکبو (رهمزای خویان لیبی).

✽ چهن کهسی له قورمیش که هاوسۆزی دابرینراو دکانی ناو دۆله که
بون، توانیان برۆنه ناو که عبهوه و پهیماننامه سته مکارانه که بدرن.
✽ دواي دابرانه که نهبو تالیبی مامی پیغه مبهري گۆچی دوايی کرد.
✽ پیغه مبهري له کاتی سهره مهرگی مامیدا داواي باودر هینانی
لیکرد. به لام خوا قهدهری نه کردبوو باودر بهیننی و به بیباودری
گۆچی دوايی کرد.

✽ نهبو تالیب به کافری مرد، پیغه مبهري غه مباری بوو، فهرمووی:
(داواي لیخۆشبونت بو نه کهم تاومکو ریگریم لینه کری).

✽ نایمت دابهزی له سورمتی تهوبه، {خواي گهوره ریگری ددکات له
پیغه مبهري که ی و نهوانه ی که باومریان هیناوه له داواي لیخۆشبون کردن بو
موشریکه کان نه گهر نزیکتین که سیش بیت}.

✽ خواي گهوره نه فهرمووی: {بو پیغه مبهري نهوانه ی که باومریان هیناوه
رهما نیه داواي لی خۆشبوون بو موشریک و هاوه لگه پران بکهن همر چهند
نهوانه خزمی نزیکیش بن، دواي نهوه ی که بۆیان روون بوتهوه که بهراستی
نهوانه نیشته جیی دۆزهخن (بههوی بی دینی و تاوان و گونا هیانه وه).
✽ پیغه مبهري نه فهرمووی: (سوکتین عهزابی خه لکی دۆزهخ
عهزابی نهبو تالیبه، نهعلیکی له پییه بههوییه وه میشکی دهکولن)
(مسلم گپراویه تیه وه).

* دواى ئەبوتالېب خەدىجەى كچى خودىلك كۆچى دواىى كرد
(رەزاي خواى لىبى). لە گۆرستانى مەككە نىژرا.

* جبريل بە پىغەمبەرى فەرموو: (مژددى مالىك لە مروارى
ناوبۆش بدە بە خەدىجە لە بەهەشت نە ژاود ژاوى تىدايە و نە
ماندوو بوون) (متفق عليه).

* جبريل بە پىغەمبەرى فەرموو: (ئەو خەدىجەى، ئەگەر سات
بۆلات سەلامى لى بکە لە لايەن خواو و پاشان لەلايەنى منىشدود،
(متفق عليه).

* پىغەمبەر ﷺ زۆر غەمباربوو بە مردنى مامى و خەدىجەى
خىزانى. بەلام جىگىر نەبوو ئەو سالى ناوانى سالى غەمبارى
(عام الحزن).

* پىغەمبەر ﷺ لەدواى خەدىجە دايكە عائىشەى ماردە برى (رەزاي
خوايان لىبى). عائىشە يەكەمىن خىزانى بوو لە دواى خەدىجە.

* پىغەمبەر ﷺ سەودى كچى زەمەى ماردە برى و گواستىشەود
سەودە يەكەمىن خىزانى بوو لە دواى خەدىجە.

* سەودە ماودى (۳) سال بەتەنها خۆى بوو لەخزمەتى پىغەمبەر ﷺ.
هەروەها زۆر پابەندى فەرمانەكانى پىغەمبەر ﷺ بوو.

✽ قورچیش دواى وىقاتى ئەبوتالەيب زياتر و تونلتر نازارى پىغەمبەريان
دەدا ۱۱۱. گەمژمگەلىك پىيان دەويرا كە پىشتەر پىيان نەدەويرا.

✽ پىغەمبەر ﷺ نەفەرموى: (قورچيش شتىكى پى نەكردم پىمناخوشىن
تا ئەبوتالەيب وىقاتى كەرد). (بەيپەقى لە دلائل النبوة رىوايەتى كەردود
بەسەنەدىكى سەحىح)

✽ ئەبوجەھل (لەعنەتى خاى لىبى) دەولیدا لەكاتى سۆزدەدا پى
بىخاتە سەر گەردنى موبارەكى بەلام خاى گەورە پىغەمبەرەكەى پاراست.
✽ پىغەمبەر ﷺ نەفەرموى: (نازار دراوم لەپىناوى خوا لەكاتىكدا كەس
نازار نەدەدا. ترسىنراوم لەپىناوى خوا لەكاتىكدا كەس نەدەترسىنرا).
(ئىبنوماجە رىوايەتى كەردود و ئەلبانى نەفەرموى سەحىحە)

✽ ئەبوبەكرى سىلىق مۆلەتى خواست لە پىغەمبەر ﷺ كە كۆچ بىكات بۇ
جەبەشە. بەھوى سەختى بارودۇخمەكە لەمەككە. نەوېش مۆلەتى دا.
✽ ئەبوبەكر كەوتەرى بەردو جەبەشە تاگەيشە ناوچەى بەركولغىماد.
پىاويك پىي گەشت پىي نەوترا ئىبنو دوغە.

✽ ئىبنو دوغە گەورەى ھۆزى قارە بوو. دالدى ئەبوبەكرى دا و پىي وت:
بگەرپتو لە مەككە خاى خۆت بېەرستە. قورچىش نكولى نەكرد.
✽ قورچىش پەست بون لە دالدىنى ئەبوبەكرى سىلىق لەلايەن ئىبنو
دوغەو. لەبەرئەودى ئەبوبەكر قورئانى بەدەنگى بەرز دەخوئىندەود.
✽ ئىبنو دوغە بە ئەبوبەكرى وت: ئىتر قورئان بەدەنگى بەرز
مەخوئىنەود. ئەبوبەكرىش داواكەى رەت كەردەو و دالدىكەى ئىبنو دوغەى
گەراندەو و لەمەككەيش مایەو.

• بارودۇخەكە زياتر سەخت بوو لەسەر پىغەمبەر ﷺ لە مەككە بىشىن

بەرىكەت بەردو تائىف و بانگىردن بۇ ئىسلام

• پىشوازيكرىنى خەلكى تائىف بەردبارانكرىنى پىغەمبەر ﷺ بۇرۇ

بەتايىبەتى پىيەكانى شەرىفى تا خوینی پىادا دەچۇرا.

• پىغەمبەر ﷺ بەغەمبارىهوه لە تائىف دەرچوو. بەشۆش نەشتە

گەيشە قەرنولمەنازل.

• جبریل (عليه السلام) دابەزى بۇ لای پىغەمبەر ﷺ و فرىشتە

كىتوكانىشى لەگەلبوو. هەوالى پىدا بە لەناوبرىنى تائىف يان نارامگرتن.

پىغەمبەر ﷺ نارامگرتنى هەلبژارد.

• پىغەمبەر ﷺ گەراپهوه بۇ مەككە. رۆشتە ناو مەككەوه لەزىر داندى

موتەمى كۆرى عەدى

رپووداوی

ئیسرا و میعراج

* دواي چەندىن سال لە بانگەواز. رپووداوي ئيسرا و ميعراج ھاتە پيش وەكو دلنەوايي و دل دامەزراوي و ريزيك بۇ پيغەمبەر ﷺ.

* خواي گەورە باسي ئيسراي کردووە لە سورھتي ئيسرا و باسي ميعراجيش لەسورھتي نەجم.

* گەشتي ئيسرا و ميعراج بەيەكك لەگەورھترين موعجيزەكانى پيغەمبەر ﷺ دادەنري كە خواي گەورە پيغەمبەرەكەي پى شەرفمەندکرد.

* گەشتەكە كەمتر لە شەوێكى خاياند. پيغەمبەر ﷺ دواي نوێزي عيشا بەرپكەوت و پيش نوێزي بەياني گەرايەووە.

* گەشتەكە لەودووە دەستیپێکرد كاتى جبريل (عليه السلام) ھات بۆلای پيغەمبەر ﷺ. لە مالەكەي خۆي دەري کرد و بردى بۆلای كەعبە.

* لهوئ سینگى پيڭهمبهرى درى و دلى موبارمكى دهرهينا و به ناوى
 زمزمه شوستى و پاشان پرى كرد له نيمان و دانايى دواتر خستيهود
 شوئنى خوئ و سینگى موبارمكى دووریهود
 * پاشان پيڭهمبهر ﷺ سواری بوراق بوو. جبريلیشى لهگهل بوو.
 هيندمى پيڭهچوو گهشتنه قودس.

* کاتى پيڭهمبهر ﷺ روشته ناو مزگهتى نهقسا لهگهل جبريلدا (عليه
 السلام). بينى خوى گهوره ههموو پيڭهمبهران و نيردراوانى زيندوو
 گردوتهود.

* ژمارى نيردراوان (الانبياء) ۱۲۴ هزاره بهلام پيڭهمبهران
 (المرسلين) ۳۵ يم. نهمه لهفهرموودمكهئ نهبوزمپ هاتوو (پرزاي خوى
 ليبي). كه ئيبنوحيبان له سهحيحهكهئ هيناويهتى.

* کاتى قامت کرا بو نويز، جبريل (عليه السلام) پيڭهمبهرى
 پيشخست بو نهوى ببيتته نيمامى نويز بو پيشهوايانى خهلكى كه
 پيڭهمبهران و نيردراوانن.

* کاتى پيڭهمبهر ﷺ نويزى تهواوگرد ميعراجيان بو هينا (كه
 بریتيه له پهيزه پلهكانه). بهلام كس شيوه و نهنازه و قهبارمكهئ
 نازانى جگه له خوى گهوره .

* پېغەمبەر ﷺ لەگەڵ جبریل دا سەرکەوتن بەردو ئاسمان ھیندی
پېنەچوو گەشتنە ئاسمانی دنیا و بۆیان کرایەود و پېغەمبەر ﷺ شت
گەلیکی سەرسورھینەری بینی .

* پېغەمبەر ﷺ باوکی مروفايەتی. ئادەمی بینی (علیە السلام).

* پېغەمبەر ﷺ لەم ئاسمانی دنیا یە حالی زەمکاران و سوخووران و
زیناکاران و مالی یەتیم خووانی بینی.

* پاشان پېغەمبەر ﷺ جبریل (علیە السلام) سەرکەوتن بۆ ئاسمانی
دووەم. پېغەمبەر ﷺ یەحیای کۆری زەمکریا و عیسی کۆری مەریەمی
بینی (سەلامی خویان لەسەربیت).

* پاشان پېغەمبەر ﷺ و جبریل سەرکەوتن بۆ ئاسمانی سییەم
پېغەمبەر ﷺ یوسفی بینی (علیە السلام). پېغەمبەر ﷺ دەرباری
جوانیەگەیی فەرمووی: نیودی جوانی پێبەخشاود.

* پاشان پېغەمبەر ﷺ و جبریل سەرکەوتن بۆ ئاسمانی چواردەم و
لەوئ ئیدریسی بینی (علیە السلام).

* پاشان پېغەمبەر ﷺ و جبریل سەرکەوتن بۆ ئاسمانی پێنجەم و
ھارونی بینی (علیە السلام).

* پاشان پېغەمبەر ﷺ و جبریل سەرکەوتن بۆ ئاسمانی شەشەم و
لەوئ موسای بینی (علیە السلام).

* پاشان پیځه مېر و جبریل سهرکه وتن بۆ ناسمانی جهوتهم و لهوئ باوکی پیځه مېران ئیبراهیمی بینی (علیه السلام).
 * ئیبراهیم (علیه السلام) به پیځه مېری فهرموو: (سهلامی من بگهینه بهنوممه تهگهت و پییان رابگهینه که بههشت خاکه کهی بهپیته و ناومکهی سازگاره و چاندنیش تیایدا بریتیه له: سبحان الله والحمد لله ولا اله الا الله والله اکبر).

* دواي ئهوی پیځه مېر له ئیبراهیمی باوکی جیابوودوه. لهگهل جبریلدا (علیه السلام) رۆشته ناو بههشتهوه و چهلین دیمهنی پیشاندرا.

* پیځه مېر له بههشت : کۆشکی عومهری کورپی خهتتاب و پروباری کهوسهر و کهنیزمکیکی زهیدی کورپی حاریتهی بینی و دواتر ههوالی پیدان.

* ههرودها پیځه مېر دۆزهخیشی بینی که بهشیکی بهشیکی تری تیکدشکینی. (خوا بمانپاریزی و پهنامان بدات).
 * ههرودها مالیکی پاسهوان و ئهمینداری دۆزهخی بینی.

پاشان جبریل (علیه السلام) پیځه مېری بهرزگردهوه بهردو سهروی ناسمانی جهوتهم و خوئی وستا و پیی وت : (ئهی محمد پیش کهود والله یهک ههنگاوی تر پیش بکهوم دسوتیم).

پيڤه مېهر ﷺ پيش كهوت و گهسته شوينى. هيچ پيڤه مېهر و
فريشته يهك پيى نه گه يشتوود.

* پيڤه مېهر ﷺ گهسته شوينى. گوڼى له جبردى قه لىمه كان دېوو كه
قهزا و برپارمكاني خويان دهنوسيهود و دكو ريزيك له لايمن خوى گهوردود
بو پيڤه مېهرى نه نوممهته.

* له ويدا و له وشوينه بهرز و پر شكويه دا. خوى گهورد قسه لى گدل
پيڤه مېهر مېدا كرد و پيښ نويزمكه لى له سر خوى و نوممهته كدى فمرز
كرد.

* خوى گهوره: پيښ نويزمكه لى به خشي نه نوممهته و له تاوانى
هموو موسلمانن خوشدېن همتا تاوانه گهورمگانيش (واته به دوى تاوانى
گهوردوه له دوزخ به همتا همتايى نامينيتتهود) همرودها كوتاييه كاني
سورحتى به قهرميشى به خشي نه نوممهته كه حياى دكاتهود له
نوممهتاني تر.

* پاشان پيڤه مېهر ﷺ گهرايه وه لى جبريل و له وېشهود بو قوس و
مزگهوتى نه قسا و پاشان به سوارى بوراقه كه (كه له نېستر بچوكترد و له
گوڼدريژ گهورتړه) گهرايه وه مهكه.

* هموو نه گهسته و رووداوه گهورمكاني ناوى له كمتر له شهويكنا
رووياندا. نه مېش بهراستى موعجيزيه كي گهوريه. هريويه خوى گهورد
له قورئانه كيدا باسه كه لى گپراوتته وه تا قيامت.

* جبریل (علیه السلام) داوی رۆژی له ڕووداود گه‌ورمگه‌ی نێسرا و
میعراج دابه‌زی بۆلای پیغه‌مبهر ﷺ. بۆ نه‌ودی کاته‌گانی نوێزی بۆ ڕوون
بکاته‌ووم.

* سه‌رمتا نوێژ دوو رکات فه‌رزبوو. جگه‌ له‌ نوێژی مه‌غریب که‌ هه‌ر
سێ رکات بووم.

* سه‌رمتا قیبه‌ مزگه‌وتی نه‌قسا بوو. پیغه‌مبهر ﷺ نه‌گه‌ر نوێژی
بکرایه‌ که‌عه‌ی نه‌خسته‌ نیوان خۆی و قیبه‌له‌وه‌ (مزگه‌وتی نه‌قسا).
به‌مشێوه‌یه‌ش هه‌ردوو قیبه‌له‌که‌ی نه‌پیکا.

* قورمیش داوی موعجیزیه‌کی هه‌ستییکروایان ده‌کرد. پیغه‌مبهر ﷺ
فه‌رموی: نه‌گه‌ر مانگ بکه‌مه‌ دوولمه‌ته‌وه‌ بۆتان باوهر نه‌شین؟
وتیان: به‌لێ.

* پیغه‌مبهر ﷺ داوی له‌ خوای به‌ده‌سه‌لات کرد. که‌ مانگ بکاته‌
دوولمه‌ته‌وه‌ خوای گه‌وره‌ و به‌ده‌سه‌لات مانگی به‌ به‌رچاوی قورمیشه‌وه‌ کرد
دوولمه‌ته‌وه‌.

* کاتی قورمیش نه‌م موعجیزه‌ سه‌رسوهره‌یه‌نه‌ردیان بینی وتیان: والله‌ تۆ
ساحیری و. باوهریان نه‌هینا و نکولیان کرد.

* خوای گه‌وره‌ نه‌م نایه‌تانه‌ی سه‌رمتای سورفتی قه‌مه‌ری دابه‌زانده‌:
﴿اقْرَبْتَ السَّاعَةَ وَأَنْشَقَّ الْقَمَرُ﴾ وَإِنْ يَرَوْا آيَةً يُعْرِضُوا وَيَقُولُوا سِحْرٌ مُّسْتَمِرٌّ :
وَكَذَّبُوا وَاتَّبَعُوا أَهْوَاءَهُمْ وَكُلُّ أَمْرٍ مُّسْتَقَرٌّ ﴿٣٤﴾

بانگه‌وازی پیځه‌مېر
بۇ ھۆزمكانى تر و كۆچ كردن
بۇ مەدينه

* ئا لەم كاتەوہ پیځه‌مېر بیرى لەوہ كردوہ كە بانگه‌وازی
ھۆزمكانى ترى عەرب بکات لە وەرزى حەجدا، بەلکو ھۆزىك باوەرى پى
بەيتى و سەرى بخا.
* ئەبولەھمبى مامى (نەفرىتى خواى لىبى) بەدوايەوہ بوو. كاتى
بانگه‌وازی ھۆزمكانى دمکرد و دمىوت باوەرى پى مەكەن راست ناکا.
* ھەلۆستى ھۆزمكانى عەرب جياوازبوو سەبارەت بە پیځه‌مېر.
ھەيان بوو باوەرى پى نەدەھينا و ھەيان بوو تەماحى دسەلات و
جینیشینی ھەبوو لەدواى خۆى ھەشیان بوو بیدخنگ بوو.

* لەسالى (۱۱) ی پیځه‌مېرايەتیدا پیځه‌مېر گەشتە (۶) کەس لە
خەزرج و خواى گەورە خیرى بۆيان ویست پیځه‌مېر لەگەڵیان
کۆبوووە و بانگیکردن بۇ نیسلام.

* ئەو چەن كەسە باۋەريان ھېتتا و مۇسلمان بوون ئەوانىش:

ئەسەمدى كۆرى زورارە و عەۋفى كۆرى حارس و رافعى كۆرى مالک و قوتبەى كۆرى عامر و عوقبەى كۆرى عامر و جابرى كۆرى عبداللە.

* ئەمانە گەرانەۋە مەدىنە و باسى پىغەمبەريان بۇ قەۋمەكەيان دىكر و بانگيان دىكرىن بۇ ئىسلام تا بىلاۋبوۋدە لەناۋياندا. تاۋى لىھات ھىج مالى ئەما كە باسى پىغەمبەرى تىا نەكرىت.

* لە سالى (۱۲) پىغەمبەرايەتى و لە ۋەرزى ھەجدا. (۱۲) پىاۋ لە ئەنساۋ ھاتن بۇ ھەج.

* ئەم ۋەفدە لەگەل پىغەمبەر ﷺ كۆۋنەۋە و بەيەعتيان پىدا بەيەمتى عەقەبەى يەكەم.

* بەيەمتەكە درا لەسەر:

گوڭبىست و گوڭپرايەلى بۇ پىغەمبەر ﷺ لەكاتى خۇشى و ناخۇشى و كاتى بەھىزى و لاۋازى ھەروھە سەرخستنى پىغەمبەر ﷺ. ئەگەر ھات بۇلايان بۇ مەدىنە.

* ناۋى ئەو ھاۋەلانەى كە لە بەيەمتى عەقەبەى نامادە بوون.

* ئىبنوھىشام لەسیرمەكەيدا ناۋى ئەو (۱۲) ھاۋەلەى باسكردە كە نامادى بەيەمتى عەقەبەى يەكەم بوون. ئەوانىش:

۱- ئەسەمدى كۆرى زورارە.

۲- عەۋفى كۆرى عەفرا.

- ۳- موعازى كورپى عەفرى.
- ۴- رافعى كورپى مالك.
- ۵- زەكوانى كورپى عەبدىقەيس.
- ۶- عوبادى كورپى صامت.
- ۷- يەزىدى كورپى سەلەبە.
- ۸- عەباسى كورپى عوبادى.
- ۹- عوقبەدى كورپى عامر.
- ۱۰- عامرى كورپى جەدىدە.
- ۱۱- ئەبولھەيسەم مالكى كورپى تەيھان.
- ۱۲- عومىمى كورپى ساعىدە.

✽ كاتتى وەھدى ئەنسار وىستان بگەرپنەوۋە بۇ مەدىنە. پىغەمبەر ﷺ
 موسەبى كورپى عومەيرى نارد لەگەلىان. بۇئەۋدى لەدىن شارمزاين بىكات.
 ✽ ھەردوۋ گەۋرەدى بەنى ئەششەھل لەسەردەستى موسەبى كورپى
 عومەير موسلمان بوون: سەعدى كورپى موعاز و ئوسەيدى كورپى حوزەيرى
 رەزى خاۋايان لىيى).

✽ موسەب لەمالى سەعدى كورپى زورارە ئەمايەۋە و بانگەۋازى دىكرد
 بۇ ئىسلام تا ۋاى لىتەت ھىچ مالى نەما لە مەدىنە مەگەر باسى ئىسلامى
 تىدا دىكرا.

* لەسالی (١٣) ی پێغەمبەرایەتیدا. (٧٣) بیاو و (٢) ئافەت لە ئەنسار
دەرچوون بۆلای پێغەمبەر ﷺ لەودرزی حەجدا. بۆ ئەنجامدانی گەورەترین
رێککەوتن لە میژووی ئیسلامدا.

* پەيوەندى نەيتى لەنيوان پێغەمبەر ﷺ و ئەو (٧٣) کەسە ھەبوو. کە
لە ناودراستی رۆژانی تەشريقدا لە دۆلى لاى عەقەبە گۆبەنەود.
* لەشەوى ديارىکراودا. پێغەمبەر ﷺ لەگەڵ (٧٣) بیاو و (٢) ئافەتەکە
گۆبودو. بەمەبەستى ئەنجامدانی بەيعةتدانی گەورە کە دواتر بە بەيعةتى
عەقەبەى دووھم ناسرا.

* بەندىگانی بەيعةتەکە بریتى بوون لە:
* گۆيگرتن و گۆيپرايەلى پێغەمبەر ﷺ لەکاتى خۆشى و ناخۆشى.
ھەروەھا سەرخستنى و پاراستنى ئەگەر کۆچى کرد بۆلايان.
* وتیانە پێغەمبەر ﷺ. چیمان بۆ ھەيە ئەگەر وەفامان بە
بەيعةتەکەوہ کرد؟

فەرمووی : بەھەشتان بۆھەيە. ھەموویان بەگۆرا رازى بوون.
* يەکەمین کەس بەيعةتى دا بە پێغەمبەر ﷺ. بەرائى کۆرى مەعرور
بوو (رەزای خۆى لێى) پاشان باقى سەرائى ترى ئەنسار.

* لەم بەيەتەدا باسی جیهاکردن نەهاتوود چونکە جیهاکردن لەسالی
یەکمەمی کۆچیدا فەرزبوو. ھەربۆیە ئیبنوئیسحاق و بەدوایدا ئیبنوھیشام
بەھەلەداچوون لەودی کە لە سیردکەیاندا باسی جیهاکان کردوود وەکو
بەئلیک لەم بەيەتە.

* نابەم شیویدە بەيەتە عەقەبەیی دوووم ئەنجامدرا. کە دواتر بوود
ھۆی کۆچ کردنی موسلمانان بۆ مەدینە و بونیادنانی دەرولەتی ئیسلامی.
* کەعبی کوری مالک ئەفەرموی: من ئامادی بەيەتە شەوی عەقەبە
بووم. کاتی بەيەتەماندا لەسەر ئیسلام پێم خۆش نیە بەشداری غەزای
بەدر بووبم لەبری ئەو شەو!

* کاتی ئەنسار گەرانیووە بۆ مەدینە. پێغەمبەر ﷺ دلی زۆرخۆشبوو
بەودی کە خوی گەورە کەسانیکی کردە پارێزگاری و دوستی ئەوانیش
ئەنسار بوون.

* پێغەمبەر ﷺ فەرمانی کرد بە ھاودلەکانی کۆچ بکەن بۆ مەدینە و
بگەن بەبراکانیان لە ئەنسارییەکان.

-پێغەمبەر ﷺ فەرموی: فەرمانم پێکراوە کۆچ بکەم بۆ شاریک کە
شارەکانی تر دەخوات و پێی دەرتری یەسریب کە مەدینەییە. خەلکە
خراپەکەیی دەرەمکات وەکو چۆن کۆورە ژەنگی ئاسن لادەبات.

* ھاوۋەلان (رەزاي خويان لىيى) دەستيان كىرد بە كۆچ كىردن بۇ مەدەنە
كۆمەل كۆمەل و دەستە دەستە و جيا جيا و بەنەينى و شاراۋىيى و بەپىيادە
و سوارى

* پىغەمبەر ﷺ ماپەوۋە و چاۋدېرى فەرمانى خۋاي دىكرد كە مۆلەتى
بىدا بە كۆچ كىردن

* بەرئى كۆرى عازب ئەفەرمۇي: يەكەمىن كەس لە ھاۋەلانى
پىغەمبەر ﷺ ھات بۇلامان: مۇسەمبى كۆرى عومەير و عەبدولاي كۆرى
ئوم مەكتوم بوو. پاشان عەمار و بىلال و سەعد ھاتن.

* كۆچ كىردنى ھاۋەلان ھەروا ئاسان نەبوو. بەلكو قورچىش ھەموو
رېگەيەكى دىگرتە بەر بۇ رېگىرىكىردن لە كۆچ كىردنى ھاۋەلان.

* ئەبوسەلەمەي كۆرى عبدالأسد و عامرى كۆرى رەبىيە و خىزانەكەي
لەيلاي كچى ئەبو حەسمە و بەنى جەحش كۆچيان كىرد بەردو مەدەنە.

* عومەرى كۆرى خەتتاب و عەياشى كۆرى ئەبو رەبىيە و ھىشامى
كۆرى عاص پىكەوۋە و بەشەو و بەشاراۋىيى و نەينى كۆچيان كىرد. ( )
ئىبنوئىسحاق بەسەنەدىكى سەحىح گىراۋىيەتتە ھەم لەسیرمەكەيدا)

* ئەۋەدى دىۋىترى گۋايە عومەرى كۆرى خەتتاب بە ئاشكرا كۆچى
كىردوۋە و وتۈيەتى: كى ئەيەۋى دايكى رۆلەرۋى بۇبكا و مىندالى
ھەتتوبكەۋى و... تادۋايى رېۋايەتتىكى لاۋازە و جىگىرنەبوۋە

* دوو مانگ بهسەر بهیعتی عهقهبهدا تینهپهری ههموو موسلمانانی مهککه کۆچیان کرد بۆ مهدينه. جگه له پيغه مبهري خوا ﷺ و نهبو بهکری سلیق و کهسانی که پاساویان ههبو بێ مابوونهود.

* پيغه مبهري ﷺ دنیابودوه لهودی که هیچ موسلمانێ نهماوه له مهککه. مهگهر کهسێ کۆت و بهندکرا بێ. یا نهخۆش بێ. یا توانای کۆچ کرنی نهبو بێ.

* نهبو بهکری سلیق زۆرجار داوای مۆلەتی دکرد له پيغه مبهري ﷺ. بۆنهودی کۆچ بکاته بهلام پيغه مبهري ﷺ پێی فهرموو: (پهلهمهکه رهنکه خوای گهوره هاوهلیکت بۆ دابنێ).

* مۆلەت هات له لایهن خواوه بۆ پيغه مبهري ﷺ به کۆچ کردن و به هاوهلیتی نهبو بهکر (پهزای خوای لیبێ).

* پيغه مبهري ﷺ ههوالیدا به نهبو بهکر بۆ کۆچ کردن و به یاوهری خودی نهبو بهکر. نهبو بهگریش دوو وشتری چاکی ناماددکرد بۆ خۆی و پيغه مبهري ﷺ.

* کافرانی قوردهیش له دارولنه دوه کۆبونوه و ریککهوتن لهسەر ههولێکی ستهمکارانه. نهویش تیرۆرکردن و کوشتنی پيغه مبهري ﷺ. دیاری (۱۰۰) وشتریشیان دانا بۆ نهوکهسهی بهم کاره ههستی.

* خوای گه وره پیڅه مبه ردکە ی پاراست له و ههوله ی
قورەیشیه کان و ناگاداری کرده وه له ودها ههولێک. پیڅه مبه ر له گهل
ئه بوبه گر دەرچوون به ئاراسته ی ئهشکهوتی سه ور.

* پیڅه مبه ر و ئه بوبه گر (۳) رۆژ له و ئهشکهوته مانه وه و
خوایان حه شاردابوو. ئه سمائی کچی ئه بوبه گر خواردنی بو ددهینان.

* کافرانی قورمیش هه موو شوینی گه ران بو پیڅه مبه ر به لام
نه یاندۆزیه وه. هه ندیکیان به ردو ئهشکهوتی سه ور هاتن و له سه ری وستان

* ئه گه ر یه کێک له و کافرا نه سه یری خواردو ی بکردایه پیڅه مبه ر و
ئه بوبه گری ده بینی به لام خوا وستی له سه ر نه بوو. کهسیان سه یری
خواردومیان نه کرد.

* رپوایه تی چینی مالی عه نکه بوت و هیلانه ی کۆتر لاوازه و پێشه وا
ئه حمه د له موسنه دمکه ی هی ناویه تی به سه نه دیکی لاواز.

* پاشان ئه و کافرا نه ی قورمیش گه رانه وه و خوای گه وره پیڅه مبه ردکە ی
پاراست .

* پیڅه مبه ر و ئه بوبه گری سلیق دوای (۳) رۆژ مانه وه له
ئەشکهوته که دەرچوون و به رپکه وتن به ردو مه دینه.

* عامری کورپی فوه میره له گه لیان دەرچوو بو ئه وه ی خزمه تیان بکا.
عامری کورپی فوه میره ئازادکراوی ئه بوبه گر بوو.

* رپیشاندیریان به ردو مه دینه عه بدولای کورپی نورمیقیط بوو. هیشتا
با وهریشی نه هی نا بوو.

* پيڻه مېمر ﷺ و ئەبوبەكرى سلىق و عامرى كورى فوھمېرد
وعەبدولاي كورى ئورحىقېط لە رېڭادابوون بەردو مەدېنە كۆمەلى روودا
رووياندا.

* لەو رووداوانە: چىرۆكى سوراقەى كورى مالك و مۇسلمان بوونى
شوانەكە و چىرۆكى ئوم مەعبەدى خوزاعى و چاوپىكەوتنى پيڻه مېمر ﷺ
لەگەل تەلجە و زوبەير كە لە شامەود دىھاتن.

* لەو رووداوانەى كە باسدىمكىن و جىگىر نەبوون و لاوازن چىرۆكى
سوراقەى كورى مالكە گوايە پيڻه مېمر ﷺ پىنى فەرموود چۆن دىبى
ئەوگاتەى بازىنەكانى كىسرا لەدەست دىگەى.

* پيڻه مېمر ﷺ و ئەوانەى لەگەلدا بوون لە (۱۲) ى رېبىع وئەودلى
سالى (۱۴) ى پيڻه مېمەرايەتى دا گەشتنە قوباء بە پاراستنى خواى گەورد كە
دىكاتە سالى يەكەمى كۆچى .

* كاتى پيڻه مېمر ﷺ گەشتە قوباء بىنى ئەنساپىيەكان لەپيشوازيان
پيڻه مېمر ﷺ (۱۴) شەو لە قوباء مايەود.

* پيڻه مېمر ﷺ لەم ماومىيەدا مزگەوتى قوبائى بىياتنا.

❖ کاتی رۆژی جومعه هاته پێغه مېهر ﷺ سواری و شتره کەمی بوو.
ئەبوبەکریش لە پشتییهود کەوتنەری بەردو مەدینه .

❖ پێغه مېهر ﷺ گەشتە خاکی بەنی سالمی کۆری عەوف و کاتی نوێژی
جومعه هاته

❖ پێغه مېهر ﷺ نوێژی جومعهی کرد لە دۆلی رانونا، ئەمەش یەكەمین
نوێژی جومعه بوو لە ئیسلامدا.

❖ پاشان پێغه مېهر ﷺ کەوتنەری بەردو مەدینه و رۆشتە ناو مەدینهود لە
کەشیکێ پر لەخۆشی و شاییدا.

❖ رۆژێکی گەوره و میژوویی بوو. هەموو مال و گەرک و بازار ددلهریهود
بەدەنگی الحمد لله و الله اکبر .

❖ ئەنەس ئەفەرموی: هیچ رۆژێکی رۆوناکتر و جوانترم نەبینیوه وەک
ئەو رۆژی پێغه مېهر ﷺ و ئەبوبەکر هاتنە ناو مەدینهود.

❖ بەراء (رەزای خۆی لێی) ئەفەرموی: نەمبینیوه خەلکی مەدینه
بەهیج شتی دلیان خۆش بووبی. وەک دلخۆشیان لەو رۆژی کە پێغه مېهر ﷺ
هاته ناو مەدینهود.

❖ هەروەها ئەفەرموی: ژنان و پیاوان سەرکەوتنە سەربانی خانووەکان و
منداڵ و خزمەتکارەکان بڵاویان کرد بەنیو رینگاکاندا و هاواریان دەکرد: ئەی
محمد ئەی پێغه مېهری خوا .

❖ ئەنەس (رەزای خۆی لێی) ئەفەرموی: کاتی پێغه مېهر ﷺ هاته ناو
مەدینهود هەموو شتیکی ناو مەدینه رۆوناک بوودو.

❖ ئىنەس ۱ رەزاي خۇي لىيى ۱ ئىفەرمۇي: كچە بىجكۆلەكان بىدەف
لىنەمۇد دەرچوون و دىيانوت:

ئىمە كچانى بىنى نەجارىن خۆزگەمان بە دراوسىيىتى پىغەمبەر: .
❖ بىمىتە ناۋدارەكان: طلع البدر علينا ۱ بىمىتقى بە سەنەدىكى لاۋز
گىراۋىمىتەمۇد).

❖ غەزائى لە ئىحيانەكەيدا دىناۋىمىتى و حافزى غىرائى ئىفەرمۇي
سەنەدىكى موعزەلە. ھەروەشا ئىبنولجەر بەلاۋازى داناۋە لە فەتھدا و
ھەروەشا ئىبنولقەيىمىش بەلاۋازى داناۋە لە زادولمىعاددا.

❖ وشتەركەي پىغەمبەر: لە شۆيىنى مەزگەۋتەكەي پىغەمبەر
دانىشت. ئەم ھەلبىزارىنەش بە فەرمانى خاۋبوو. چۈنكە شۆيىنى وشتەركە
كرا بە مەزگەۋت.

❖ پىغەمبەر: لە مالى ئەبۇئەييوبى ئەنسارى دانىشت و بوۋە مېۋان
رەزاي خۇي لىيى). تاۋەكو زوۋورەكانى تەۋاۋەكرا بەتەنىشتى
مەزگەۋتەكەيەمۇد.
❖ ئەبۇئەييوبىش گەۋرەتەين شەرفى بەركەۋت بە مېۋاندارى كەرنى
پىغەمبەر:

* مهینه ناسرابوو به نهخۆشی هاودلانی پیغمبیر ﷺ تووشی بهلام و نهخۆشی بوون بهلام خوا پیغمبیرمکهی پاراست .

* کاتی پیغمبر ﷺ به لا و نه خوشی بینی به هاودلانیه وود داوی کرد
له خوا که به لا و نه خوشی له مسر مه دینه هه لگري.

* پیغمبر ﷺ فرموی : خواہیہ گیان مہدینہ مان لا خوشہ ویست بکہ
ومکو خوشہ ویستیمان بؤ مہککہ بہلکو زیاتریش. لہ بہلاو نہ خوشی
بیپاریزہ و بہرمکت بخمرہ ساع و مود مانہوم

كۆمەلگاي مەدینە

* پېغەمبەر ﷺ كۆمەلگاكەي لەسەر سى بنەما بنیاتنا:

۱- بنیاتنانى مزگەوتەكەي.

۲- برايتىكرىنى نيوان موهاجرىن و ئەنسار .

۳- نوسىنى سەحىفە (دستورى مەدینە). كە ئەو سەحىفەيە بوو

پېغەمبەر ﷺ نوسىبوى بۇ رېكخستنى پەيوندى نيوان مۇسلمانان

لەلایەك و. لەلایەكى ترموۋ رېكخستنى پەيوندى لەگەل ئەو ھۆزانەي

كە دراوسىي مەدینەن بەتايبەتى ھۆزمكانى جولەكە .

* لە مانگى شەۋالى سالى يەكەمى كۆچىدا. پېغەمبەر ﷺ دايكە

عائىشەي گواستەۋە.

* عائشە (رەزاي خۋاي لىيى) خۆشەويستترىن خىزانى پېغەمبەر

بوو.

* پېغەمبەر ﷺ ناۋى يەسرىبى گۆرى بۇ مەدینە. طابە. طيبة.

* پېغەمبەر ﷺ ئەفەرمۇي: (خۋاي گەۋرە ناۋى مەدینەي ناۋد بە

طابە). (مسلم گىراۋىيەتتەۋە).

* پیغمبر ﷺ نه فرموی (: فرمانم پیکراود کۆچ بکهه بو شارک
که شارکانی تر دهخوات و پئی دوتری یسریب که مهینهیه.)
شهینهین گیراویانهتهوه.)

* جابری کوری سهوره (رزای خوی لیئی) فرمویمتی : (بیشتر به
مهینهیان دوت یسریب پیغمبر ﷺ ناوی نا طیه).

* بانگدان له سالی یهکه می کۆچیدا بووه دروشم و شهرع
* نهو ریوایهتانهی دهلین پیش کۆچ کردن یان لهکاتی ئیسرا بووه
جیگیر نهبووه و لاوازه

* عبدالله ی کوری سهلام له سالی یهکه می کۆچیدا موسولمان بوو
(رزای خوی لیئی).

* عبدالله ی کوری سهلام له زانیانی جولهکه بوو. موسلمان بوونی
عبدالله حوججه بوو لهسهر جولهکه.

* کاتی موهاجیرین هاتنه مهینه. ناوی مهینهیان لا سازگار نهبوو.
* پیاوی له بهنی غیفار کانیهکی ههبوو پئی دوترا رومه.
* کوننهیه ناوی دفرۆشت به مودی (مشت) خواردن. پیغمبر ﷺ
فرموی: کئی بیری رومه نهکری بهخیری بوی له بههشت.
* عوسمانی کوری عهفان (رزای خوی لیئی) به باردی تایبهتی
خوی کری و کردی به وقف بو موسلمانان.

* كاتى پىنج نوپۇزىمكە لەئىسرا و مىعراج فەرزىگە ھەممۇ نوپۇزىدىكى
دوورپىكەت دوورپىكەت بوو، جگە لە نوپۇزى مەغرىب سى پىكەت بوو.

* لە مەدىنە ۋەھى دابەزى بە زىادىكىنى نوپۇزىدىكى تىر بۇ چوار چوار
و ئىتر ھەروا مایەۋە .

* بەلام ۋەكو ئاسانكارىيەك لەكاتى سەفەردا نوپۇزە چوارىمەكان كورت
دەكرىنەۋە بۇ دوو دوو. (ۋەركىر)

* بەنو سەلىمە ۋىستىيان شوپىنەكانى خۇيان چۆلبەكەن (لە دەۋرۋەمىرى
مەدىنە بوون، دووربون لە مزگەۋتى پىغەمبەردەد) بۇئەۋدى نىزىك بىنەۋەد
لە مزگەۋتەكە.

-پىغەمبەر ﷺ فەرمۇى: ئەى بەنى سەلىمە شوپىن پىكانتەن بەپاداشت
بۇتان ئەزمىردى "يانى نەھى لىكرەن شوپىنەكانى خۇيان چۆل بەكەن.
* ئەۋانىش لەشۋىنى خۇيان مانەۋە ۋ چۆلىان نەكرد.

مۆلەتى جىھاد و چالاكىيە سەربازىيەكان

❦ كاتى پىغەمبەر ﷺ تەۋاۋ جىگىر بوو لە مەدىنە، ۋەھى دابەزى بە
شەرعانى جىھاد (اَنْ لِّلّٰہِ یُقَاتِلُوْنَ بَاہِمُ ظَلَمُوْا).
❦ غەزۋە شەھەر سەرىھەگە خۇدى پىغەمبەر ﷺ دەرچوبىن لەگەلیدا جا
شەھەر روویدایى يان نا پىتى دوتىرى غەزا.
❦ پىغەمبەر ﷺ (۲۱) غەزای کردود یەكەمیان غەزای ئەبوا يان ۋەددان
بوود و گۇتا غەزاشى غەزای تەبوك بوو.

❦ یەكەمین سەرىھە پىغەمبەر ﷺ ناردى بە سەرۋكایەتى ھەمزدى كۆرى
عەبدولموتەلىب بوو (رەزای خۋای لىبى) بۇ رىگىرىکردن لە كارۋانى
بازرگانى قوردیش.
❦ پاشان پىغەمبەر ﷺ ئامۇزاگەى نارد عوبەیدى كۆرى حارسى كۆرى
عەبدولموتەلىب بە سەرىھەگەۋە بۇ رىگىرىکردن لە كارۋانى بازرگانى قوردیش
و. شەھەر روویدایا لەنىۋانىاندا دووراو دوور بەتیر.

* پاشان پیغمبەر ﷺ سەعدی کۆری ئەبو ودقاسی نارد بەسریهیهکەو
بۆ رێگریکردن لە کاروانی بازرگانی قورمیش. بەلام کاروانەکه هەڵاتن.

* لەدوای کۆچی موسلمانان بۆ مەدینە. یەکهەمین کەس کۆچی دوایی
کرد کلسومی کۆری هیدم بوو (رەزای خۆی لێی). پیاویکی بەسالاچوو بوو.
* لەمانگی سەفەر و لەسەری (۱۲) مانگی کۆچ کردن پیغمبەر ﷺ
دەرچوو بۆ یەکهەمین غەزا. ئەویش غەزای (ئەبوا) یا (ودان) بوو. بۆ
رێگریکردن لە کاروانی بازرگانی قورمیش.

* پاشان پیغمبەر ﷺ لە مانگی رەبیعوئەوولی سەری ۱۳ مانگی کۆچ
کردن دەرچوو بۆ دووهم غەزای. ئەویش غەزای بەوات بوو. بۆ رێگریکردن
بوو لە کاروانی بازرگانی قورمیش.

* پاشان پیغمبەر ﷺ دەرچوو بۆ سێهەمین غەزای. ئەویش غەزای
عوشەیرە بوو.

* لەمانگی جەمادولئویلا بوو لەسەری ۱۶ مانگی کۆچ کردن.
* چەند شەوی پاش ئەم غەزایە. پیغمبەر ﷺ دەرچوو بۆ غەزای
سەفوان. هەروەها پێشی ئەوتری غەزای یەکهەمی بەدر.

* پیغمبەر ﷺ عبداللهی کۆری جەحشی نارد بەسریهیهکەو بۆ
ناوچەی نەخلە. بۆ رێگریکردن لە کاروانی بازرگانی قورمیش.
* گەشتن بە کاروانەکه وەهەری کۆری حەزەمی کوزرا که ئەمە
یەکهەمین کوزراوی کافرانە لە میژووی ئیسلام دا.

✽ شەروەدا عوسمانى كۆپى عبدالله و جەكەمى كۆپى كەيسان بەدىل
گىران و ھەموو كاروانەكە بەدەسكەوت (غەنىمە) دەستى بەسەردا گىرا.
✽ لەسرىيەكەى نەخلە بەسەرۆكايەتى عبداللهى كۆپى جەحش يەكەمىن
كۆزراو و يەكەمىن دىل و يەكەمىن دەسكەوت بۇ ئىسلام رووياندا.

✽ لە نىۋى مانگى رەجەبى سالى (۲)ى كۆچى ودحى دابەزى بۇ
پىغەمبەر ﷺ بەۋدى كە قىبلە لە مزگەۋتى ئەقساۋد بگۆرۈ بۇ كەعبەى
شەرفمەند.

✽ لەمانگى شەعبانى سالى (۲)ى كۆچى ودحى دابەزى بۇ پىغەمبەر ﷺ
بە فەرزبۈۋنى رۆزۋى مانگى رەمەزان
✽ پىغەمبەر ﷺ (۹) سالى لەسەرىيەك رۆزۋى مانگى رەمەزانى گرتە
لەبەرئەۋدى لە سەردەتاي سالى (۱۱)ى كۆچى وەفقاتى كرتە.
✽ لەھەمان مانگ و ھەمان سالى زەكاتى فەتر (سەرفەرد) فەرزبۈۋ
لەسەر مۇسلمانان.

✽ لە مانگى رەمەزانى سالى (۲)ى كۆچى غەزاي بەدرى گەۋرد روويىدا.
كە بىرئىيە لەو رۆزى خوا بەھۆيەۋە جىياۋازى خستە نىۋان حەق و باتلەۋود.
✽ غەزاي بەدرى گەۋرە خۋاى گەۋرە باسەكەى گىراۋدەۋە تا قىامەت لە
قورئانەكەى و تايبەتمەندى كرتە بە چەندىن تايبەتمەندى كە لە ھىج
غەزايەكى تەردا نەبۈۋە.

* نهو هاودلانهی له م غمزایه بهشداربون باشتیرینی هاودلان.
* له غمزای بهدری گهوردا. خوا پیغمبهرهکئی سرخست به
سرخستنیکی گهوره و بههیز. ههرودها زیاتر بههیزبوون و پیغمبهر
دلخوش بوو.

* روقیهی کچی پیغمبهره راستهوخو دوی غمزای بهدری گهوره
کوچی دواپی کرد.

* روقیه (رهمزای خوی لیبی) خیزانی عوسمانی کوری عهفان بوو.
منالیکشی لیوو بهناوی عبدالله. بهلام نهویش ههر بهمندالی ودفاتی کرد.
* موسلمانان یهکهمین جهزنی رهمزانییان بهرپکرد له (۱) ی شهوالی
سالی (۲) ی کوچی .

* له سالی (۲) ی کوچی عهلی فاتیمهی کچی پیغمبهری خواست (۱)
رهمزای خویان لیبی) .

* عهلی له فاتیمه ههریهکه له:

حهسهن و حوسهین و موحهسین و نوم کولسوم و زهینهبی بوو (۱) رهمزای
خوا لهههموویان بی) .

* له شهوالی سالی (۲) ی کوچی غمزای بهنو قهینوقاع روویدا.
* پیغمبهره گهماروی دان و دواتر له مهینه ودهری نان
* له مانگی زیلحیجهی سالی (۲) ی کوچی غمزای نهسهویق روویدا
* نهبوسوفیان دای بهسهر مهینهدا و پیاویکی له نهنساپ کوشت
* پیغمبهره به (۲۰۰) کهسهوه بووی دهرچوو .

* له (۱۰) ی زیلحیجی سالی (۲) ی کۆچی موسلمانان یهکهمین جهژنی
قوربانیان بهرینکرد و پیغه مبهه (۱۰) دوو بهرانی کرده قوربانی.

* ههر له زیلحیجی سالی (۲) ی کۆچی عوسمانی کوری مملعون
کۆچی دواپی کرد و پیغه مبهه (۱۰) نویژی لهسهرکرد و له گۆرستانی بهقیع
نیژرا، نه مهش یهکهمین مردووی موهاجرین بوو که له بهقیع نیژرا .

* له مانگی موهرهمی سالی (۲) ی کۆچی غمزای بهنی سولهیم روویدا.
پیشی نهوتری غمزای قهرقهزمتولکودر.

* پیغه مبهه (۱۰) به (۲۰۰) کهسهوه دهرچوو کاتی ههوالی زانی که بهنو
سولهیم بۆی کۆبونتهوه.

* له مانگی موهرهمی سالی (۲) ی کۆچی غمزای ذی نههر روویدا
پیشی نهوتری غمزای غمهفان.

* پیغه مبهه (۱۰) به (۴۵۰) کهسهوه دهرچوو بۆیان کاتی ههوالی زانی که
غمهفان بۆی کۆبونتهوه.

* له مانگی جهمادولئاخیری سالی (۲) ی کۆچی پیغه مبهه (۱۰)
سریههکی نارد بهسهرۆکایهتی زیدی کوری حاریته بۆ رینگریکردن له
کاروانی بازرگانی قورمیش.

* سریهکه گهشت بهکاروانهکه و ههموویان وکو دسکهوت (غنیمه)
دهستبهسهرگرت.

❖ له مانگی رهبیعولنه وهلی سالی (۳) ی کۆچی عوسمانی کورپی عهفان
نوم کلسومی کچی پیغه مبهري خواسته دواي ودفاتی روقیهی خوشکی
رمزای خویان لیبی).

❖ عوسمان هیچ مندالی له نوم کلسوم نه بوو.

❖ له مانگی شهعبانی سالی (۳) ی کۆچی پیغه مبهري حهفسهی کچی
عومهری خواسته که پیشتر خیزانی خونهیسی کورپی حوزافه بوو. ودفاتی
کردبوو (رمزای خوا له هه موویان بی).

❖ له مانگی رهمهزان پیغه مبهري زینه بی کچی خوزیمهی هیلالی
خواسته به لام دواي (۲ یا ۳) مانگ له مانه و دی لای پیغه مبهري کۆچی
دواي کرد (رمزای خوی لیبی).

❖ له نیوهی شهوالی سالی (۳) ی کۆچی غهزای ئوحوود پروویدا.

❖ غهزای ئوحوود بهیه کیك له ناره حهتترینی غهزاگان دادنری که بهسهر
پیغه مبهري و موسلمانان دا هات.

❖ پیغه مبهري دانهکانی پیشه و دی شکینرا و سه ری موبارکی
برینداربوو. خوی گه وره به فریشته پاراستی.

❖ غهزای ئوحوود تاقیکردنه و دیه کی گه وره بوو بو موسلمانان له پرووی
به رگریکردنیان له پیغه مبهري سه رکه و توش بوون له تاقیکردنه و دیه.

❖ لە غەزای ئوحوود (۷۰) ھاوول شەھیدبوون (رەزای خوایان لێبێ).

لەسەر ووی ھەموویانەو ھەمزی مام و برای شیرێ پیغەمبەر ﷺ

❖ لە غەزای ئوحوود دا خۆشەویستی راستەقینەى ھاوولان بۆ

پیغەمبەر ﷺ دەرکەوت، گیانی خویان کردە قوربانی بۆ پاراستنی پیغەمبەر

❖ غەزای ئوحوود تاقیکردنەویەکی راستەقینە بوو، تیایدا باوەردارد

راستگۆکان دەرکەوتن کە ھاوولان و موناغیقە درۆزنەکانیش دەرکەوتن کە

موناغیقەکان بوون، لە سەر ووی ھەمووشیانەو ئیبنو سەلول.

❖ لە غەزای ئوحوود ئەبودوجانە شمشێرکەى پیغەمبەرى برد و وەفای

پێی ھەبوو.

❖ فریشتە دابەزیە مەیدانی جەنگە کە بۆ یارمەتیدانی موسلمانان و

جەزەلەى کۆری ئەبو عامریان شۆشت.

❖ غەزای ئوحوود وەکو ئامادەکاری و سەرەتایەك بوو بۆ وەفاتی

پیغەمبەر ﷺ، خوای گەورە ھاوولانی دامەزراند لەسەری (رەزای خوایان

لێبێ).

❖ غەزای ئوحوود کۆمەڵێ پەند و وانەى گەورە گەورەى تێدایە.

ئێبنولقەیم (رەحمتی خوای لێبێ) بەجوانی لە زادولمیعادمکەیدا ئەو

پەند و وانەى ھەلگۆزیوم

* له مانگی موحرېمى سالى (۴)ى كۆچى پيغەمبەر ﷺ ئەبوسەلەمەنى بە
(۵۰) كەسەودە ناردە سەر تولەمىجەى كورې خويىلد.

* تولەمىجەى كورې خويىلد خەلكى كۆكرىبويەود بۆ ھىرشكرىنە سەر
مەدىنە.

* كاتى ئەبوسەلەمە لەم ئەرکە گەرايەود برىنەكەى كە لە غەزى
ئوھوددا توشى بوو بوو كولاىەود و بەھۆيەود كۆچى دواىى كرد (پىزى خوى
لەيى).

* پيغەمبەر ﷺ فەرمووى : (خوايە لە ئەبوسەلەمە خۆش بەو پلەى
بەرزىكەروە لەنىو رېنىشاندىراوان و شوپىنى پرىكەروە لەوانەى ماونەتەود
لەدواى خوى لە ئىمە و لە ئەويش خۆش بىە نەى خوى جىھانىان).

* له مانگی موحرېمى سالى (۴)ى كۆچى پيغەمبەر ﷺ عبدالله ى كورې
ئونەيسى نارد بۆ كوشتنى خالدى كورې سوفىانى ھوزدى.
* خالدى كورې سوفىان خەلكىكى زۆرى كۆكرىبويەود بۆ ھىرشكرىنە سەر
مەدىنە.

* عبداللهجى كورې ئونەيس توانى خالدى كورې سوفىانى ھوزدى بكوژىت
بەمەش ئەو خەلكەى كۆيكردىودە بلاوچىان لىكرد.

* كاتى عبدالله ى كورې ئونەيس گەرايەود پيغەمبەر ﷺ زۆر دلخۆشبوو و
پىي فەرموو: (پرووت سەرفراز بىت).

* پاشان پيغەمبەر ﷺ گۆچان (داردەست) مەكى خوى پىبەخسى وىكو
نیشانەمىەك لە نىوان پيغەمبەر ﷺ و عبدالله دا.

* عبدالله ى كورې ئونەيس كاتى وىفاتىكرد گۆچانەكەشيان لەگەلدا ناشت.

* له مانگی سهفهري سالی (٤) ی گۆچی سریه ی ره جبع دهرچوون (١٠)
له هاوه لان بوونه قوربانی. چونکه بهنوله حیان ناپاکی (غهر) یان لیکردن
نهم پرووداوه زور قورس بوو له سهر پیغمبهر ﷺ.

* له مانگی سهفهري سالی (٤) ی گۆچی پرووداوه دلتهمزینه که ی بیر
مهعونه. یان سریه ی قورئان خوینان روویدا.

* (٧٠) له هاوه لان بوونه قوربانی چونکه هوزمکانی ردل و زدکوان و
عوسه یه ناپاکی (غهر) یان کرد لیان.

* نهم پرووداوه دلتهمزینه یه کیك بوو له نارمحه تیه گهورمکانی
موسلمانان. بویه پیغمبهر ﷺ ماودی یه ك مانگی تهواو له نوێژدا دوعای
قونوتی دهخویند و دوعای دمکرد لهو هوزانه ی ناپاکیان کرد بهرامبهر
هاوه لهکانی.

* له مانگی ره جبعولئه وهلی سالی (٤) ی گۆچی غهزای بهنی نه زیر
روویدا.

* نهمهش غهزای دوومه له گهل جوله که دا. هۆکارمکه یشی نه ووبوو
ویستیان پیغمبهر ﷺ بکوژن (تیروری بکه ن).

* پیغمبهر ﷺ دهرچوو بویان و گه مارپوی دان خوی گه وره ترسی
خسته دلپانه وه و دواتر ریککه وتن له سهر دهرچوون و جیهیشتنی
شوینهکانی خویان.

* مانای جیهیشتنی شوین نهودییه خاکهکه جۆلبکهن پیغهمبهر
بهمهرجی دانا همرجی دمتوانن له شمهك ههلیبگرن و بیبهن جگه له
چهك

* سورقتی حهشر بهتهواوی لهسهر ئهم غهزایه دابهزی و بهوردی باسی
ئهم رووداوه دمکات
* بهجوانی له ئایمهتەکانی ئهم سورقتە تیئاگهی تاودکو بهسهراتی
(عهزاکه) نهخوینیتەووم

* له مانگی شهعبانی سالی (٤) ی گۆچی دا غهزای بهدری دوودم روویدا.
پیشی نهوتری بهدری بچووك لهبهرنهودی شهر رووی نهدا.
* ههروهها غهزای بهدری بهلینیشی پی نهوتری لهبهرنهودی
ئهبوسوفیان بهلینی دا به پیغهمبهر . لهدوای غهزای ئوحد به
غهزایهکی تر و پیکگهیشتنیکی تر له سالی داهاتوودا له بهدر.
* پیغهمبهر به (١٥٠٠) کهسهوه دهرچوون و ئهبوسوفیان یش به
(٢٠٠٠) کهسهوه بهلام بهترس و شلهزاویهووم
* پیغهمبهر گهشته بهدر و چاوهرپی ئهبوسوفیانی دمکرد. کاتی
ئهبوسوفیان گهشته عوسفان ترسا و خوای گهورش ترسی خسته دلیهوه و
گهرایهووم

* زمينه‌بیش شانازی به‌ودوه ددکرد به‌سهر خیزانه‌گانی تری
 پیغه‌مبه‌روه و دعیوت: (ئیوه که‌سوکاره‌گانتان به شوویان داوون به‌لام من
 خوی گه‌وره له‌سهروی جه‌وت چینی ئاسمانه‌وه).
 * پیغه‌مبه‌ر ۞ وه‌لیمه‌ی سازکرد بو گواسته‌وه‌ی زینه‌ب نه‌نس
 نه‌فرموی: پیغه‌مبه‌ر ۞ کاتی زینه‌بی گواسته‌وه وه‌لیمه‌ی سازکرد و.
 خه‌لکی تیر نان و گوشت کرد.

* له چیرۆکی گواسته‌وه‌ی زینه‌ب ئایه‌تی حیجاب دابه‌زی
 مه‌به‌ست لی ئه‌وه‌بوو که خیزانه‌گانی پیغه‌مبه‌ر ۞ له‌گه‌ل خه‌لکی
 نامه‌هره‌م قسه نه‌که‌ن مه‌گه‌ر له‌پشتی به‌رده و حیجابه‌وه نه‌بی‌ت.
 * زینه‌بی کچی جه‌حش (ره‌زای خوی لی‌بی) یه‌کیک بوو له
 باشترین ژنه زۆر خوا‌به‌رست و دیندار و دونیا نه‌ویست و به‌خشنده‌گان.
 * عائیشه دهرباره‌ی نه‌فرموی: هیچ ژنیکی وه‌کو زینه‌ب دیندارم
 نه‌بینیوم.

* پیغه‌مبه‌ر ۞ به‌خیزانه‌گانی فرموو: نه‌وه‌تان زیاتر ده‌ستی درێژین
 زووتر بیه‌مه‌گات.
 مه‌به‌ست له‌ده‌ستی درێژ به‌خشینه‌* جا زینه‌ب له‌هه‌موویان زیاتر
 به‌خشنده‌تر بوو.

* زینه‌ب (ره‌زای خوی لی‌بی) له سالی (۲۰) ی کۆچی وه‌فاتی کرد
 له خه‌لافه‌تی عومه‌ری کوری خه‌نتاب یه‌که‌مین خیزانی پیغه‌مبه‌ر بوو
 دوی خوی وه‌فاتی کرد.

* له مانگی شەعبانی سالی (۵) ی کۆچی غەزای بەنی لموستەلەق
پوویدا، پێیشی ئەوتری مورەیسە.

هۆکارمەهیشی کۆکردنەوی خەلکی بوو. بە مەبەستی هێرشکردنە سەر
مەدینە، لەلایەن حارسى کورى ئەبو زىرار.

* پێغمەبەر ﷺ بە (۷۰۰) کەسەوه دەرچوو بۆیان و سەرکەوت
بەسەریاندا.

* لەناو کەنیزمەکاندا جومیریهى کچی حارسى کچی گەوردی بەنی
لموستەلەق هەبوو.

* پێغمەبەر ﷺ بانگیکرد بۆ باوەرپێنان و داخوایشی کرد. موسلمان
بوو. پێغمەبەریش خواستی.

* هەرکە جومیریه بوو خێزانى پێغمەبەر ﷺ ئیدی هاوێلان پەزای
خوایان لێبى هەموو کۆیلەکانیان ئازادکرد. چوون بوون بەخەزور و خزمى
پێغمەبەر ﷺ .

* عائیشە دەربارەى ئەفەرموی: نازانم هیچ ژنیك بە ئەندازەى
جومیریه بووبێتە بەرمەکت بۆ قەومەکەى.

* دایكى باوەرپاران جومیریه (پەزای خوای لێبى) ئافەرمێك بوو زۆر
یادی خوای ئەکرد. سالی (۵۶) ی کۆچی وەفاتی کرد لە تەمەنى ۶۵ سالییدا.

* ژمارىيەكى زۆر له موناڤيڤهكان لهگه‌ل پيڤه‌مبەر : دەرچوون بۆ
غەزای به‌نى له‌مسته‌له‌ق بۆ نانه‌وه‌ى ئازاوه و ئاشوب له نىو موسلمانان

* دوو رووداوى زۆر گه‌وره له‌م غەزايەدا رووياندا:

١- نانه‌وه‌ى ئازاوه‌و ئاشوب له نىوان موهاجرين و نه‌نسار.

٢- رووداوى بوختانه‌كه بۆ دايكى باومرڤاران عائيشه (رەزای خۆى لىيى).

* عەبدولاي كورى سەلول و هاوړى موناڤيڤه‌كانى هه‌ولياندا تانه له

شەرفى دايكه عائيشه بدن، به‌راستى فيتنه‌يه‌كى گه‌وره بوو.

* خۆى گه‌وره له سەرووى جهوت چينى ئاسمانه‌وه پاكيى دايكه

عائيشه‌ى راگهياندا و، (١٠) ئايه‌تى له‌سەرى دابه‌زاندا كه‌تا قيامه‌ت بخوێنرێتە‌وه‌و

* پاكيى دايكه عائيشه به‌قورئانى پيروژ سەلمێنراوه. هەركەسى گومانی

لىي هەبى كافر ده‌بێتە‌وه به‌ گۆراى زانايان.

* له‌رووداوى بوختانه‌كه كۆمه‌لى پەند و وانەى گه‌وره گه‌وردى تىدايه.

ئيبنولجه‌رى عەسقه‌لانى زياتر له (٧٠) پەند و وانەى هه‌لگۆزيوه.

* له مانگى شه‌والى سالى (٥)ى كۆچى غەزای خەنده‌ق روويدا. پييشى

ئه‌وترى غەزای ئه‌حزاب.

* جوله‌كه هانى هۆزمكانى عەره‌بيدا بۆ هيرشكرده سەر مه‌دينه.

* (١٠) هه‌زار له هۆز و ئه‌حزابه‌كان كۆبوونه‌وه و جوله‌كه‌يش

هانيددان بۆ هيرشكرده سەر مه‌دينه.

* سەرگرده‌ى ئه‌حزاب ئه‌بوسوفيان سەخړى كورى جه‌رب بوو

* سه‌لمانی فارسی (رَهزای خَوای لَیْبَن) پِیشنیاری هه‌لکهننی خه‌ندحق
(چال) مکه‌ی گرد. پِیغه‌مبه‌ریش پِیشنیارمکه‌ی په‌سه‌ندکرد.

* غه‌زای خه‌ندحق یه‌که‌مین غه‌زا بوو سه‌لمانی فارسی به‌شداری تیدا کرد.
* ژماره‌ی سوپاکه‌ی پِیغه‌مبه‌ر (۳) هزار که‌سبوو. پِیغه‌مبه‌ر (۳) بو
هر (۱۰) که‌س و سه‌رگرمیه‌کی دانا‌بوو. دووری (۴۰) بالی دانا‌بوو بو ئه‌وه‌ی
هه‌لیبکه‌نن.

* پِیش گه‌یشتنی سوپای ئه‌حزاب خه‌ندحقه‌که‌ ته‌واو‌بوو. کاتی ئه‌حزاب
گه‌یشتن بینیان خه‌ندحقه‌که‌ رِیگره له‌وه‌ی برۆنه ناو مه‌دینه‌وو.

* له غه‌زای خه‌ندحقدا کۆمه‌لێ موعجیزه‌ی پِیغه‌مبه‌ر (۳) ده‌رکه‌وتن
له‌وانه: زۆربوونی خواردنی که‌م و شکاندنی به‌ردی گه‌وره به (۳) لیدان و
موژدمدان به‌ فه‌تکردنی فارس و رۆم.

* جوله‌که‌ی به‌نی قوربیزه په‌یمان‌که‌یان شکاند له‌گه‌ل مو‌سلمانان.
بارودۆخه‌که‌ قورستر بوو له‌سه‌ر مو‌سلمانان و زیاتر نار‌حه‌مت بوون و ده‌ل‌ه‌کان
گه‌شتبوونه قورگه‌کان.

* پِیغه‌مبه‌ر (۳) پارایه‌وه له‌خوای گه‌وره بو‌ئه‌وه‌ی به‌هانا‌یان‌ه‌وه بیته‌ خوای
گه‌وره وه‌لامی دایه‌وه و بایه‌کی توند هه‌لیکرد و فریشته‌یش دابه‌زی بو ترس
خسته ناو دلی کافر‌ه‌کانه‌وو.

* ئه‌حزاب به‌ نائومی‌دی گه‌رانه‌وه شو‌یتانی خو‌یان و ئاسایش و ده‌نیایی
گه‌رایه‌وه بو مه‌دینه‌ی پِیغه‌مبه‌ر (۳). پاش ئه‌وه‌ی خوا په‌رت‌ه‌وازی کردن به
بایه‌کی توند و ترسی خسته ناو ده‌لیانه‌وو.

« پيغمبەر ﷺ دواي غمزاى خەندىق گەراپەوودە مالى خۇي و جەبىل
(عليه السلام) هات و فەرمانى پيكرىد بەهتيرشكرىنە سەر جۆلەگدى بەنى
قورمىزە.

« پيغمبەر ﷺ جلى سەربازى كرىدود بەرى و هاتىدەردودە بۆزى
هاودەلەكانى و فەرمووى: هەر كەسى باودىرې هەمىيە بەخوا و بە رۆزى دوىي با
نويزى عەسر نەكات مەگەر لە بەنى قورمىزە نەبىت.

« پيغمبەر ﷺ دەرچوو بۆ سەر بەنى قورمىزە و گەمارۆنى دىن
بارودۆخەكە سەخت بوو لەسەريان و خواي گەورە ترسى خستە دليانەوودە و
هەموويان خۇيان بەدەستەوودە دا.

« پيغمبەر ﷺ فەرمانىكرد پياودەكانيان ببەستريئەوودە كە ژماريان (۱۰۰)
كەس بوون. حوكمەكەي جيهيشت بۆ سەعدى كورى موعاز (رەزاي خوي
ليني).

« سەعدى كورى موعازيان بەسواري گوئدرىژىكەوودە هينا. لە غمزاى
خەندىق برىندار بوو بوو.

« پيغمبەر ﷺ فەرمووى: حوكمى بەنى قورمىزەم خستۆتە دەستى تۆ.
« سەعد فەرمووى: حوكم ئەدەم بەووى شەركەريان بكوژرى و زن و
مناليان بەكۆيله بكرين و. ماليشيان دابەش بكرى لە نيو موسلمانان.

« پيغمبەر ﷺ فەرمووى: (والله حوكمت كرد بەحوكمى خواي گەورە
لە سەروى حەوت چيني ئاسمانەوودە).

پاشان پيغمبەر ﷺ دەستىكرد بە جيبەجىكرىنى برپارەكەي سەعد.

* دواى نهردى حوكمى سمدى كورى موعاز جيبه جيكرا بهسهر
جونه مگاني بهنى قورميره. برينه كهى هه ليدايه و و بههويه و كوجى
دواى كرد (رماى خواى ليبي).

* گاتى سمدى كورى موعاز وقاتى كرد پيغه مبه ر فهرمووى:
امر شى خوا بههوى مرنى سمدوه له ريه وه. (شه خهين گيراويه نه وه.
* له گاتى گواسته وهى تهر مى سمد فرشته گانيش به شداريان كرد له
هه لگرتنى تهر مكهى.

* پيغه مبه ر فهرمووى: (نه و رژهى سمد وقاتى كرد (٧٠) هزار
فرشته دابه زينه سهرزهوى پيشتر دانه به زييون.) به زار به سه نه ديكي
حه سن گيراويه تيه وه)

* هاودلان (رماى خوايان ليبي) هه موويان داته نگبون به كوجى دواى
سمد. هه تا نه بوبه كر و عومهر (رماى خوايان ليبي) بوى گريان
* عايشه دمر بارهى نه فهرمووى: له ده ستداني كهس دواى پيغه مبه ر
و نه بوبه كر و عومهر. و مكو سمد به بازار نه بوو بو موسلمانان.
* خواى گه و ره باسى غه زاي خه ندق هيشته وه تا قيامت له
قورئانه مكيلا سورمى تيكى دابه زاند به ناوى سورمى نه حزاب.

❖ پېغەمبەر ﷺ زنجیریە ھەلەمەتی تەمیکردنی دەستپیکرد بۆ سەر
ئەو ھۆزانە ی کە بەشاربوون لە غەزای خەندەق سەرە لەدوای سەردی
دەناردە سەریان.

❖ لە مانگی رەبیعوئەوولی سالی (٦) ی کۆچی پېغەمبەر ﷺ دەرچوو
بۆ غەزای بەنی لەحیان وھیرشی کردە سەریان و بلاودی پیکردن.
❖ لە ھەمان مانگ و ھەمان سال پېغەمبەر ﷺ سەریەکی نارد بە
سەرۆکایەتی عوگاشە ی کوری میحسەن بۆ سەر بەنی ئەسەد. ئەوانیش
ھەلھاتن و بلاودیان کرد.

❖ پېغەمبەر ﷺ سەریەکی نارد بە سەرۆکایەتی محمدی کوری
مەسلەمە بۆ سەر بەنی سەعلەبە لە غەتەفان و شەر پروویدا لە نیوانیان
ئەمەش لە مانگی رەبیعوئەوولی سالی (٦) ی کۆچی.

❖ لە ھەمان مانگ و ھەمان سال پېغەمبەر ﷺ سەریەکی تری نارد
بە سەرۆکایەتی ئەبوعوبەیدی کوری جەراح بۆ سەر زیلقەسە. دای
بەسەریاندا و غەنیمەشی لی وەدەسکەوت.

❖ لە ھەمان مانگ و ھەمان سال پېغەمبەر ﷺ سەریەکی نارد بە
سەرۆکایەتی زیدی کوری حاریثە بۆ سەر بەنی سولەیم. غەنیمەتی لی
وەدەسختن و ھەموویان بەسەلامەتی گەرانەو.

❖ له مانگی جه مادولته ولی سالی (۶) ی گۆچی پیغممبهر ﷺ سریمیه کی نارد به سهرۆکایهتی زهیدی کورپی حاریته بو ریگریکردن له کاروانی بازارگانی قوریش.

❖ گهشتن به کاروانه که و هه موویان به دیل گرتن و دهستان گرت به سهر هه موو کاروانه که دا.

❖ له ناو دیله گاندا ئه بولعاسی کورپی رهبیع میردی زینه بی کچی پیغممبهر هه بوو. هیشتا باومری نه هی نابوو.

❖ زینه بی کچی پیغممبهر ﷺ دالیدی میرد کهیدا. پیغممبهریش دیله گانی تری نازاد کرد و ماله که ی ئه بولعاسیان گهراندوه.

❖ ئه بولعاسی کورپی رهبیع گهرایه وه مه که و ئه و مالانه ی خه لکی مه که له ناو کاروانه گیراوم که بوو گهراندیه وه بو خاونه گانیان و پاشان خۆشی باومری هیئا. پاشان گۆچی کرد بو مه دینه.

یه که مین عومردی پیغهمبهر و

سهرمتای فته‌تی مه‌که

* له مانگی زیلقه‌مدی سالی (۶) ی گۆچی پیغهمبهر هه‌والی دا که
دمیه‌ویت عومره بکات، خه‌ویکی بینی بوو له خه‌ویدا خۆی و هاوده‌له‌کانی
رۆشتبوونه ناو مه‌که‌وه به ئارامی و سهرتاشرابییه‌وه.

* هاوده‌لان دلخۆش بوون به‌وه و خۆیان بۆ نامادمکرد.

* پیغهمبهر هانی نه‌و دهمته‌کیانه‌شی دا که موسلمان بوو بوون بۆ
نه‌ودی له‌گه‌لیان برۆن.

* دهمته‌کیه‌کان ساردیان نواند و برۆبیانوی بێ بنه‌مایان هینایه‌وه و
له‌گه‌لیدا نه‌رۆشتن، خوای گه‌وره‌ باسیان دمکات له‌سورعتی فته‌ج نایه‌تی (۱۱)
و نایه‌ته‌کانی دواتر.

* پیغهمبهر له مه‌دینه‌وه به‌ریکه‌وت به‌ردو مه‌که به (۱۴۰۰)
پیاووه له هاوده‌له‌کانی.

* پیغهمبهر ئوموسه‌له‌مه، هندی کچی ئه‌بونومه‌یه‌ی خیزانی
له‌گه‌لدا بوو (پرمزای خوای لیبی).

* پېغه مېهر ﷺ چه کی له گهل خو ی هه لنه گرتبوو جگه له چه کی
گه شتیار. شم شیر له کیلان و هه رو دها (۶۰) و شتر قوربانیشی هینابوو.
* پېغه مېهر ﷺ گه شته میقاتی زیحوله یفه. که میقاتی خدای
مه دینه یه. له ویدا ئی حرامی پو شی و ته لویه ی به عومره کرد و کدوتن
بهره و مه که.

* هه والی هاتنی پېغه مېهر ﷺ گه شته قورحیش. وتیان: والله ناهیلین
بچیته ناو مه که وه.

* که تیه (سریه) یه کیان به سه رو کایه تی خال دی کوری و دلید
ناما دم کرد بو ریگری کردن له پېغه مېهر ﷺ و هاو دلان.
* پېغه مېهر ﷺ گه شته ناوچه ی عوسفان و بینی نه مه خال دی کوری
و دلید و جهنگاو مره گانی تی و کاتی نویژی عه سر هات.
* وهی دابه زی به شه رعاندنی نویژی ترس. نه و نویژمش له غه زای
خود دی بیه. بووه یه که مین نویژی ترس که نه نجام بدری.

* پېغه مېهر ﷺ خو ی بوارد له پیکدادان له گهل کافرانی قورحیش
فه رمووی: (کی ریگمیه کی تر جگه له م ریگمیه مان پیشان نه دات).
* هاو دلیک وتی: من نه ی پېغه مېهری خوا ﷺ. ریگایه کی نشیو و
سه ختی پیگرتنه مېهر. توانیان بکه ونه پشته و دی جهنگاو مرانی کافری
قورحیش.

❖ مۇسلمانان گەشتنە سەنىمەتولمىراز. وشتىرگەي پىغەمبەر ﷺ دانیشتە
ھەرچى ھەلىيان لەگەلا دا بکەۋىتىمىز نەجولاً.

❖ پاشان پىغەمبەر ﷺ تىنى خۇرى نەۋىش راپەرى و گەۋتىمىز تا
گەشتنە ئەۋپەرى خۇدىبىيە.

❖ كاتى تەۋاۋ دۇنيابوون لە خۇدىبىيە بۇدىلى كۆرى وىرقا، بەخۇى و
چەن كەستىكەۋد ھاتى بۇلای پىغەمبەر ﷺ .

❖ وتيان: قۇردىش دىرچوون بۇتان بۇ گۇشتارتان و رىگىرىكىرىنتان لە
چوون بۇ كەعبە پىغەمبەر ﷺ قەرموۋى: ئىمە بۇ شەر نەشتوۋىن. بەلگە
بۇ عومرد ھاتوۋىن.

❖ قۇردىش ژمارىيە نىردى خۇيان نارد بۇ لای پىغەمبەر ﷺ بە
مەبەستى دۇنيايى لە ھۆكارى ھاتنەگەي پىغەمبەر ﷺ. ئايا بۇ شەر و
جەنگ ھاتوۋد يان بۇ عومرد ؟!

❖ قۇردىش ھەرىيەگە لە: مىكرىزى كۆرى ھەفس و ھىلىسى كۆرى
عەلقەمە و عورودى كۆرى مەسعودى سەققەفى ناردىوۋ.

❖ نىردىراۋىدگانى قۇردىش گەرانەۋە و دۇنيابوون لە ھۆكارى ھاتنەگەي
پىغەمبەر ﷺ كە عومرىيە. بەلگەي ئەۋدى كە جلى ئىجراميان بۇشىۋد و
قۇربانىشىيان ھىناۋد.

❖ كاتى پىغەمبەر ﷺ ئەمەي بىنى. عوسمانى كۆرى عەفانى نارد بۇلای
ئەبوسوفيان گەۋردى قۇردىش بۇ دۇنياكرىنەۋىيان لە مەبەستى ھاتنەگەيان
كە عومرىيە نەك شەر.

• کاتی عوسمان گهشته لای نه‌بوسوفیان پینشوازی لیکرد و وتی لامان
به‌ینه‌مروه تاگو بزانی ج برپاری ددین. هه‌وال گهشته پینهمبهر ۱۱۱ ک
گوایه عوسمان کوژراوه.

• کاتی پینهمبهر ۱۱۱ نه‌مه‌ی زانی فرمانیکرد به هه‌واله‌یکتی
که‌به‌یعتی بدین.

پینهمبهر ۱۱۱ دانیشتبوو له‌زیر دارکه و نه‌م به‌یعتش به به‌یعتی
رزوان ناسرابوو.

• بویه پتی نه‌وترا به‌یعتی رزوان چونکه خوی گه‌ورد لینیان رازی
بوو. وک نه‌فهرموئ: { سویند به‌خوا به‌راستی خوا رازی بوود نه‌و
باو‌دارانه‌ی کاتیک په‌یمانیا له‌گه‌لدا به‌ستیت له‌زیر در‌خته‌کنا }.

• ژماردی نه‌وانه‌ی به‌شداربوون له به‌یعتی رزوان (۱۴۰۰) کسبوون.
• هه‌نیکیان به‌یعتیان دا به پینهمبهر ۱۱۱ له‌سهر مردن هه‌نیکیشیان
له‌سهرنه‌ودی رانه‌کهن له‌کاتی شه‌رو پیکنانان.

• نه‌مه گه‌ورترین به‌یعت بوو له میژووی نیسلام دا روویدا. هیند
به‌سه که خوی گه‌ورد لهو که‌سانه رازی بوو که به‌شداربوون له‌م به‌یعته.

• سه‌بارت به‌فهرل و گه‌ورینی نه‌م به‌یعته ژماره‌یه‌ک فهرموود
هاتوو له‌وانه:

پینهمبهر ۱۱۱ نه‌فهرموئ: (به‌دلنیا‌یه‌وه نه‌ودی له‌زیر دارکه به‌یعتی
داوه نه‌جیته به‌هه‌شته‌وه). (ترمزی گیراویه‌تیه‌وه)

❖ پېغەمبەر ﷺ ئەفەرمۇي: (ھېچ كەس لەوانەى لەزىر دارىكە
بەيىعتىيان دېيى نارۋە دۈزدەۋە). (ئەھمەد لەمۇسنىدەكەى ھىناۋىيەتى)
❖ پېغەمبەر ﷺ ئەفەرمۇي: ىن شاء اللە ھېچ كەس لەوانەى لەزىر
دارىكە بەيىعتىيان دېيى نارۋە دۈزدەۋە. (مۇسلىم گىراۋىيەتەۋە)

❖ پىاۋى ۋى ئەى پېغەمبەرى خوا ﷺ بەدلىنىيەۋە ھاتەب ئەھىتە
دۈزدەۋە پېغەمبەر ﷺ فەرمۇي: (دروىت كرى ئەى دۈزمنى خوا ئەو
ناھىتە دۈزدەۋە چۈنكە نامادى بەر و ھودىيە بوۋە). (مۇسلىم
گىراۋىيەتەۋە)

❖ جابرى كورى عبدالله ئەفەرمۇي: لە رۋى ھودىيە پېغەمبەر ﷺ
بىنى فەرمۇيىن: (ئىۋە باشتىرىنى خەلگى سەرزەۋىن). (شەيخەين
گىراۋىيەتەۋە)

❖ پاشان پېغەمبەر ﷺ بەيىعتى دا بەخۋى لەبرى عوسمان بەدەستى
راستى دى لەدەستى چەپى و فەرمۇي: (ئەمەش بۇ عوسمان).
❖ بەمەش عوسمان ئەو شەرىفە گەۋرى پىبرا.
ئەنەس ئەفەرمۇي: (دەستى موبارىكى پېغەمبەر ﷺ بۇ عوسمان
لەدەستى ئىمە باشتىرەۋ بۇ خۇمان).

* كاتى قورچىش بەم بەيغەتەيان زانى ترسان ئارزوى ئاگرىست و
ناشتەوايى بوون بۇيە سۈھەيلى كۆرى غەمريان ئارد بۇلاي پىغەمبەر
بۇ گفتوگو .

* سۈھەيل و پىغەمبەر ﷺ لەسەر ئەم خالانە رىككەوتن:

۱- ئەمسال مۇسلمانان دىگەرپنەو و ئارپۇنە ئاو مەككەود و. سالى ئاھاتو
دىگەرپنەو و (۲) رۆژ دىمىننەو تىايدا.

۲- ھەر ھۆزىك پىي خوشە بىيئە ھاوپەيمانى پىغەمبەر ﷺ . يا
ھاوپەيمانى قورچىش بۇي ھەيە.

۳- ھەركەسى ھات بۇلاي پىغەمبەر ﷺ بەمۇسلمانى دىيى بىگەرپنەو
بەلام ھەركەسى لە مۇسلمانان ھات بۇلاي قورچىش و ھەلگەرپاود لەدىنەكى
ئاگەرپنەو بۇلاي پىغەمبەر ﷺ ئەمە قورستىن بەندى رىككەوتنامەكە
بوو لەسەر مۇسلمانان.

- ئاگرىست و شەرنەكرىن لەنىوان ھەردوولا تا ماودى (۱۰) سال

* دواي رىككەوتنامەكە و رىككەوتنى ھەردوولا. پىغەمبەر ﷺ
فەرمانىكرد بەھاودلەكانى كە خۇيان لە ئىحرام بىكەنەو و قوربانىەكانيان
سەربىرن

* لە زۆر تورپى ھاودلان لەودى كە نەرۇشتىبوونە ئاو مەككەود
وعومريان نەكرىبوو. كەس ھەلنەستا بە جىبەجىكرىنى فەرمانەكە
* پاشان پىغەمبەر ﷺ رۇشتە ژوورخو بۇلاي ئوموسەلەمەي خىزانى و
باسى بەگوپنەكرىنى ھاودلانى بۆكرد.

✽ ئوموسەلەمە (پەزای خۆی لێبێ) پێی فەرموو بڕۆ دەرود بۆلایان و بانگی سەرتاشەگەت بکە و سەرت بتاشە.

✽ پێغەمبەر ﷺ رۆشتە دەرود و سەرتاشەگەى خیرپاشى کۆرى ئومەیه (پەزای خۆی لێبێ) سەرى شەریفى تاشى. کاتى ھاودلان ئەمەیان بىنى زانیان کەنیشەگە تەواو بوو، ئیتر ھەموویان ئیحرامیان لادا.

✽ پاشان پێغەمبەر ﷺ قوربانى خۆى سەربەرى و. ھاودلانىش قوربانى خۆیان سەربەرى (پەزای خۆیان لێبێ).

✽ ئەمە عومردى ناودارى خودیبیە بوو. کە تیایدا رێککەوتنامە روویدا لەگەڵ قورمیش دا.

✽ پاشان پێغەمبەر ﷺ خۆى سوپاکەى گەرانهو بەردو مەدینە و لەرێگاندا سورمى فەتح دابەزى.

✽ پێغەمبەر ﷺ زۆر دلى پێى خۆش بوو. فەرمووی: (ئایەتیکم بەسەردا دابەزیو لە ھەموو دونیا لام خۆشەویست ترە). (موسلم گێراویەتیەو)

✽ خۆی گەرە ئەفەرمووی: {ئەى پێغەمبەر بێگومان ئیمە سەرکەوتنیکی ئاشکرامان پێ دایت کە رێککەوتنى خودیبیە، تا خوا لەتاوانەکانى رابوردو و داھاتووت خۆش ببیت وە نىعمەتى خۆى بەتەواوى بپرژیت بەسەرتدا و رێگای راست نیشان بدات واتە بەردەوامت بکات}.

✽ پێشەوا تەحاوی ئەفەرمووی: خەلکى ھەموو یەکلەنگن کە ئەو فەتحەى خوا لەئایەتەکە باسى کردووە مەبەست لێى رێککەوتنامەى خودیبیە.

* بۇچى رېڭكەوتنامەى خودىيىيە فەتھىكى گەورە بوو لەئىسلام دا؟
 * لەساتى رەوانەگىرنى پېڭەمبەر ﷺ تا سالى خودىيىيە (۶) ى كۆچى
 (۱۹) سال بوو. ژمارى سوپاكەى پېڭەمبەر (۱۴۰۰) كەس بوو.
 * بەلام لە خودىيىيەو تا سالى فەتھى مەككە (۲) سال بوو. ژمارى
 سوپاكەى پېڭەمبەر ﷺ بوو بە (۱۰ھزار) جەنگاودر.
 * جا ھەول و مانووبوونى (۱۹) سالى بانگەواز (۱۴۰۰) جەنگاودر بوو.
 بەلام ھەول (۲) سالى ئاگرىبەست (۱۰) ھزار جەنگاودر بوو.

* ئەوئى بوو ھۆيەك لەم گۆرانكارىيە ئەوئىبوو كە ئەم رېڭكەوتنامەىيە
 چەواشەكارى و فشارمەكانى قورچىشى راگرت لەرووى بانگەوازي پاكى ئىسلام
 * بانگەوازان كەتنە بانگەواز بەھەموو لايەكدا بەبى ترس لە قورچىش.
 * ئەو چەواشەكارى و فشارانەى قورچىش بەكارى دەھىنا لەدزى ئىسلام
 پېش رېڭكەوتنامەى خودىيىيە وى لەخەلكى كرىبوو ئەوئىرن بېنە ناو
 ئىسلامەود.

* دواى رېڭكەوتنامەكە بانگەوازانى ئىسلام كەوتنە بانگەوازگىردن و
 روونكرىنەودى ئاسانكارى و رەحمەتى ئىسلام بۇ خەلكى. خەلكىش پۇل
 پۇل دەھاتنە ناو ئىسلامەود.

* رېښه ووتنی خوددیبیه قوردیشی بیتلایه ن هیشته وود بدمش پیغمبر
 ددستی بهتال بوو بو دوزمه سهرسه خته کهی جوله کهی خمیبر.
 * پیغمبر ﷺ دای بهسهر جوله کهی خمیبره. نه گهر رېښه ووتنی
 خوددیبیه نه بوايه قوردیش یارمتهی جوله کهکانی ددا.
 * کاتی پاش رېښه ووتنی خوددیبیه بارودوخه که سه قامگیربوو بو
 پیغمبر ﷺ. بههلی زانی بانگه وازکه بگمیه نیته ددودی جهزیری
 عه رب

* پاش رېښه ووتنی خوددیبیه پیغمبر ﷺ نیردی دندارد بو پاشاکانی
 عه رب و عه جه م نامه ی بو ددنوسین و بانگی دکردن بو نیسلام .
 * نه نهس (رهای خوی لیبی) نه فهرموی: (پیغمبر ﷺ) نامه ی نوی بو
 کيسرا و قهيسهر و نه جاشی و. هه موو دسه لاتداری بانگی دکردن بو لای
 خوا). (موسلم گپراویه تیه وود).
 * پیغمبر ﷺ نامه یه کی به عه مری کوری نومیه ی زهمری دا نارد بو
 نه جاشی نه ویش باوهری هینا و دانی نا به پیغمبرایه تی پیغمبردا ﷺ .

* پیغمبر ﷺ نامه یه کی به دحیه ی کوری خه لیفه دا نارد بو قهيسهر
 پاشای روم و بانگی کرد بو نیسلام ترسا و راجله کی به لام باوهری نه هینا.
 * پیغمبر ﷺ نامه یه کی به عه بدولای کوری حوزافه دا نارد بو کيسرا
 پاشای فارس بانگی دکرد بو نیسلام کيسرا توربوو و نامه که ی
 پیغمبرای ﷺ دراند.

✽ پېڅەمبەر ﷺ نامەيەکی بە حاتەبی کورې ئەبوبەلتمەعدا نارد بۇ
مقەوقس پاشای قیبتیهکان بانگی دکرد بۇ ئیسلام بەلام باوچری نەهینا.
✽ ھەروەھا پېڅەمبەر ﷺ نامەيەکی بە سەلیتی کورې ەمەری عامری دا
نارد بۇ ھەوزە کورې ەلی پاشای یەمامە. بەلام باوچری نەهینا.

✽ پېڅەمبەر ﷺ نامە ی نارد بۇ ھەریەگە لە: نەجاشی پاشای حەبشە
کیسرا پاشای فارسەکان. قەیسەر پاشای رۆمەکان. مقەوقس پاشای قیبتیهکان
ھەوزە کورې ەلی پاشای یەمامە.
✽ ئەمە ئەو پینج نامە یە بوو کە پېڅەمبەر ﷺ ناردی بۇ پاشاکانی
دەروە کورې ەزیری ەزەبی. جگە لەمانەش لەسالی (۸) ی کۆچی نامە ی تری
ناردوو.

✽ ئەم پینج نامە یە پېڅەمبەر ﷺ لەمانگی موخەردمی سالی (۷) ی کۆچی
دا ناردبووی. جا کاریگەری گەورە ی ھەبوو لەسەر ئەوانە ی بۆیان نێردرا بوو.
✽ (۲) رۆژ پینش غەزای خەیبەر غەزای زیقەرەد روویدا پینشی ئەوتری
غەزای غابە. پالەوانی ئەم غەزایە سەلەمە ی کورې ئەکوەع بوو.
✽ ھۆکاری ئەم غەزایە ئەو بوو کە ەبدورەحمانی کورې عویەینە ی کورې
حیسن ھیرشی کردە سەر دەورو بەری مەدینە و (۲۰) وشتری پېڅەمبەری ﷺ
برد و موسلمانیکیشی گوشت و ھەلھات.
✽ سەلەمە ی کورې ئەکوەع کەوتە دوویان بەپیادە و بەخوی
تیروکەوانە کە یەو. توانی ژماریهک لەو شترمکان بگەرینیتەو.

• هموال گمشته پیغمبر ﷺ له مهینه هاوارکرا: رابن رابن سوارکان
یهک لهوای یهک لهووری پیغمبر ﷺ کۆبونهوه و پیغمبر ﷺ کهوته
دوویان.

• پیغمبر ﷺ بهخوی و (۵۰۰) کس له هاودلانی دەرچوون کهچی
سه له مهی کوری نهکوود لهوسهر دگهرایهوه و هه موو و شترکانی پیغمبری
گهرا نهکوود.

• نهبو قهتاده حارسی کوری ریکی سوارچاکی پیغمبر ﷺ کهوته دووی
عبدالرحمانی کوری عویهینهی کوری حیسن و. پیگهیش و کوشتی
• لهوگاته دا پیغمبر ﷺ فهرمووی: (باشتین سواریمان نه مرۆ
نهبو قهتاده بوو. هه رووها باشتین پیادشمان سه له مه بوو). (موسلم
گهراویه تهوهوه).

• پیغمبر ﷺ

• له م غهزای زیقه رده دا (که پییشی نهوتری غهزای غابه) پیغمبر ﷺ
نوێزی ترسی به هاودلهکانی کرد. (پیشهوا نهحمه له موسنمه دهکی
هیناویهتی بهسهنه دیک سەحیح)

• پاشان پیغمبر ﷺ له زیقه رده دانیش و دستیکرده گالته و یاریکردن
و پیکه ناندنی هاودلهکانی.

• بیلال (رهزای خوی لیبی) و شتریکی سه ربری و له جهرگه کهی و بان
بشته کهی برژاند.

• پاشان پیغمبر ﷺ بهسهر کهوتوو گهرایهوه مهینه له گهل هاودلان و
هه موو و شترکانیشی گهرا نهبوویهوه.

• پیغمبر ﷺ

* له مانگی موحرهمی سالی (۷) ی گۆچی غمزای خهیبهر روویدا.
* خهیبهر تهنه جولهکهی لی نیشتهجی بوو. ههرودها شوینی
پلاندانان بوو دژی موسلمانان .

* جولهکهی خهیبهر بوون نه حزابیان گۆگردوه بوو هیرشکردنه سهر
مهینه. بویه خهیبهر شوینی فیتنه و ناشوب نانهوه بوو.

* خوای گهوره پهیمانی فتهحی خهیبهری دابوو به پیغههمبهر ﷺ له
قورئانهکمیدا. خوای گهوره لهسورحتی فتهح نهفهرموی: {خوا بهلینی پی
داوون که غهنیمهتی زۆر (له بی باوهران) دهگرن بویه نه مهی (غهنیمهتی
خهیبهر) بوو پیش خستن وه دمستی خهلی (مهککهی) لیتان گۆتا کرد تا
نهم رووداوه ببیته بهلگهیهک بوو باوهرداران وه تا رینموونیتان بکات بوو
رینگای راست}.

* خهیبهر دهسکهوتیکی تایبتهت بوو به نهوانهی بهشداری خودهیبیهیان
کردبوو. بویه پیغههمبهر ﷺ فهزمانیکرد تهنه نهوانه لهگهلیدا دهرچن که
له خودهیبیه بهشداریبوون ژماریان (۱۴۰۰) کس بوو.

* پیغههمبهر ﷺ بهخوی و سوپاکهیهوه دهرچوون بهرمو خهیبهر. کاتی
گهشته خهیبهر و. جولهکه بینیان ترسان و روشتنه ناو قهلاکانیانهوه و.
هاواریان کرد: محمد و سوپاکهی.

* کاتی پیغههمبهر ﷺ نهم ترسهی جولهکهکانی بینی فهرموی: (الله
اکبر خهیبهر خراب بوو. نیمه نهگهر دابهزینه مهیدانی ههر قهومیته نهوا
خراپترین سپیدهی ترسینهر روویان تیدمکات).

* گەمارۆ خرایه سەر خەیبەر و. گەمارۆدانەکه توند بوو لەسەریان
 پالەوانیستی هاوولان دەرکەوتن و. ناوبەناو هیڕشەکانی هاوولان دەیەژاندن.
 * لەو پالەوانانە: زوبەیری کۆری عەوام و. عەلی کۆری ئەبوتالیب و.
 ئەبودوجانە و. سەلەمەیی کۆری ئەکووع بوون پەزای خویان لێی.
 * عەلی مەرحەبی گوشت و. زوبەیر یاسری برای مەرحەبی گوشت
 زیاتر لەنیووی خەیبەر کەوتە دەست موسلمانان.

* کاتی جولهکه دنیابوون که لەناوئەچن خۆیان دابەدەستەووە و. داوی
 گفتوگۆیان کرد لەپێغەمبەر ﷺ لەسەرئەودی کەماوئەووە لەخەیبەر.
 ئەویش رازی بوو.

* رێککەوتن لەسەر ئەمانە:

- ۱- پاراستنی خۆینی ئەوانەیی لەقەلاکاندا ماوئەتەووە.
- ۲- ژن و مندالیان سەلامەتیی.
- ۳ جولهکه خاکی خەیبەر چۆل بکەن.
- ۴ هەرحیان بۆی ببەن لەگەڵ خۆیان جگە لە جەك.

* کاتی جولهکهکانی خەیبەر ویستیان خەیبەر چۆل بکەن داویان لە
 پێغەمبەر ﷺ کرد لەخەیبەر بیانەیلێتەووە وەکۆ کریکار کاری کشتوکالیان بۆ
 بکەن بەنیووی بەروبوومی سانی.

* پيغهمبەر ﷺ رازى بوو بهود له بهرنه ودى نه پيغهمبەر ﷺ و
نه هاوه لان دستى كاريان نه بوو ههستن بهوكاره زهوى خهيبه ريش فراوان
بوو هه مووى دارخورما بوو.

* موسلمانان به فته تحى خهيبه ر ددوله مهنه بوون عهبدولاي كورى
عومهر رهمزاي خويان ليبي نه فهرموى: تيرمان نه خوارد تاكو خهيبه رمان
فته تح كرد. (بوخارى گيراويه تيه وه)
* بوخارى له دايكه عائيشه وه نه گيرپيته وه فهرموويه تى: كاتى خهيبه ر
فته تح كرا. وتمان نيستا تير خورما نه خوئين نه ووش له بهر زورى دارخورماي
خهيبه ر.

* نهوانه ي كوچيان كردبوو بو حبه شه گه يشته لاي پيغهمبەر ﷺ
له كاتيكدا له خهيبه ر بوو. له سهرووى هه موويانه وه جمعه رى كورى
نه بوتاليب (رهمزاي خوي ليبي). پيغهمبەر ﷺ زور پيى دلخوشبوو.
* پيغهمبەر ﷺ فهرمووى: (نازانم به كامه يان دلخوشبم. به فته تحى
خهيبه ر يا به هاتنى جمعه ر). (حاكم گيراويه تيه وه).

* هه رووها پيغهمبەر ﷺ له خهيبه ر بوو نه شعرييه كان هاتن بولاي
(53) كهس بوون نه بو موساي نه شعري له ناوياندا بوو (رهمزاي خوي ليبي)
* پيش هاتنى نه شعرييه كان بهرپوزي پيغهمبەر ﷺ فهرمووى: (سبه ي
قهوميك ديت بولاتان دليان له نيوه نه رمتره بو نيسلام * نه و بوو
نه شعرييه كان هاتن).

* هەروەها پێغەمبەر ﷺ هەر لە خەیبەر بوو حۆزی دحرى ھاتن بۆلاى
لەسەر ووی ھەموویانەو توفەیلی کۆری عەمرى دحرى. ھەروەھا
گێڕمردووی ئیسلام ئەبوھورەیرە (پەرزای خۆی لێی).

* سەفییە کچی حویەى کۆری ئەختەب کەوتە ناو کەنیزدەکان. پێش
ئەو دی خەیبەر خۆی بەدات بەدەستەو بەرێککەوتن.

* پێغەمبەر ﷺ ئیسلامی بۆ باسکرد ئەویش مۆسڵمان بوو. پاشان
پێغەمبەر ﷺ ئازادی کرد و خواستی و ئازادکردنەکەى کرد ماریی بۆی و
بوو بەیەکی لە دایکانی باوەرداران.

* کاتی پێغەمبەر ﷺ لە غەزای خەیبەر بوو زینەبى کچی حارسى
جولەکە مەریکی برژاوی ژھراوی بۆ پێغەمبەر ﷺ ھێنا.

* پێغەمبەر ﷺ بەھاو دەلەکانى فەرموو. دواى ئەو دی لێیان خوار دبوو:
(دەستان ھەلگرن ئەمە ژھراویە).

بیشری کۆری بەرانی کۆری مەعرور و فەتیکرد بەشۆی ژھەردەو.
* پێغەمبەر ﷺ بە زینەبى کچی حارسى وت: (خوێن تۆ سەرناخا
بەسەر منا).

دواتر زینەبى گوشت لەتۆلەى بیشردا.

* جولهكهى خهيبهر له خهيبهر مانهوه و نيودي بهروبوميان بۇ ھەبوو
لەبرى گارکردن لە زمويه گشتوكاليهكاندا تا سەردەمى خەلافەتى عومەرى
كۆرى خەتتاب (پەزى خەلىپە) .

* لە سەردەمى خەلافەتى عومەر كەسيكيان لە موسلمانان كوشت
عومەر داواى بكوژمكهى كرد. پەتيان كەردوه پادەستى بکەنەوه عومەرىش
دەريکردن لە خەيبهر بەردو شام. جەزيردى عەربى لە جولهكه پاك
كەردوه.

* پيغەمبەر ﷺ بەسەرکەوتوويى بەردو مەدينە گەرايهوه کاتى گنوى
نوحودى لى وەديارکەوت فەرمووى: (ئەمە کيويکه خوشى ئەوين و
خوشمان ئەوى).

* دواى غەزاي خەيبهر غەزاي زاتوريقاع روويدا. بۇيه وا ناوبراوه
چونکه پەرۆيان بەپييانەوه بەستبوو. پيلاويان نەبوو.

* ھۆكاري ئەم غەزايەش ئەو ھەبوو ھەوال گەشتبوو پيغەمبەر ﷺ كە
غەتەفان خويان كۆکردۆتەوه و ئەيانەوى ھيرش بکەنە سەر مەدينە.

* پيغەمبەر ﷺ بەخوى و (٤٠٠) كەسەوه دەرچوو بۇيان .

* کاتى بيستان پيغەمبەر ﷺ ھاتوو بۇيان ھەلھاتن .

* پيغەمبەر ﷺ لەم غەزايە نوێژى ترسى کرد و پاشان گەرايهوه بۇ
مەدينە.

* له مانگی زیلقه‌عدی سالی (۷) ی گۆچی پیغهمبەر ﷺ دەرچوو
بهره‌و عومره به‌پیی به‌ندمکانی ریکه‌وتنه‌که‌ی حودیبیه یه‌ک سالی
ته‌واوی به‌سهردا تیپهری.

* نه‌م عومریه‌ ناو‌نرا به‌ عومردی قه‌زاء یا قه‌زیه. چونکه‌ پیغهمبەر
ﷺ قه‌زاوتیکرد له‌گه‌ل قوریشدا له‌ ریکه‌وتنه‌که‌ی حودیبیه. که‌ سالی
دواتر عومرکه‌یان نه‌نجام بدن.

* پیغهمبەر ﷺ له‌گه‌ل نه‌وانه‌ی که‌له‌ حودیبیه له‌گه‌لیدا به‌شداربوون
جگه‌ له‌وانه‌ی که‌ گۆچی دوا‌ییان کربوو (ر‌ه‌زای خوا‌یان لی‌بی) که‌وتهری
بهره‌و عومره.

* پیغهمبەر ﷺ (۶۰) وشتری له‌گه‌ل خۆی برد و‌کو قوربانی و
چه‌گی‌شی له‌گه‌ل خۆی هه‌لگرت له‌ ترسی خیانه‌تی قوریش.

* پیغهمبەر ﷺ خۆی و نه‌وه‌ی له‌گه‌لیدا بوو له‌ هاودلانی (ر‌ه‌زای
خوا‌یان لی‌بی) ته‌لبیه‌یان کرد به‌ عومره و له‌ میقاته‌وه‌ که‌وتنه‌ری بهره‌و
مه‌که‌.

پیغهمبەر ﷺ دوا‌ی (۷) سا‌ل دا‌بر‌ان گه‌شته‌ مه‌که‌ و له‌ دهر‌گای به‌نی
شه‌یبه‌وه‌ ر‌و‌شته‌ ژوور‌دوه‌ بۆ ناو‌ مزگه‌تی حه‌رام.

* پیغهمبەر ﷺ به‌ گۆ‌چانه‌که‌ی دمستی گه‌یانده‌ بهره‌ ر‌ه‌شه‌که‌ و پاشان
(۷) جار ته‌وافی به‌دموری به‌یتدا کرد و دواتر له‌ پشتی مه‌قامی ئیبراهیم
دوو ر‌کات نو‌یژی کرد.

* پاشان پیځه مېر (۱) روښت بو سمي نيوان سفا و مهرود و به
و شتر مگه يوه نه جاميدا. پاشان قوربانیه گه سهربري
* پاشان پیځه مېر (۲) سهری شریفی تاشی. معمری کوری
عبدالوی عدهوی سهری تاشی (رهای خوی لیبی). پاشان هاودلانیس (۱)
رهای خویان لیبی) وایان کرد.

* پیځه مېر (۳) روژ مایه وه له مهکه هرودگو له بهندمکانی
ریکه وتنه گه خورمیه هاتوه.

* پیځه مېر (۴) نه روښته ناو که عېه وه. لهبر بوونی بت و
پهیکه رمکانی ناوی.

* پیځه مېر (۵) له مهکه گه رایه وه کاتی گشته سهریف مایه وه
له ویدا.

* پیځه مېر (۶) له ناوچهی سهریف دایکی باومرداران مهیمونه کی
حارسی خواست نه مه کوتا ژن بوو که پیځه مېر (۷) خواستی.
* دایکه مهیمونه (رهای خوی لیبی) سالی (۵۱) وفاتیکرد.

* لهسهرمتاكانی سالی (۸) ی كوچی زیننه‌بی كچی پیغه‌مبهر ﷺ كوچی
دوایی كرد و له به‌قیع ناشتیان زیننه‌ب (رېزای خوی لیږی) كچه گه‌وردی
پیغه‌مبهر بوو .

* له مانگی سه‌فه‌ری سالی (۸) ی كوچی هه‌ریه‌كه له: خالدي كوری
وه‌لید و عه‌م‌ری كوری عاص و عوسمانی كوری ته‌لحه باو‌رپان هی‌نا و هاتنه
خزمت پیغه‌مبهر ﷺ له مه‌دینه .

* پیغه‌مبهر ﷺ زور دلی به‌مه خوش‌بوو و فهرمووی : (مه‌كه
كه‌نجینه لاومكانی فری‌دا).

* له‌مانگی جه‌مادول‌نولای سالی (۸) ی كوچی غه‌زای گه‌وردی مونته
رووی‌دا. له نیوان موسلمانان و غه‌ساسینه‌كان ناو‌نرا غه‌زا نه‌گه‌رجی خودی
پیغه‌مبهر ﷺ به‌شدارنه‌بوو تیای‌دا .
* خوی گه‌وره رووداومكانی غه‌زاكه‌ی پیشانی پیغه‌مبهر ﷺ د‌دا له
مه‌دینه .

* هو‌كارمكه‌ی كوشتنی نی‌رده‌ی پیغه‌مبهر بوو ﷺ. حارس‌ی كوری عوم‌ه‌یر
(رېزای خوی لیږی) .

* پیغه‌مبهر ﷺ نامیه‌گی پ‌دا نارې‌بوو بو پاشای بوسرا له شام
شوره‌حبیلی كوری عه‌م‌ری غه‌سانی لی‌ی هاته پیش و كوشتی.
* كوشتنی نی‌ردراو و سه‌فیر له ناشرینترینی تاوانه‌كان بوو. دب و
نهریت و عورف وابوو كه نه‌كوژرین

* پېغەمبەر ﷺ فەرمانىكىرد بە ئامادىكارى بۇ شەرى غەساسىنەكان ۱
(۳۰۰۰) جەنگاور بەدەم بانگەوازىمكەى پېغەمبەردودە ھاتن.
* ئەمە گەورەترىن سوپاى ئىسلام بوو لە ساتى رەوانەكرىنى
پېغەمبەردودە ﷺ .

* پېغەمبەر ﷺ ئازادىكراوى خۆى زەيدى كورپى حارىسەى كردد ئەمىر
و گەر كوژرا جەعفەرى كورپى ئەبوتالەيب ئەگەر ئەویش كوژرا. عەبدولەى
كورپى رەواحە. (رەزەى خوايان لىيى) .

* پېغەمبەر ﷺ ئالايەكى سېى دايە دەستى زەيدى كورپى حارىسەود.
* خالدى كورپى وەلید لەم غەزايەدا بەشدارىكرد. ئەمەش يەكەمىن
بەشدارىكرىنى خالد بوو لەوگاتەودى موسلمان بوو بوو (رەزەى خواى لىيى).

* سوپاى موسلمانان كە ژمارىيان دەگەيشتە (۳ ھەزار) جەنگاور.
گەيشتە ناوچەى مەعان. ھەوالیان پېگەشت كە سوپاى غەساسىنەكان (۲۰۰
ھەزار) جەنگاورە.

* موسلمانان ھاوشىودى سوپايەكى وەھا ژمارە زۆريان بەخەيالىدا
نەھاتبوو. لەگەل ئەووشدا زۆرى دوژمنەكەيان نەيترساندن.

* زەيد (رەزەى خواى لىيى) سوپاكەى دابەشكرد بۆ:لەى راست و
قوتبەت كورپى قەتادى كردد سەرگردىيان. لەى چەپ عەبايەى كورپى مالكى
ئەنسارى كردد سەرگردىيان .

* سوپاى موسلمانان كەوتنەرى بەردو ناوچەى موئتە و ھەردوو سوپا
بەيەك گەشتن. سەرنج بەدە (۳ ھەزار) بەرامبەر (۲۰۰ ھەزار)!

✽ شەر دەستیپێکرد .

بەرستی جەنگی گەورەبوو. کۆمەڵی پالەوانی گەورە گەورە دەرکەوتن
لە ھاوێلان (ڕەزای خویان لێی). کە دۆزمنی تووشی شۆک کرد

✽ زەید ئالاکەیی بەرزکردووە و دەستی کرد بە کوشتاری کافران بە
نازایەتیەکی زۆردووە و بە بویریەکی دڤمەنەوێ موسلمانانیشی لەگەڵ بوو.
تا کوژرا (ڕەزای خوی لێی).

✽ کاتی زەید کوژرا جەعفەر ئالاکەیی بەرزکردووە و ئەویش شەڕی
نەوینەیی و دڤمەنی کرد تا کوژرا (ڕەزای خوی لێی).

✽ کاتی جەعفەر کوژرا. عەبدولای کۆری ڕەواحە ئالاکەیی بەرزکردووە و
بە سواریەوێ کوشتاری کافرانی دڤکرد بەردو پێشەوێ دەرۆشت تاکو ئەویش
کوژرا (ڕەزای خوی لێی).

✽ خوی گەورە ڕووداوێکانی غەزاکی پێشانی پێغەمبەر ددا لە کاتیکی
لە مەدینەش بوو.

✽ کاتی سەرکردەکانی غەزای مۆتە کوژران پێغەمبەر ﷺ فەرمووی:
پێیان خۆش نەدەبوو ئەگەر ئێستا لای ئێمە بوونایە.

✽ پێغەمبەر ﷺ ئەوێ سەبارت بەو خۆشیە و ت کە دوی
شەهیدبوونیان تیایان (ڕەزای خویان لێی) .

✽ کاتی عەبدولای کۆری ڕەواحە کوژرا. ئالاکە کەوت و پێغەمبەریش
ﷺ کەسی ڕانەسپاردبوو لەدوی عبدالله بە هەلگرتنی ئالاکە.

* سابتی کوری ئەمقەرەم رۆشته پیڤشه‌وه و ئالاکە‌ی هه‌لگرت و موسلمانان له‌ده‌وری کۆبوونه‌وه له‌ نیویشیاندا خال‌دی کوری و‌دلی‌دی تیدا‌بوو. سابت ئالاکە‌ی دا به‌ خالد و خالیش ئالاکە‌ی هه‌لگرت و به‌رزی کردوود.

* کاتی خالد ئالاکەى ھەلگرت پىڭھەمبەر ﷺ لە مەدینە بە ھاوداھەکانى
فەرموو: (شمشیرى لە شمشیردکانى خوا ئالاکەى ھەلگرت).

* خالد (پرمزای خوی لیئی). توانی سوپاکهی ریکبخاتهوه و دامهزراو بی
 بهرامبهر ئهم زریانه له دوژمنان و دمستیکرد بههیرشکردن بو سهریان
 * پاشان خالد (پرمزای خوی لیئی). توانی سوپای موسلمانان بیاریزی و
 پاشهکشی بکات بهبی زیان و بگهرینهوه مه دینه .

* فەرموودهی: (هه‌لهاتووێن نین به‌لکو دووباره گه‌راودگانن إن شاء الله).
 کاتی پێغه‌مبهر ﷺ فەرمووی که سوپای موئته گه‌رانه‌وه مه‌دینه .
 * خه‌لکی ئه‌یانوت: ئه‌ی هه‌لهاتووێن. (فەرمووده‌که ئه‌بنوئیسحاق
 له‌سیرمه‌که‌یدا هه‌یناویه‌تی به‌ سه‌نه‌دێکی لاواز. ئه‌بنو که‌سیره‌ش به‌ لاوازی
 داناوه).

* پیغمبر ﷺ سہر دانی مالی جمعہری کرد دواى شہیدبوونى و بہ خیزانہ کانى فہرموو: (نان درووست بکھن بؤ مالی جمعہر، چونکہ خویان توشى شتيك ہاتوون سہر قالى کردون).

* له مانگی جه مادولناخیری سالی (۸) ی گۆچی پیغمبهر ﷺ به
عهمری کوری عاصی فهرموو: (ئهمهوی به سهرکردایهتی سوپایهك بتنیرم
خوا نهتپاریزی و دهسکهوتیشت نه داتی).

* عهمر وتی: (ئهی پیغمبهری خوا من بۆ پاره و مال موسلمان
نهبووم به لکو بۆ جیهاد کردن و مانهوه له گهل خوتدا موسلمان بووم).
* پیغمبهر ﷺ پی فهرموو: (ئهی عهمر پاری باش ههر بۆ پیاوی
باش نیعمهته).

پاشان پیغمبهر ﷺ به (۲۰۰) جهنگاومردوه ناردی بۆ زاتوسه لاسیل.
* عهمر و سریه که ی دمرچوون و ئامانجه کهش کۆمهلی بوون له دۆزی
قوزاعه گردبوونه و میان گردبوو بۆ هیرشکردنه سهر مه دینه .
* عهمر له ناگا و دای به سه ریانا و زیانیکی زۆری پیگهیاندن.
* عهمر به سهر که وتویی گه رایه وه مه دینه. له سریه که شدا نه بریندار و
نه کوزراو نه بوو. پیغمبهر ﷺ زۆر دلی پیخوشبوو.

* له مانگی شهعبانی سالی (۸) ی گۆچی پیغمبهر ﷺ نه بوقه تاده.
حارسی کوری ربعی به سریه یه که وه نارد بۆ سهر گردبوونه و دیه کی
غته فان که ئه یانویست هیرش بکه نه سهر مه دینه .
* نه بوقه تاده و ئه ودی له گه لیدا بوو توانیان له ناگا و بدن به سهر
گردبوونه و ده کی غته فاندا.

* هه نلیکیان لی کوشتن و هه نلیکیان لی به دیل گرتن و هه نلیکی
تریشیان هه له اتن.

٩٤

گەۋرەتتىن فەتھ لە مېژوۋى ئىسلامدا

- * لە (۱۰) ى رەمەزانى سالى (۸) ى كۆچى گەۋرەتتىن فەتھكردن لە مېژوۋى ئىسلامدا روويدا. ئەۋىش فەتھى مەككە بوو. خۋاى گەۋرە لەو رۇژدا پىغەمبەرەكەى و دىنەكەى سەرخست.
- * ھۆكارى ئەم فەتھە گەۋرىيەش. خىانەتتى بەنى بەكر و قورەيش بوو كرىيان لە ھۆزى خوزاعە كە بووبوۋە ھاۋپەيمانى پىغەمبەر ﷺ لە رىككەۋتنەكەى خودىيىيە. (۲۰) پىاۋيان لىكۈشتن.
- * عەمرى كورپى سالمى خوزاعى رۇشت بۇلاى پىغەمبەر ﷺ لە مەدىنە و ھەۋالى خىانەتەكەى بەتەۋاۋى پىدا.
- * پىغەمبەر ﷺ فەرموۋى: (سەرخرى ئەى عەمرى كورپى سالم).
- * قورەيش لەم خىانەتەى كرىيان ترسان. ئەبوسوفيانىيان نارد بۇ لاى پىغەمبەر ﷺ. بۇئەۋەى رىككەۋتنەكە نوپىكاتەۋە. بەلام بەبى ئومىدى گەرايەۋە ھىچى بۇ نەكرا.

❖ پيغەمبەر ﷺ خۇي ئامادىمىز بۇ فەتىھە گەورمىگە و داۋاي لە خوا كىرد
كە ھەۋالى نەگات بە قورمىش و فەرموۋى: (خوايە جاسوس و ھەۋالەكان لە
قورمىش بگرمودە).

❖ پيغەمبەر ﷺ فەرمانى كىرد بە ھاۋەلانى بۇ دىرچوون. ھەروەھا ناردى
بە داۋاي ھەموو ئەو ھۆزانەشدا كە مۇسلمان بوون لەگەلدا دىرچىن بۇ
فەتىھى مەككە .

❖ (۱۰ھىزار) كۆبۈدودە بۇ پيغەمبەر ﷺ. ئەمە گەورەترىن سوپايە لەساتى
پيغەمبەر ئايەتتە ھە بۇ مۇسلمانان كۆبۈبىتتە ھە
❖ پيغەمبەر ﷺ لە (۱۰) ى رەمەزانى سالى (۸) ى كۆچى لە مەدىنە
كەوتەرى .

❖ لە رىگادا بۇ مەككە ھەرىيەكە لە ئەبوسوفيانى كۆرى خارىس ئامۇزاي و.
پورزاكەى عەبدولاي كۆرى ئەبۇئومەييەى كۆرى موغىرى پيگەيشتىن بە
مۇسلماننىتى.

❖ پيغەمبەر ﷺ بەردىوامبوو لە رۇيشتىن بەردى مەككە و بەرپۇرۇش بوو.
خەلىكىش بەرپۇرۇو بوون.

❖ پيغەمبەر ﷺ ئاۋى دىكرد بەسەر و رۈوخسارىدا لەبەر زۇر تىنۋىتى.
❖ كاتى گەشتە كەيدى. (ئاۋىكە لەنىۋان عوسفان و قودمىد) بە
ھاۋەلەكانى فەرموۋ: (بەراستى لە دوزمن نىزىكبوونەتە ھە بەرپۇرۇو ئەبوون
باشترە بۇتان بۇ بەھىزبونتان).

❖ پيغەمبەر ﷺ رۇزۋومكەى شكاند و خەلىكىش رۇزۋومكانيان شكاند. پاشان
داۋاي دىفرى ئاۋى كىرد و خوارىيە ھە بۇئەۋدى خەلىكى بىيىنن.

* کاتی پیځه مېر گهشته جو حقه عباسی مامی به خوی و خیزان و
منالیه وه پتی گهشتن له کاتیکدا نهیویست کۆج بکات بۆ مهینه پیځه مېر
 زور دلی پتی خوشبوو .

* عباس (پرمزای خوی لیتی) به هاتنی سوپای موسلمانانی نه زانیبوو. بویه
کۆتا کهسبوو کۆچبکات بۆ مهینه. چونکه دوی نهود نیتر مهکه فته کرا.
* پیځه مېر نه فرموی: (دوی فته نیتر کۆج کردن نیه) مهست
لیتی فته می مهکه میه.

* مهست له کۆج کردنش که له فرموده کدا هاتوود کۆج کردنی
تایمه له مهکه وه بۆ مهینه .

* فرموددی: (نهی مامه دنیابه تو کۆتایی کۆچمیه کانی وکو جۆن
من کۆتایی پیځه مېر انم). (نه حمه به سمنه دیکي زور لاواز گیراویتمه ودا).

* پیځه مېر ریگای دبرې بهرمو مهکه تاو وکو گهشته ناوچمی
زهران دوی شیوان. فرمانیکرد به هاو له کانی ناگر بکه نهود
* خوی گه وره جاسوس و هه واله کانی له قوریش گرتوه و نهیاندزانی
پیځه مېر چیان پیدمکات.

نه بسوفیان و حکیمی کوری حیزام و بودیلی کوری و مرقاء. هه موویان
دوی فته موسلمان بوون (پرمزای خویان لیتی). دمرچوون له مهکه بۆ گمران
به دوی هه والدا.

* له مهکه دمرچوون تا گهشته مهر زهران و ناگر مگانیان بینی که زور
زور بوو (۱۰هزار) جهنگاومر زور ترسان و راجله کین.

* ئا لەم ماومىيەدا عەباس بەدوای كەسىكىدا دىگەرا ھەوالى پىغەمبەر ﷺ
بىدات بە قورمىش. بۇئەۋدى خۇيان بەدەستەۋە بىدن و شەرنەكەن.

* عەباس (پەرزاي خۋاي لىيى) ئەبوسوفيان گەۋردى مەككەى بىنى
ھەرىيەكە لە ھەكىمى كۆرى حىزام و بودىيلى كۆرى وىرقائىشى لەگەل بوو.
* عەباس ئەبوسوفيانى رازىكرد بەۋدى مەككە رادىستىكات و
شەرنەكات.

* كاتى ئەبوسوفيان قەبارەى سوپاكەى پىغەمبەرى ﷺ بىنى (۱۰ ھەزار)
جەنگاۋەردە زانى كە تواناي بەگژداچوونەۋدى نىيە و رازى بوو بە
رادىستىكىنى مەككە.

* عەباس ئەبوسوفيانى برد بۇلاى پىغەمبەر ﷺ بۇ ئەۋدى مەككەى
رادىستىكات.

* كاتى ئەبوسوفيان چوۋە ژووردە بۇلاى پىغەمبەر ﷺ. پىغەمبەر ﷺ
بانگىكرد بۇ ئىسلام ئەۋىش باۋەرى ھىنا .

* پاشان پىغەمبەر ﷺ فەرموۋى: (ھەركەسى بچىتە مالى ئەبوسوفيانەۋە
پارىزراۋە و ناكوزرى ھەركەسى بچىتە مزگەۋتى ھەرامەۋە پارىزراۋە و
ناكوزرى ھەر كەسى دەرگا لەسەرخۆى داخا پارىزراۋە و ناكوزرى).

* پاشان ئەبوسوفيان رۆشت و لەگەل خەلكى مەككەىە كۆبوودەۋە ھەوالى
پىغەمبەرى پىدان و پرونىكردەۋە كە تواناي سوپاي مۇسلمانانىان نىيە.

* پيغەمبەر ﷺ فەرمانىكىرد بەجولەكرىن بەردو چوونە ژورودو بۇناو مەككە و بە ھاوۋەلانى فەرموو: (شەرمەكەن تەنھا لەگەل ئەواندا نەبى كە شەرتان لەگەل دىكەن. نەبى لىكرىن ژن و منداى بكوژن).

* پاشان پيغەمبەر ﷺ رۇشتە ژووردود لەسەر ووى مەككەود لە كەدائەود لەناو كەتتە سەوزە تايبەتەكمىەود. لەرۇژى جومعە (۱۸)ى رەمەزانى سالى (۸)ى كوچى. بەراستى رۇژىكى گەورد بوو.

* پيغەمبەر ﷺ لەكاتى رۇشتە ژووردودى بۇناو مەككە لەسەر وشترەكەى (قەسواء) بوو. زۇر بەشپوچىەكى خاكى و خۇبەكەم زانىن بۇ خواى گەوردە رۇشتە ژووردود. كە رىزى لىنا بەم فەتخە (فەتخى مەككە).

* پيغەمبەر ﷺ لەسەر وشترەكەىەود سورفتى فەتخى بەدەنگى بەرز دەخویند و خەلكى مەككە سەيرى ئەم دىمەنە گەورەيان دىكرد.

* پاشان خىمەيەك لە ناوچەى خەيف لىدرا بۇ پيغەمبەر ﷺ ھەروەكو فەرمانى كرىدوو.

* ئوموھانىئ (رەزى خواى لىبى) ھات و داواى مۇلەتتى خواست كە بچىتە خزمەت پيغەمبەر ﷺ. پيغەمبەر ﷺ فەرمووى: (بەخىربىئى ئوموھانىئ).

* ئوموھانىئ وتى: ئەى پيغەمبەرى خوا ﷺ دالىدى فلان و فلانم داود دوو كەسى نزيكى خوى بوو. پيغەمبەر ﷺ فەرمووى: (دالىدى ئەوكەسە دىدىن كە دالىت داود).

✽ پاشان پیځه مېر ۱۱۱ هات تا گمېشته مزگمتی حېرام مو حاجرین و
نهنسار له پېش و پاش و دمورو و بهر یوه بوون الله اکبر و لا اله الا الله یان
د مکر د.

✽ پیځه مېر ۱۱۲ روویکرده بهر دمر شهکه و به گوچانه کهی دمتی لینا.
پاشان (۷) جار به سواری و شتر مکه یوه ته وافی کرد.

✽ (۳۱۰) بت و په یکر به دمری که عبه ووه بوو. پیځه مېر ۱۱۳ دگمشته
هر بتیک به گوچانه کهی لی دما و نه یفرموو: {بلن: تازه حق و راستی
هاتووه و بهرپا بووه. بهتال و ناحقی. پوچ و تفر و توونا بووه. به راستی
ناحق و بهتال هر تیا چوون و جیگیر نه بووه و به زیووه}.

هر ودها {بلن: حق و راستی هات و بهتال و ناحقی بونی نه ما: نه
د متوانی دست پی بکاته ووه. نه د متوانی بگ پرېته ووه دوخی جارانی}.

✽ پیځه مېر ۱۱۴ به گوچانه کهی دمیدا له هر بتیک له پروویه وده به پشته
د مکه وت هر که د مکه وتیش خیرا هاوه لان ورد و خاشیان د مکر. تا کو
هر (۳۱۰) به که به ته و اوای شکینران.

✽ پاشان پیځه مېر ۱۱۵ بانگی دمر گاوانی که عبه عوسمانی کوری ته لحه
کرد (پر خای لیبی). چونکه کللی دمر گای که عبه. لای نه و بوو.

✽ پیځه مېر ۱۱۶ فرمانی پیکرد دمر گای که عبه بکاته ووه. کاتی کر بیه وود
پیځه مېر ۱۱۷ فرمانی به عومهری کوری خمتاب کرد نه و وینه و
په یکرانه ی تیدایه لایات.

* پاشان پیځه مېهر ﷺ رښته ناو که عېه وه و بېلال و نوسامه ی کورې
زمیدی له گه لدا بوو (رېزای خویان لیږی) دمرگاکه ی داخست و ماوډیهک
تیايدا مایه وه.

* پیځه مېهر ﷺ ستونیکې خسته لای چه پیه وه و دوو ستونیشی خسته
لای راستیه وه و سئ ستونیشی خسته پشویه وه. نه وکات که عېه له سهر شېش
ستون (پایه) بوو * پاشان دوورکات نویژی کرد.

* پیځه مېهر ﷺ له که عېه هاته دمره وه. خه لکی مه که هه مووی
گردبوونه وه و پیځه مېهر ﷺ وتاریکی بهنرخي بډان.
* پیځه مېهر ﷺ فهرمووی: (نه ی گرو ی قورډیش وائهمزانن چیتان
پیڼه که م؟)

* وتیان: چاکه مان له گه ل نه که ی. برایه کی بهرېز و کورې برایه کی
بهرېزی.
* پیځه مېهر ﷺ فهرمووی: (نهموتان پی نه لیم که یوسف بهرگانن وت
{ نهمرو لوموتان له سهر نیه}. برېون نیوه نازادن).

* پاشان پیځه مېهر ﷺ له مزگه وت دانیش و کلیلی دمرگای که عېه ی
به دمهسته وه بوو.

* عه لی (رېزای خوی لیږی) وتی: نه ی پیځه مېهری خوا دمرگاوانی و
ناودان به حاجیان بخهره نه ستوی نیمه.

* پیځه مېهر ﷺ فهرمووی: (کوا عوسمانی کورې ته لجه؟)

* بانگیان کرد و پئی فەرموو: (ئەم کلێلە بگرن ئەو ئەوی بەنی
تەلجە تاهەتایە، کەس لێتانی نابا مەگەر سەمکارنەبیّت).
* کاتی بارودۆخەکە سەقامگیربوو خەلکی مەککە دەهاتن بۆلای
پێغەمبەر ﷺ و بەیعتیان ددا. ئەبوبەکر (پەرزای خۆی لێی)
ئەبوقحافەیی باوکی هێنا بۆ خزمەتی پێغەمبەر ﷺ و باوچی هێنا.
* پاشان ژنانی قورەیش بەیعتیان ددا بە پێغەمبەر ﷺ.
* پاشان پێغەمبەر ﷺ کۆمەڵی فەتوای حەرامکردنیدا، لەوانە:
خوارنەوهی مەو، خواردنی مردارووبوو، بەراز، بت پەرستی.

* فەتھێ مەککە کاریگەرییەکی گەورەیی هەبوو لەدەلی عەرەب چونکە
چاوڕپی کۆتایی مەملانێی نیوان پێغەمبەر و قورەیش بوون.
* کاتی پێغەمبەر ﷺ سەرکەوت بەسەر قورەیشدا و مەککە فەتھ کرا.
خەلکی پۆل پۆل دەهاتنە ناو ئیسلامەوم.
* پێغەمبەر ﷺ (١٩) رۆژ لە مەککە مایەوه.

* لە رۆژی شەممە (٦)ی شەوالی سالی (٨)ی کۆچی پێغەمبەر ﷺ
دەرچوو بەرمو حونەین، دۆلێکی نزیکێ تانیف.
* هۆکارمەکی ئەو بوو کە هەوالی پێگەیشتبوو هەوازن خەلکی تانیف
گەربوونەوهیەکی گەورەیان کردوو بۆ هێرشکردنە سەر پێغەمبەر ﷺ لە
مەککە.

* پێغەمبەر ﷺ دەرچوو بۆیان پێش ئەوی ئەوان بێن.

* ههوازن (۲۰ ههزار) جهنگاودری کۆکر دبوودود ههرودها ژن و منداڵ و مال و وشتەر و مهرومالاتیان ههمووی لهگهڵ خۆیاندا هینابوو. سهرکردهکیان مالکی کورپی عهوف بوو.

* پیغه مبهەر ﷺ به (۱۲ ههزار) کهسهوه دهرچوو بۆیان (۱۰ ههزار) ی نهوانهبوون که له مه دینهوه لهگهڵیدا هاتبوون و (۲ ههزار) یش له خهڵکی مهکه .

* پیغه مبهەر ﷺ له دوای خۆی عهتابی کورپی ئهسیدی کرد دسهلاتداری مهکه (رهمزای خوای لیپی). نه مهش یهکهمین نه میرد له نیسلامدا.

* له ریگادا بهردو حونهین گهشتن به داریک پیی نهوترا (زاتونهنوات). عهرب پیشتەر ته بهروکیان پیو ددکرد و دهستیان پیدا دهینا و دهیانپهرست.

* ئازادکراوانی خهڵکی مهکه که لهگهڵ پیغه مبهەر ﷺ دهرچوو بوون و له نیسلامیتیاندا لاوازی ههبوو. وتیان: نهی پیغه مبهری خوا زاتونهنواتیکیش بۆ ئیمه دانئ و مکو چۆن نهوان زاتونهنواتیان هیه؟! * پیغه مبهەر ﷺ تورچوو فهرمووی: (الله اکبر سوین بهو کهسهی گیانی منی به دهسته. نهو قسهیهتان کرد که قهومهکهی موسا به موسایان وت خواجهکمان بۆدانئ و مکو چۆن نهوان خویان بۆخویان داتاشیوه!)

* پېغەمبەر ﷺ گەشتە دۆلى حونەين. لەگتتى سەحەردا سۇياگەتتى

رېگەخت بەشىۋدى رېزى رېگۈپىڭ.

* پېغەمبەر ﷺ خالدى كۆرى ودىلدى كەردە سەردەستەى سۈرەگەن و

مۆزدەى سەركەوتەن و فەتەحى پېدان ئەگەر ئارامبەگەن و نامەزراۋەن.

* ھەندى لە تازە مۇسلمانەگەن سەرسام بوون بە زۆرى ژمارەيان و

وتيان: (والله ئەمەڭ شەكست ناھەتەن لەبەر كەمى ژمارەيان). ئەمانە

بەھۇى ژمارە زۆرىيەو دىخۇشبوون.

* مۇسلمانان دەستيان كەردە ھاتەنە خوارەو بۇ دۆلەگە. زۆر لىزبۇو.

ئاگاشيان لە بۆسەى دۆرمان نەبوو كە پېشودەخت بۆيان دانرابوو.

* كاتى دابەزىنە دۆلەگە. تووشى بۆسەى كەتەبەگەنى ھەوازن بوون

كەبە پەلاماردانى يەك كەس كەوتەنە پەلاماردانى مۇسلمانان و لەپېشدا لە

خالىيان دا تاكو خەستيان.

* سۈرەگەنى بەنى سولەيم ھەلەتەن و پەشتيان ھەلەكەرد و خەلگى مەكە.

تازە مۇسلمانان بوومەگەن شۆپەيان كەوتەن. ھەلەتەنى مۇسلمانان لە ھەمەو

لەيەكەو دەستەپەكەرد.

* بەرپاشى كۆرى عازب ئەفەرمۇى: مۇسلمانان تووشى قەومىكى تىرەھاۋىز

ھاتەن نەزىكەو ھەچ تىرەكەيان ھەلە نەكەتە كەوتەنە تىرە بارانكەردەنى

مۇسلمانان.

* پیغمبەر ﷺ خۆیدا به لای راستا و کۆمه لێکی کهم له گه لیدا مانه و
له موهاجرین و ئەنسار و خانه وادگه ی ئەبویه کر و عومەر و عه لیشی
تیدا بوون.

* پیغمبەر ﷺ دهستیکرده بانگکردنی ئەوانه ی هه له اتن: (بێن بۆ لای
من ئە ی به ندمگانی خوا. من پیغمبهرم. من محمدم).
* کهس به دهم بانگه که یه وه نه هات. پیغمبەر ﷺ به وشترکه یه وه
هیترشی به ره و پرووی هه وازن دهستیپیکرد و ئەیفهرموو: (من پیغمبهرم و
درو نیه. من کوری عه بدوله موته لیبم).

* عه باسی مامی و ئەبوسوفیانی کوری حارسی ئامۆزای پرشمه ی
وشترکه یان گرتبوو هیواشیان دمکردوه له خیرا رۆشتن به ره و پرووی
دوژمن.

* پاشان پیغمبەر ﷺ دابهزی له وشترکه ی و داوی سه رکه وتنی
له خوا دمکرد و دهیفهرموو: (خوایه گیان سه رکه وتنت دابهزینه. خوایه گهر
به وه ی ئیتر ناپه رسترێ).

* پیغمبەر ﷺ دهستیکرده کوشتار و ئەوانه شی که له گه لیدا بوون
به لام ئەوان خۆیان دمدایه پشی پیغمبەر ﷺ. له بهر که وره یی دامه زراوی و
نازایه تیه که ی له نمونه ی ومها هه لوێستیکدا.
* عه لی (پرزای خوی لیبی) فهرمووی: (ئیمه گهر شه رکه توند بوایه
و هه ردوولا بگه شتنایه به یه ک خۆمان به پیغمبەر ﷺ ده باراست).

❖ پاشان پیځه مېمر ۱۱۱ به عباسی فېرموو (پیاوړتیا دځنگ بهر زېږو).
بانگي هاوډلانی سه موره بکه (پانی دارکه).

❖ عباس (رېزای خوی لیبی) هاواری کرده نهو هاوډلانی که لمزیر
دارکه بهیعتیاندا به پیځه مېمر ۱۱۲. کاتی موسلمانان دځنگه کیان بیست
گهراڼه وه.

❖ نه گهراڼه وه و نه یانوت: لېک لېک همتا کسی وایان هېږو گه
وشرکه ی پیچی نه گردایه توه حی ددهشت و بهر دوی لای عباس
دروشت.

❖ پیځه مېمر ۱۱۳

❖ کاتی عباس هاواری کرده هاوډلانی سه موره فېرموو: (والله وک
بلی سوز گرتبیتیان کاتی دځنگیان بیستم. وکو سوزی مانگا بو بیچو دکانی.
وکو ودهایه ک بو بهیعتی رېزوان).

❖ خه لکی شهرپکی گه وره یان کرد و پیځه مېمر ۱۱۴ چووه سر
وشرکه ی و پاشان فېرموو: (نیستا شهرکه داگیرسا).

❖ پاشان پیځه مېمر ۱۱۵ کومه لئ ورده بهردی هه لگرت و فرییدا بهر ووی
کافراندا و فېرموو: (ناشرین ببن نه رووخسارانه) هه موویان پری
چاو و لوتیان بوو له خول.

❖ پاشان پیځه مېمر ۱۱۶ فېرموو: (دوران سوین به خوی که عبه. دوران
سوین به خوی که عبه).

❖ پاشان خوی گه وره پشتیوانی پیځه مېمرکه ی ۱۱۷ و موسلمانانی کرد به
نارننی فریشته کان.

❖ پیځه مېمر ۱۱۸

* خوی گه وره نه فهرموی: {سویند به خوا به راستی خوا سهری خستن
 له زور جیگا و شویندا و له رۆزی حونه یینیدا (یارمهتی دان) که به زوری
 خۆتاندا دهنازین به لام هیچ سوودیکه نه بوو بۆتان و زدویتان له سهر تهنگ
 بوویهوه بهو فراوانیهی که ههیهتی پاشان پستان کرده دوزمن و هه لهاتن.
 * فریشته له غهزای حونه ییندا شهریان نه کرد. تهنها بۆ ترساندن
 کافران دابهزین.

* فریشته له هیچ غهزایهک شهریان نه کردووه تهنها له غهزای بهری
 گهوردا نه بیته. نهویش و دکو تایبه ته نه ییهکی نهو غهزایه. ههرودکو
 جیگیربووه له ئیبنوعه به سهوه (رهزای خویان لیبی).

* کاتی فریشتهکان دابهزین کافرمان له هه موو لایه که وه هه لهاتن
 * پیغه مبهه ههوالی خالیدی پرسی. بیانی برینداربووه و ناتوانی
 بجولی.

* پیغه مبهه ههوات بۆلای وتفی دم کرده سهر برینه کهی و دهستی
 شهریفی پیا دا دهینا تاو دکو چاک بوویهوه نه مهش یه که که له
 موعیزمکانی پیغه مبهه ههوات.

* موسلمانان کهوتنه دووی کافران و لییان دمکوشتن و دمگرتن تاو دکو
 کافران شوینی شهرکه یان چۆلکرد و مال و منال و زن و نازه لهکانیان
 هه مووی جیهیشت.

❖ دىسكەوتى كافران ھەمموى كەوتە دىستى مۇسلمانان كەزۇر زۇر بوو:
ھەزار سەر وشتىر و (۴۰) ھەزار سەر مەر و (۴) ھەزار ئۆقىيە لە زىوى
عەيارە ۲۴، جگە لە ژن و مىندال .

❖ پىغەمبەر ﷺ فەرمانىكىرد ئەم ھەمموى دىسكەوتە لە ناوچەى
جىعرانە كۆبكىرنەو، پىغەمبەر ﷺ پاسەوانى بۇ دانا.
❖ پىغەمبەر ﷺ دىسكەوتەكانى دابەش نەكرد، فەرمانىكىرد بەشوين
كەوتنى كافره ھەلھاتومكان كە بەردو تائىف ھەلھاتبوون .

❖ غەزاي تائىف لە راستىدا درىژگراودى غەزاي حونەين بوو، چونكە
زۆربەى ئەوانەى لە ھەوازن ھەلھاتبوون رۆشتبوونە تائىف و خۇيان لەوى
بەنادابوو.

❖ پىغەمبەر ﷺ گەشتە تائىف و گەمارۆى دان و گەمارۆكە توندىبوو
لەسەريان بەلام ھىچ ئامازدىيەك نەبوو بۇ فەتھى تائىف لەبەر سەختى
قەلاكانى.

❖ پاشان پىغەمبەر ﷺ خەويكى بىنى، كە لە خەويدا مۆلەت نەدرابوو
بەفەتھكرىنى تائىف پاشان ھەوالى خەومكەى بە خەلكى راگەياندا.
❖ پاشان بانگكەرى پىغەمبەر ﷺ جاريدا بەرپۇشتن و جىھىشتنى تائىف
مۇسلمانان وتيان: (دوعايان لى بكە).

پىغەمبەر ﷺ فەرمووى: (خوایە ھىدايەتى ھۆزى دەوس بدە و بىانھىنە
بۇ ناوئىسلام).

* پېغەمبەر ﷺ تائىفى جېھىشت بەردو جيعرانە، لە رېگەدا سوراڻەى
كۆرى مالک پىي گەشت و موسلمان بوونى خۆى ئاشکرا کرد (پەزى خۆى
لەين).

* پېغەمبەر ﷺ گەشتە جيعرانە و دەستیکردە دابەشکرنى دەسکەوت
و بەشى سەرانى عەزەبیدا لە (۱۰۰) وشتەر وەکو ئەبوسوفيان و عوبەينەى
كۆرى حيسن.

* پېغەمبەر ﷺ بۆيە ئەم بەخشينە گەورەى دەدايە سەرانى عەزەب
بۆ ئەودى دليان راگریت لەسەر ئىسلام چوون هيشتا لاوازی لە
ئىسلاميتياندا هەبوو.

* پېغەمبەر ﷺ بەشى هەموو عەزەبیدا لە دەسکەوت جگە لە ئەنسار .
* ئەنسارپەکان دەستيانکردە سکالا لەنيو خوياندا، گەوردى ئەنسار
سەعدى كۆرى عوبادە رۆشت بۆلای پېغەمبەر ﷺ و پىي فەرموو: (ئەى
پېغەمبەرى خوا ئەنسار گلەيت لێمکەن).

* پېغەمبەر ﷺ پىي فەرموو: (ئەنسارم بۆ کۆبکەردەهه).
* ئەنسار کۆبونەوه و پېغەمبەر ﷺ رۆشت بۆ لايان و فەرموو: (ئەى
گروى ئەنسار هەندى قسەى ئیووم پېگەيشت لە دلى خۆتان لۆمەى منتان
کردوو لەسەر مالى بێنرخى دونيا، من بەهۆیەوه دلى قەومیکم راگرت
بۆئەودى دامەزراوبن لەسەر ئىسلام، ئیووشم داوه دەستى ئىسلاميتیهکەتانهوم
ئایا رازى نابن خەلکى بە مەر و وشتەروە برۆنەوه و ئیووش بە پېغەمبەرى
خواوه بگەرێنەوه). ئەنسار دەستیان کردە گریان بە گریانیکى زۆر.

11

گه پانه وهی پیغه مبهەر ۛ و موسلمانان

بۆ مه دینه و، رووداو هکانی دواتر تا غه زای تدبیرک

* پیغه مبهەر ۛ روونی کردوه بۆ هاو ده کانی، که حکمت له دابهشکردنی دسکه وته کان و بهخشینی به هه نلیک و نه بهخشینی به هه نلیکی تر.

* پیغه مبهەر ۛ فهرمووی: (من نه بهخشمه کهسانی له ترسی ناته واوی و دانه مه زراوی، کهسانیکی تریش نه سپهردی نه وه دمکه م خوا خستویه ته دلپانه وه له چاکه و دل دده له مهن دی).

* دوا ی نه وهی پیغه مبهەر ۛ لیبویه وه له دابهشکردنی دسکه وته کان به شه و نیه تی عومر دی لیهینا له جیعرانه وه به م عومر فیهش نه وتری عومر دی جیعرانه .

* پاشان پیغه مبهەر ۛ گه پرایه وه بۆ مه دینه به سه رکه و تووی و بهشتیوانی له خوا وه، له مانگی زیلقه عده ی سالی (۸) ی کۆچی گه شته وه مه دینه.

* ماریه‌ی قیبتی که نیزمکیک بوو. مقهوقس پاشای قیبتیه‌کان به دیاری
به‌خشیه پیغهمبهر ﷺ پیغهمبهریش ﷺ نهرۆشته لای وەکو که نیزمکی
نەك خیزانی.

* له مانگی زیلقه‌عدی سالی (۸) ی کۆچی پیغهمبهر ﷺ ئیبراهیمی له
ماریه بوو له ناوچه‌ی عالیه.

* ئەنەس ئەفەرمووی: پیغهمبهر ﷺ فەرمووی: (ئەمشیو کۆریکم بوو.
بەناوی باوکم ئیبراهیمەو ناوم نا) (موسلم گێراویەتیەو).

* ژنانی ئەنسار پێشبرگیان دکرد که ببه شیردەری ئیبراهیم. چونکه
دایکی (ماریه‌ی قیبتی) که شیربوو. پیغهمبهر ﷺ خستیه لای ئوم سەیف.
* ئەنەس (ڕەزای خۆی لێی) ئەفەرمووی: (کەسم نەبینیود وەکو
پیغهمبهر ﷺ بەرەحم بێت بەرامبەر مندالی خۆی زۆرجار نهرۆشته لای
ئىبراهیمی کۆری و ماچی ئەکرد و له باومشی ئەگرت).

* سالی (۹) ی کۆچی هات. ئەو سالی نووسەران و توێژەرانى پێژین و
غەزاکانى پیغهمبهر ﷺ به سالی وەفەدکان ناوی دهبەن.
* پیغهمبهر ﷺ بەدرێژی سالی (۹) ی کۆچی دانێشت و پێشوازی
له‌وەفەدکان دکرد.

* ئەو وەفەدانەى که هاتن. سەرانى هۆزەکان بوون بۆ ئاشکراکردنى
ئىسلامەتیان.

* ژمارەیان دەگەشتە زیاتر له (۶۰) وەفە. له‌وانه: وەفدى باهیلە و وەفدى
بەنى تەمیم و وەفدى بەنى ئەسەد و وەفدى بەحیلە و ئەحمەس و جگە له
مانەش وەفەدکانى تر.

* له مانگی رهجهبی سالی (۹) ی کۆچی نهجاشی (نوسحومه) باشای
حهبهشه کۆچی دواپی کرد و پیغهمبر (ﷺ) نوێزی غانیبی لهسهرکرد
(رمزای خوی لیبی).

* جابری کوری عبدالله نهفهرموئ: پیغهمبر (ﷺ) فهرمووی: (نهمرو
پیاویکی چاک ودفاتی کرد ههستن نوێز لهسهر براکهتان بکهن. نوسحومه)
(شهیخهین گیراویانهتهوه) *

* نهبوهورهیره (رمزای خوی لیبی) نهفهرموئ: (پیغهمبر (ﷺ) ههوالی
مرنی نهجاشی باشای حهبهشهی گهیاند له ورۆژدی تیایدا ودفاتیکرد و
فهرمووی: داوی لیخۆشبون بۆ براکهتان بکهن).

* جابری کوری عبدالله نهفهرموئ: (پیغهمبر (ﷺ) نوێزی لهسهر
نهجاشی کرد و ریزبووین له پشتی پیغهمبرهوه (ﷺ) من له ریزی دوودم
یان سییهم بووم).

* له مانگی رهجهبی سالی (۹) ی کۆچی. کۆتا غهزای پیغهمبر (ﷺ)
روویدا. غهزای تهبوک. که نزیکهی (۷۰۰) کلم له مهینهوه دووره*
* نهم غهزایه لهگهڵ گهورهترین دهلتهی نهوکاتی جیهاندا بوو.
دهلتهی رۆم. پیغهمبر (ﷺ) فهرمانیکرد به هاودهکانی خویان نامادحکهن
بۆ غهزای رۆم.

* کاتی غهزای تهبوک له بارودۆخیکی زۆر نارحهتدا بوو. گهرمی
ودووری ریگا. ههر لهبهر نهمهشه پیشی نهوتری غهزای عوسره

* دەرچوون بۇ غەزای تەبوك بەخۆویستی نەبوو، بەلکۆ واجب بوو
لەسەر هەموو موسلمانن کە دەرچن بۇ نەم غەزایە. مەگەر کەسێ عوزری
هەبێ، وەکو نەخۆشی و شتی تر.

* پێغەمبەر ﷺ هانی هاودلانی دعدا لەسەر بەخشین بۇ ئامادەکردنی
سوپای عوسرد. هاودلان (پەزای خویان لێبێ) پێشبرکێیان دکرد لە مال
بەخشیندا.

* ئەبوبەکر (پەزای خوی لێبێ) هەموو مالهکەى هینا و بەخشیه
سوپای عوسرد. عومەر (پەزای خوی لێبێ) نیودی مالهکەى هینا و بەخشیه
سوپای عوسره .

* عوسمان (پەزای خوی لێبێ) بەخشینیکی زۆر گه‌وردی بەخشیه
سوپای عوسره کە هاوشیودی نەبیسترا بوو.

* کاتێ پێغەمبەر ﷺ نەم بەخشینه گه‌وردیهى لە عوسمان بینی زۆر
دلی خۆشبوو. فەرمووی: (عوسمان لە ئەمرۆ بەدواوه هەر کرداری بکا
زەردری لێنادا).

* عەبدورەحمانی کۆری عەوف (پەزای خوی لێبێ) (۸۰۰ هه‌زار)
درهه‌می هینا و بەخشیه سوپای عوسره .

۲ - مورارہی کوری رھبیع .

۴ - ئەبولوبابەیی کوری عەبدولمۆنزیر و جگە لەمانیش (پەزای خولیان لیبی).

* پێغەمبەر ﷺ بە سوپاکەییەووە کە ژمارەیان دەگەشتە (۳۰ هەزار) جەنگاور دەرچوون. ئەمەش گەورەترین سوپایە لەساتی پێغەمبەراییەتیەووە.

* پێغەمبەر ﷺ لەدوای خۆی عەلی کوری ئەبوتالیبی دانا لەسەر خانەوادەکەیی و فەرمانی پێکرد لەناویانا بۆمینیتهووە.

* عەلی (پەزای خولیان لیبی) فەرمووی: (لەناو منداڵ و ژناندا ئەمەکی بەشوێنگردووت ؟)

پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: (بەووە پەزای نابی بۆمن وەکو هارون بیت بۆ موسی. تەنها ئەووە نەبێ لەدوای من پێغەمبەری تر بوونی نیە).

* پێغەمبەر ﷺ بەسوپا گەورەکیەووە بەرپێکەوت و لە سەنیەتوڵودنەع سەربازگەیی دانا و لەوێ سوپاکەیی رێکخست و ئالاکانی دا بەشدەکرد.

* ژمارەییکی زۆریش لە موناڤیقەکان لەناو سوپاکەیی پێغەمبەر بوون.

* پێغەمبەر ﷺ لە رێگادا بەردو تەبۆک دای بەلای حیجر (ولاتی سەمود) قەومی صالح (علیه السلام). خێرا پێیدا تیپەری.

* پێغەمبەر ﷺ نزیک لە ولاتی سەمود پشوویدا بە سوپاکەیی بەلام نەرۆشتە ناویەووە خەلکانی لە بیرێک ئاوی ئازدەلەکانیاندا و هەویریان پێیکرد.

* کاتی پیغمبەر ﷺ پئی زانین. فەرمووی: (مەرۆنه ناو نهوقه و مهود
که خوای گه وره سزای دان چونکه من ئهترسم تووشی نهود بین که
تووشی نهوان بووه).

* پاشان فەرمانی پیکردن له بیری ئاو نهخۆنهوه و ئاو بهئازدهکانیان
نهدن. وتیان: ههویرمان لیکردووه و ئاوی ئازدهکانمان هیناود. پیغمبەر
ﷺ فەرمانی پیکردن نهو ههویر و ئاوه فریدن.

* له ریگادا بهرهو تهبوک سوپاکه بهشهو لایاندا بۆ پشوودان نهختی
بیش نویژی بهیانی پیغمبەر ﷺ رۆشت بۆ نهودی دحس بهئاو بگهیەنی.
موغیرهی کوری شوعبهشی لهگهڵدا بوو.

* پیغمبەر ﷺ دواکهوت له گهڕانهودی بۆلای هاودلان. هاودلانیش
عهبدوهرحمانی کوری عهوفیان خسته پیشهوه بۆ پیشنویژی کردن.

* کاتی عهبدوهرحمانی کوری عهوف گهشته رکاتی دووهم پیغمبەر ﷺ
گهشت و رکاتیکی به جهماعهت کرد و رکاتیکیشی بهتهنها. نهجامدا.

* کاتی عهبدوهرحمان سهلامی دایهوه و پیغمبهری بینی که رکاتیکی
لهدمستچووه و خهریکه تهواوی دمکاته شتی کهوته دلی هاودلانهوه (رمرای
خوایان لیبت).

* کاتی پیغمبەر ﷺ سهلامی دایهوه پئیانی فەرموو: (چاکتان کرد. یان
پیکاتان).

* پیغمبەر ﷺ دانیئا بهودی که چاوهرپیان نهکرد لهبهر لهدمست
نهچوونی کاتی یهکهمی نویژدا.

بەلام فەرموودى: (ھىچ پىغەمبەرنى نەمردوۋە تا لەپىشتى پىياۋىكى چاك
لە ئوممەتەكەي نوپۇز نەكات). (ئەحمەد و ئىبنۇسەد لە تەبەقاتەكەي
ھىناۋىانە، بەلام فەرموودىيەكى لاۋازە).

* پاشان پىغەمبەر ﷺ رىڭاكەي تەۋاۋ دىكرد بەردو تەبوك بە ھاۋدلانى
فەرموۋ: (ئىن شاء اللە سبەي دىگەنە كانى تەبوك ھەركەس رۇشتە سەرى
بادىستى لىئەدا تاخۇم دىم).

* كاتى مۇسلمانان گەشتە تەبوك بىنيان كانىيەكەي ئاۋى كەمە و دوو
پىاۋ لە مۇنافىقەكان خەرىكن ئاۋى لى ئەبەن لە كاتىكدا پىغەمبەر ﷺ
نەھى لىكردىۋون.

* كاتى پىغەمبەر ﷺ بىنى دوو پىاۋ پىشى كەۋتوون لە گەشتە بە
كانىاۋمەكەي تەبوك ولەئاۋەكەيان بىردوۋە نەفرەتى لىكردن پاشان پىغەمبەر
ﷺ ھەردوۋ دەست و روخسارى لە ئاۋى تەبوك شۆردىۋە.

* پاشان پىغەمبەر ﷺ بەمۇعازى كۆرى جەبەلى فەرموۋ: (ئىزىكە گەر
تەمەنت دىرۇز بىيى بىيىنى ئەم ناۋە ھەمۇۋى پىرپوبى لە سەۋزايى و
باخچە).

* خىمەيەك بۇ پىغەمبەر ﷺ لىئىرا و (۲۰) رۇز لە تەبوك مايەۋە ھىچ
رۇوبەروۋوبوۋنەۋىيەك لەگەل دوزمندا روۋى نەدا.

* پاشان پىغەمبەر ﷺ دەستىكرد بە ئارنى سىرە بەردو ھۆزدەكانى
دوروبەرى شام ھەروھە نامەيەكى ئارد بۇ قەيسەر پاشاى رۇم .

* پېغەمبەر ﷺ ئاگرېستى کرد لهگەل خەلکى ئەيلە و جولەگەى
جەرباء و ئەزروح.

* پېغەمبەر ﷺ خالدى كۆرى و دليدى بە ۵۰ كەسەود نارد بۇ ئوكەيلرى
دومەتولجەندىل.

* ئوكەيلرى دومەتولجەندىل ئاگرېستى کرد لهگەل پېغەمبەرە لەسەر
سەرانه. ئوكەيلر ئىستىركى بە ديارى بە خشيه پېغەمبەرە. لهگەل
جوبەيهك له ئاوريشمى تەنك كە زېرى تىداوو.

* هاوەلان سەريان سورما له جوانى جوبەگە. پېغەمبەرە. فەرمووى:
(سەرتان سورما له نەرمى ئەمە ؟ والله دەستەسەركانى سەعدى كۆرى
موغاز له بەهەشتدا باشتەر و نەرمترە).

* پېغەمبەر ﷺ نامەيهكى بە دحيەى كەلبىدا نارد بۇ قەيسەر. پاشاى
رۆم بانگى دىکرد بۇ سى خال: يان مۇسلمان بوون يان سەراندان. يان
شەركردن.

* قەيسەر سەركردەكانى رۆمى كۆكردووه و نامەگەى پېغەمبەرى
خویندووه بۆيان.

وتیان: والله نارۆينه ناو دینەگەيهوه و سەرانش نادەين و شەرىشى لهگەلدا
ناکەين.

* پاشان قەيسەر ئەمەى بەنامەيهگدا نارد بۇ پېغەمبەرە. ئەویش بەمە
وازی لىهينان. ئيدى عەرب بىستان رۆم له جەنگى پېغەمبەر ﷺ دقترسى.
* پېغەمبەر ﷺ دواى (۲۰) رۆژ مانەوه له تەبوك گەرايهوه مەدينە.

* کاتى پيغەمبەر ﷺ گەشتە دۆلى قوراپا. بە ھاودلانى فەرموو: (من به له ئەگەم بۆ گەشتە مەدینە. ھەرگەس لەئێوە ئەیەوێ پەلمبكات لەگەڵ من بابيكات).

* کاتى پيغەمبەر ﷺ گەشتە زى بوان. وەحى دابەزى وەهوالى پيدا بەبنیاتنانى مزگەوتى زىراپ لەلایەن موناڤىقەکانەو. پيغەمبەر ﷺ فەرمانى کرد بىروخينن.

* پاشان پيغەمبەر ﷺ بە ھاودلانى فەرموو: (لەرستیدا گەسانى ھەن لە مەدینەن. ئێوە ھەرشوێنى رۆشتبیتن و ھەردۆلیکتان بریبى. ئەوانیش لە پاداشتەگەیدا لەگەڵتان. چونکە عوزر رێگربوو لە ھاتنیان).

* کاتى مەدینەى لیوودمەرگەوت فەرموو: (ئەمە تەیبەىە یا تابەىە).

* کاتى خەلکى بیستیان پيغەمبەر ﷺ گەراووتەو. دەرچوون بەرەوپىرى تا سەنیەتولوداع بەخۆشیەکی ئیجگار زۆردەو. * سائیبى کورپى یەزید ئەفەرمو: (بیرم دى لەگەڵ منداڵاندا دەرچوون بەرەوپىرى پيغەمبەر ﷺ بۆ سەنیەتولوداع). (بوخارى گىراویەتیەو).

* خەلکى لە غەزای تەبوك بوون بەچوار بەشەو:

۱- فەرمان پیکراوى پاداشتدراو: وەکو عەلى و محمدى کورپى مەسلەمە و ئیبنونومی مەکتوم.

۲- بیانوو داران: لاوازەکان و نەخۆشەکان.

۳- سەرپىچىكارە تاۋنبارىكان: وىكو ئەو سى ھاۋدەلى دواكەۋتن و نەرۋشتن.

۴- لۆمەكراۋىكان: كە موناڧىقەكان بوون.

* پىڭخەمبەر ﷺ فەرمانىكىرد بە ھەجرىكىردن (پىچرانلىنى پەيۋىندى) لەگەل ھەموو ئەۋانەلى نەھاتىبوون بۇ غەزاكە و بىيانوو (عوزر) يان نەبوو.
* پىڭخەمبەر ﷺ و باۋىرداران پىشتيان لىتھەلىكىردن.

* دىشتەككىيەكان ھاتن و بىيانويان ھىنايەۋە بە كۆمەلى بىيانوى بوۋچەۋە بەلام پىڭخەمبەر ﷺ لىلى وىرگرتن و نىيەتى دلىشيانى (نىيازى شاراۋىيان) رەۋانەلى لاي خوا كىرد.

* پىڭخەمبەر ﷺ ئىشى ئەو سى كەسەلى دواخست كە راستگۆ بوون و بەبى ھىچ بىيانوۋىيەك ئامادى غەزاكە نەبوون.

* ئەۋانىش: كەسبى كورپى مالك و ھىلالى كورپى ئومەيە و مورپاردى كورپى رەبىع بوون (رەزاي خويان لىتېلى).

* ئەم سى ھاۋدەلە بەرپىزە دانىيان نا بەۋدى كە بەبى بىيانوو دواكەۋتن لەگەل پىڭخەمبەردا ﷺ.

* خۋاى گەۋرە دىربارەلى ئەم سى ھاۋدەلە ئەفەرمۇى: { لە بەجى ماۋە كاندا كەسانىكى تر ھەبوون كە دواخران بۇ فەرمان و برپارى خوا يان سزايان دىمدات يان پەشىمانىيان لى وىردىمگىرى ۋە خوا زاناي كار دروستە }.

﴿ خۆی گهوره تهوبه‌ی لهو سێ هاودله و مرگرت که دواکه‌وتبوون له
غهزای ته‌بوك به‌بێ بیانوو. له‌بهر راست‌گۆییان (پرزای خوایان لێن).
﴿ خۆی گهوره تهوبه‌که‌یانی له قورئاندا دابەزانده. خوا ئه‌فهرموێ: {هه
روحا (خوا تهوبه‌ی و مرگرت) لهو سێ که‌سه‌ش که دواخران (خوا دهربارد
یان بریاری نه‌دابوو) هه‌تا ئه‌و کاته‌ی زه‌وی لێیان ته‌سک بوویه و ده‌به‌و
فراوانیه‌ی که هه‌یه‌تی و بێزاربوون له گیانی خۆشیان و زانیان هیچ په‌ناکه
یه‌ک نی یه له (سزای) خوا مه‌گهر په‌نایی خۆی پاشان په‌ شیمانی لێ و ده
رگرتن به دابەزانلنی چه‌ند ئایه‌تێک (بۆ ئه‌ودی تۆبه بکه‌ن به‌راستی خوا
هه‌میشه تۆبه و مرگری میهره‌بانه‌).﴾

پرووداودگانی دواى غمزای تەبوك

تا حەجى مائىئاوایی

* دواى كۆتا غمزای پىغەمبەر ﷺ كە غمزای تەبوك بوو. بارودۆخمكە
لە مەدینە سەقامگىر بوو خەلكى بە خیرایی دەشتانە خزمەتى پىغەمبەر ﷺ
لە مەدینە. بۆ ئاشكراکردنى ئىسلامىتيان .

* لەكۆتایىيەكانى سالى (٩)ى كۆچى ئوم كلسومى كچى پىغەمبەر ﷺ
كۆچى دوايى كرد (رمزای خواى لىبى).

* ھەروەھا لە ھەمان سالىدا سەرکردى موناڤىقەمگان عەبدولای كۆرى
سەلۇل كۆچى دوايى كرد.

* لە كۆتایىيەكانى مانگى زىلقەعدى سالى (٩)ى كۆچى پىغەمبەر ﷺ
ئەبوبەكرى بە ئەمىرىتى حەج نارد بۆئەودى حەج بە موسلمانان بكتە
* پىغەمبەر ﷺ ڤەرمانى كرد بە ئەبوبەكر ئەمانە لە حەجنا
رەبگەيمنى: (لەمسال بەدواو ھىج موشرىكى بۆى نىە حەج بكتە كەس
بۆى نىە بەرووتى تەواف بكتە تەنھا باوڤردار دەجىتە بەشەشتەود).

* له مانگی ربيعولنه وەلى سالى (۱۰) ى گۆچى ئىبراهيمى كۆرى
پىغەمبەر ﷺ گۆچى دوايى كرد. تەمەنى (۸) مانگ بوو.

* پىغەمبەر ﷺ رۆشتە ژوورەو بۆ لای تەرمەگەى و چاومگانى
فرمىسكىان دەرژاند.

* پىغەمبەر ﷺ فەرمووى: (ئىبراهيمى كۆرم له كاتى شيرەخۆرىدا
وفا تىكرد. دوو نافرەتى شيرەمى بەسۆز لەبەهەشتدا كاتى
شيرخواردنەگەى بۆ تەواو دىكەن).

* ئىبراهيم له گۆرستانى بەقىع نىژا.
* ئەو رۆژى ئىبراهيم گۆچى دوايى كرد خۆرگىرا. خەلكى وتیان:
خۆرگىرا لەبەر مردنى ئىبراهيمى كۆرى پىغەمبەر ﷺ !

* پىغەمبەر ﷺ فەرمووى: (بەرەستى خۆر و مانگ دوو نیشانەن له
نیشانەگانى دەسلەلاتى خوا. بۆ مردن و لەدايەبوونى كەس ناگىرىن ئەگەر
بينىتان گىران نزا و پارانەو بەكەن و نوێژ بەكەن).

* له مانگی زىلقەعدەى سالى (۱۰) ى گۆچى بانگەواز كرا بەناو
خەلكىدا كە پىغەمبەر ﷺ ئەيەوى ئەمسال حەج بەكات .

* جابر ئەفەرموى: (خەلكىكى زۆر زۆر ھاتبوون بۆ مەدینە و ھەموويان
ئەيانويست چا و لە پىغەمبەر ﷺ بەكەن * ھەروەھا جابر ئەفەرموى: كەس
نەبوو بتوانى بىت و نەھاتى ؟)

* ئەم حەجە بە حەجى مائاوايى ناوئارا. چونكە پىغەمبەر ﷺ تيايدا
مائاوايى له خەلكى كرد و ئىتر حەجى نەكردەو.

❖ لەم حەجە پیرۆزدا زیاتر لە (۱۰۰) ھەزار کەس لەگەڵ پێغەمبەرنا
ئامادەبوون.

❖ پێغەمبەر ﷺ ھەر (۹) خێزانەکەى لەگەڵ خۆیدا ھێنا (ڕەزای
خوايان لێبێ).

❖ پێغەمبەر ﷺ ڕۆشت بۆ زیلحولەیفە میقاتى خەلکی مەدینە غوسلى
کرد بۆ ئیجرام پۆشین. پاشان دایکە عائیشە بۆنخۆشى کرد.

❖ لە میقاتى زیلحولەیفەدا ئەسمائی كچی عومەیس خێزانى ئەبوبەكر
كوڕىكى بوو بەناوى محمد.

❖ پاشان پێغەمبەر ﷺ تەلبیەى کرد و ھاودلانیش تەلبیەیان کرد
(ڕەزای خوايان لێبێ).

❖ پێغەمبەر ﷺ بەقیران حەجى کرد (واتە عومردى کرد و ئیجرامى
لەناەدا تا حەجیشى کرد).

❖ کاتى گەشتنە سەریف دایکە عائیشە (ڕەزای خواى لێبێ) تووشى
حەیز بوو. پێغەمبەر ﷺ فەرمانىکرد ھەموو ئەرکانەکان بکات تەنھا
تەواف نەبێ.

* پېغەمبەر ﷺ لە رۆژی يەك شەممە لە (۵) ی زیلقەعد گەشتە
مەككە. لە سېپەدی رۆژی يەك شەممە رۆشتە ناو مزگەتی حەرامەود .
* پېغەمبەر ﷺ لە دەرگای عەبدەمەنافەود رۆشتە ناو مزگەوتی
حەرامەود كە ناسراوە بە دەرگای بەنی شەیبە. ئیستا پێی ئەوتری دەرگای
سەلام. پاشان عومری ئەنجامدا ﷺ.

* كاتی لە عومرە لیبویەود لە ئەبتهح دابەزی خۆرەلاتی مەككە *
* كاتی رۆژی (۸) ی زیلحیجە هات كە رۆژی تەرویەمە. كەوتەری بەردو
مينا.

* پېغەمبەر ﷺ نوێژی نیومرۆ و عەسر و شیوان و عیشای لە مينا
كرد. لە رۆژی پینجشەممە (۸) ی زیلحیجە. هەروەها نوێژی بەیانی (۹) ی
زیلحیجەیش.

* كاتی خۆرەلەات لەبەیانی رۆژی (۹) ی زیلحیجە. پېغەمبەر ﷺ
كەوتەری بەردو عەردفە تاومكو خۆر لايدا لە ناوەرستی ئاسمان (زەوال).
گەشتە ناودۆلەكە لە زەوی عەرنە.

* لەوێدا وتارە بەناوبانگەكەى فەرموو. وتاری عەردفە لەسەر
وشتەمكەى (قەسواء) دودە بوو.

* پېغەمبەر ﷺ وتاریكى گەورەیدا و تیایدا بنەماكانی ئیسلامی
جیگیرکرد و بنەماكانی جاهیلیەتی هەڵوێشاندا.

* لێردا ناكړی باسی وتارە گەورە و بەنرخەكەى پېغەمبەر بکەین.
هەركەس ویستی لیبوو با بگەرێتەود بۆ كتیبی لوانوئی مەكنون.

* کاتی پیغمبەر ﷺ له وتارمکەى بوودو نوێژى نیوچرۆ وەمەسرى بهکۆ و کورتکراوى (قەسروجمەع) ئەنجامدا.

* پاشان پیغمبەر ﷺ بەسوارى و شترمکەیهووە کەوتەپرێ تاکەشتە مەوقیف ئیدی لەوێ روویکردە قەبیلە و دەستیکردە نزاوپارانەووە تا خۆرئاواوو.

* پیغمبەر ﷺ بە خەلکی راگەیاندا کە باشترین دوعا دوعای رۆژى عەردفەیه.

* پیغمبەر ﷺ هەر لەعەردفە بوو ئەم ئایەتەدابەزى: {اليوم اكملت لکم دینکم}. واتە: ئەمڕۆ دینەکمەتانم بۆ کامل و تەواوکرد.

* کاتی خۆر تەواو ئاواوو پیغمبەر ﷺ له عەردفە هاتە خواروووە بۆ موزدەلیفە.

* پیغمبەر ﷺ نوێژى شیوان و عیشای بهکۆ و کورتکراوى ئەنجامدا و پاشان راگشا تا بەیانى پاشان نوێژى بەیانى کرد له رۆژى سەربەپین. رۆژى حەجى گەورە.

* پاشان پیغمبەر ﷺ بە سوارى و شترمکەیهووە روویکردە قەبیلە و دەستیکردە نزاوپارانەووە تەکبیر و تەهللیل و خوا بەیەك گرتن تاوێکو تەواو دنیا روۆشن بوودوو.

* پېغەمبەر ﷺ سەر لە بەیانی رۆژی سەربەین (نەحر) فەرمانیکرد بە
 ئیبنوعەباس بەردی رەجەمکردنی بۆ بینی. ئەویش (۷) بەردی بچوکی بۆهینا.
 * پاشان پېغەمبەر ﷺ لە مەشعەری حەرامەووە پێش خۆرگەوتن کەوتەری
 بەپێچەوانەی موشریکەکان کە دواي خۆرگەوتن ددکەوتنەری.
 * کاتی پېغەمبەر ﷺ گەشتە لای جەمەری عەقەبەي گەورە لە خواردوی
 دۆلەکە وەستا و بەیتی خستە لای جەپیهووە و مینایشی خستە لای راستیهووە و
 بەسواری وشتەریکەیهووە روویکردە جەمەری عەقەبەي.
 * کاتەکەي کاتی چێشتەنگاو بوو. هەر حەوت بەردەکەي بەدانه دانه
 تیگرت و لەگەڵ هەر بەرد فریدانیکیدا الله اکبری ئەکرد و ئەیفەرموو:
 (ئەزکەنەکانی حەج وەرگرن).

* پاشان پېغەمبەر ﷺ رۆشت بۆ شوینی سەربەین لە مینا و بەدەستی
 شەریفی (۶۳) وشتی سەربەي و کردیە قوربانی.

* کاتی پېغەمبەر ﷺ لە قوربانیکردن بویهووە بانگی سەرتاشی کرد و
 سەری شەریفی تاشی. مەعمەری کۆری عەبدولای عەددوی سەری تاشی (رەزای
 خوای لێی).

* ئەنەس (رەزای خوای لێی) ئەفەرموی: (بێنیم کاکي سەرتاش سەری
 پېغەمبەری دحتاشی و هاودلەکانیشی بەدووروبەریدا دەسورانهووە و هەرلایەکی
 سەری دحتاشی ددکەوتە دەستی هاودلەکانی).

* کاتی پېغەمبەر ﷺ سەری شەریفی تاشی. قەمییی لەبەرکرد و بۆنی
 خوشی بەکارهینا.

گهړانه وه له حج و ړووداوه کانی دواتر تا ساتی ودفاتی ﷺ

* پاشان پیغمبر ﷺ سواری وشرمکه یی بوو. پيش نیودړو گهړایه وه
بهیت وهر به سواری وشرمکه یی وه ته وافی نیفازدی گرد بونه ودی خه لکی
بیبین.

* پاشان هاته لای بیرى زه مزه م و لئی خوار دوه و پاشان هر
له وړوژمدا گهړایه وه مینا.

* پیغمبر ﷺ (۳) ړوژمکه یی ړوژانی ته شریق دواى زه وال نه هاته لای
جیمارمکان و شهیتان په جمی دمکرد.

* پیغمبر ﷺ حجه مبارکه کې کوتایى پیښنا به ته وافی
مالئاوایی (وداع) و نهیفرموو: (کس نه پواته وه بۇ شوینى خوی تاودکو
کوتا سهردانى بهیت نه کات). (شهید خمین گپراویانه ته وه)

* پاشان پیغمبر ﷺ گهړایه وه بۇ مه دینه و همدلیکی که م له ناوی
زه مزه مې له گهل خویدا هینا.

* نه مه به شیو میه کی کورت و بوخت حجه یی پیغمبر بوو.

* لە رۆژی دووشەممە (٢٦) ی مانگی سەفەر. پێغەمبەر ﷺ
 فەرمانیکرد بە ھاوڵەکانی خۆیان ئامادەبکەن بۆ غەزای رۆم
 * پێغەمبەر ﷺ ئوسامەى کورې زیدى کردە سەرکردى سوپاکە
 (رەزای خوا لەخۆی ویاوکیشی بێت).
 * تەمەنى ئوسامە تەنها (٨) ساڵ بوو. لەناو سوپاکەشدا گەورە
 ھاوڵانى وەکو عومەر و سەعدى کورې ئەبو وەقاس و ئەبوعوبەیدى
 تێداوو (رەزای خویان لێی).

* خەلکی لەبەر گەمى تەمەنى ئوسامە تانەیان لە سەرکردایەتیکە
 ددا بۆ وەها سوپایەکی گەورە .

* دنگوباسى ئەم گەمى و گازندىیانە گەشتەو پێغەمبەر ﷺ
 * کاتى بانگەوازی ئیسلام کەمڵ بوو. ھەروەھا ئیسلام دەستەلاتى
 گرتەسەر ھەموو جەزیرى عەرەبى و خەلکی پۆل پۆل دەھاتنە ناو
 ئیسلامەو. پێغەمبەر ﷺ ھەستى بەنزىكى ئەجەلى (کاتى مردنى) خۆى
 دەکرد.

* نیشانەکانى نزىکبوونەوى ئەجەلى پێغەمبەر ﷺ :

- ١- دابەزینی سورەتى نەسر.
- ٢- پێداچونەو و خۆیتەنەوێ قورئان.
- ٣- زۆرى عیبادەت کردنى.
- ٤- دووبەرانبەرکردنى ئیعتىکاف کردنى لە رەمەزاندا.

* نەخۇشەگەي پىغەمبەر ﷺ دەستىپىكىرد، ئەو نەخۇشەي كە
بەھۇيەو كۆچى دوايى كىرد.

* لە كۆتايىيەگانى مانگى سەفەر نەخۇشەگەي دەستىپىكىرد و سەرتا
بەسەر ئىشەيەكى توند دەستىپىكىرد.

* كاتى نەخۇشەگەي پىغەمبەر ﷺ (۱۳) رۆزى خاياند، سەرتا لاي
دايكە عائىشە بوو (رەزاي خوى لىيى). پاشان پىغەمبەر ﷺ ويستى بگەرى
بەسەر ھەموو خىزانەگانى تىرىدا (رەزاي خويان لىيى).

* بەلام كاتى گەشتە لاي دايكە مەيمونە نەخۇشەگەي زۆر توند بوو.
مۆلەتى خواست لە خىزانەگانى كە لاي عائىشە چاودىرى بگرى، ئەوانىش
مۆلەتيان دا (رەزاي خوا لەھەموويان لىيى).

* نەخۇشەگەي پىغەمبەر ﷺ زۆر توند بوو لە مالى عائىشە (رەزاي
خوى لىيى). تاي زۆر توندى لىنىشت و پلەي گەرمى جەستەي زۆر
بەرزبوويەو.

* ئەبوسەئىدى خورى (رەزاي خوى لىيى) ئەفەرموى: (ئەي
پىغەمبەرى خوا تايەكە چەند توندە لەسەرت) !

پىغەمبەر ﷺ فەرمووى: (بەلئى ئىمە واين و بەلاكە چەند بەرابەر ئەبى
لەسەرمان و پاداشتەكەمانىش بۇ دوو بەرابەر ئەبى).

* كاتى پىغەمبەر ﷺ نەخۇشەگەي لەسەر قورس بوو، ئىدى نەيتوانى
بروات بۇ مزگەوت و پىشئويىزى بۇ مۇسلمانان بكات.

* پىغەمبەر ﷺ فەرمانىكىرد ئەبوبەكر پىشئويىزى بۇ مۇسلمانان بكات.

* پېغەمبەر ﷺ ھەستى بەسۈگىيەك كىرد لە نەخۇشەيەگىيە. بە
پالدا نەو بەسەر ھەزلى كۆرى ەباسى نامۇزايىدا رۇشتە مەزگەوتەوود و جەوود
سەر مەنبەر و كۆتا وتارى بۇ مۇسلمانان دا.
* پېغەمبەر ﷺ لە وتارمەكەيدا باسى ھەزلى و چاكەي ئىبۇبەكر و
ئەنسارى كىرد.

* ھەروەھا باسى ھەزلى ئوسامەي كۆرى زەيدى كىرد و رەوونىكەردەوود كە
شاينى سەرگەدايەتى ئەو سۇپايەيە.
* رەيوايەتكراوود كە گوايە پېغەمبەر ﷺ خۇي خەستەتەرەوود بۇ تۆلە
لەيۈمەگەرتنى بەلام سەنەدەكەي زۇر لاوازە و جەيگەر نەيە.

* پېغەمبەر ﷺ لە وتارمەكەيدا ھۇشدارى داوود ئوممەتەكەي كە گۆرەكەي
بەكرىتە مەزگەوت.

* ھەروەھا ھەوالى دانى كە خراپەترىنى خەلكى ئەوانەن كە گۆرى
پېغەمبەرەكەيان دىكەنە مەزگەوت.

* پېغەمبەر ﷺ ھەرمووى: (خوايە گۆرەكەم نەكەيتە بىتەك و
بەرسەترى نەفرەتى خوا لەو قەومەي گۆرى پېغەمبەرەكەيان كەردۆتە بۆنە
و جەزىن). (ئەھمەد گىراوئەيتەوود)

* ئىبنۇلقەيىم ئەفەرموئى: ئەمە نەھى پېغەمبەرى خوايە بۇ
ئوممەتەكەي كە گۆرەكەي بەكەنە شوئىنى گەربوونەوود وەكو جەزىنەكان و
بۆنەكان خەلكى بەنىيازى ئەوئى كۆبىنەوود بۇ نوئىزكەرن و نزاوپارەنەوود .

* پېغەمبەر ﷺ ھەرسۆربوو لەسەر ئەودى كە خۆى پېشنىوێرى بۆ
موسلمانان بكات لەگەل ئەودىداكە نەخۆشبوو.

* بەلام نەخۆشپەكەى تونلجوو لەسەرى و ئىتر نەپەختونى بروت بۆ
مزگەوت.

* لەوكاتەدا پېغەمبەر ﷺ فەرمانىكرد بە ئەبوبەكر پېشنىوێرى بۆ
موسلمانان بكات .

* ٢ رۆژ پېش وفاتى پېغەمبەر ﷺ وەستى كرد بۆ نۆمەتەكەى كە
گومانى باش بەخوا بەرن. فەرمووى: (كەس لە ئۆد نەمرى مەگەر گومانى
باش بەخوا ببات).

* پېشەوا نەودى ئەفەرموى: لەم فەرموودەدا ھۆشدارى تىداپە بە
نائۆمىدى ماناى گومانى باش بەخوا ئەومىيە كە گومان بەرى خوا رحمت
لەبكاو و لىت خۆشبى.

* پېش وفاتى پېغەمبەر ﷺ بەدوو رۆژ. سوگىەكى لە نەخۆشپەكەى
بينى و دەرچوو بۆ مزگەوت لەنىوان دووكەسا و پىيەكانى شەرىفى دەخشان
بە زەويدا لەبەر توندى نەخۆشپەكەى .

* بينى ئەبوبەكر نوێر بۆ خەلكى دىكاتە كاتى ئەبوبەكر ھەستى پىكرد
ويستى بگەريتە دواو. بەلام پېغەمبەر ﷺ ئامازى بۆكرد كە لە شوێنى خۆيدا
بەينىتەو.

* پېغەمبەر ﷺ لەلای چەپى ئەبوبەكر مەوە دانىشت .

* رۆژى پېش وفاتى پېغەمبەر ﷺ نەخۆشپەكەى زۆر توند بوو. ھەوال
گەشتە سوپاكەى ئوسامە (رەزى خۆى لىبى) گەراپەووە بۆ مەدينە.

* پيغەمبەر ﷺ شەۋى دووشەممە نەخۇشەكەى تەۋاۋ لەسەر قورسبوۋ
تا نىزىكى مردن بەلام كاتى خۇرەلەت ھۇشى ھاتەۋە و نەختى
باشترىۋو.

* پيغەمبەر ﷺ پەردى ژووردەكەى لالا و بىنى مۇسلمانان لەپىزدا
ۋەستاون و نوپۇز ئەكەن دليخۇشبوۋ زەردەخەنەيەكى كىرد.
* ئەنەس (رەزى خەۋى لىيى) ئەفەرمۇى: (رەۋخسارى پيغەمبەر ﷺ
ۋەكو پەردى قورئان بوۋ). ئەمە لىكچوانلىنى رەۋخسارى پيغەمبەر ﷺ
بەجۋانىيەكى زۇر، ويستمەن نوپۇزەكەمان بېرىن لەخۇشى بىنىنى
پيغەمبەردا ﷺ .

* كاتى خەلىق بىنيان پيغەمبەر ﷺ بەياني نەختى باشترىۋو و
ھۇشى ھاتوۋە گومانىيان ۋابوۋ لە نەخۇشەكەى چاكبۇتەۋە بۇيە گەرەنەۋە
بۇ مالەكانىيان و بۇ سەر ئىش و كار و پىداۋىستىيەكانىيان.
* ئەبۇبەكرىش مۇلەتى خواست لە پيغەمبەر ﷺ كە بگەرپتەۋە بۇ لى
خىزانەكەى لە ناۋچەى سونج لە عەۋالى مەدىنە، پيغەمبەر ﷺ مۇلەتى دا.

* كاتى سېئەدى بەياني (۱۲)ى رەبىعولئەۋۋەلى سالى (۱۱)ى كۆچى كەۋتە
ئىش و ئازارەكەى زياتر و زياتر توند بوۋ لەسەرى (گيانم فېداى بى).
* فاتىمەى كچى فەرموۋى: (داخى سەختەم بۇ باۋكى خۇشەۋىستەم).
پيغەمبەر ﷺ فەرموۋى: (لەمپۇۋە ئىتر نارەحتى توۋشى باۋكت نايەت
شتىك بەسەر باۋكت دا ھاتوۋە كەس لىيى دەرباز نابىت).

* له کاتیځدا پیځه مېمر ﷺ نارحمت دځوو بهځوی سهر مېمر گڼود
عائیشه (رېزای خوای لیځی) سهری شهریفی خستبوود سهر سینهی خوی
* دفریځی ناو له مېر دځستی پیځه مېمر ﷺ بوو. پیځه مېمر ﷺ دځستی
دهځسته ناو مکه وه و نه یفهرموو: (لا إله إلا الله بهر ځستی مردن نارحمتی
همیه).

* پاشان دځستی راستگر دوه بو ئاسمان ﷻ و هر نه یفهرموو: (في
الرفیق الاعلی).

پاشان و دځاتیکرد و دځستی شل بویه وه.

* له ریوایه تیځدا هاتووه عائیشه (رېزای خوای لیځی) نه یفهرموو: (داوای
تهځتی ناوی کرد و لار بوویه وه له گوځمدا. ههستم پینه گرد که مردوود).
* له گیرانه و دکه ی نه حمه ددا هاتوود. عائیشه نه یفهرموو: (له کاتیځدا
سهری له سهر شانم بوو. له پر سهری شوړ بوو دوه بولای سهرم. گومانم برد له
هوځ خوی چوو بی).

* له گیرانه و دکه ی تر دا هاتوود عائیشه نه یفهرموو: (پیځه مېمر ﷺ
و دځاتیکرد و سهری له نیوان گوځ و چه ناگه دا بوو. کاتی گيانی دمر چوو
هر گیز بونی خوځی وام نه کړ دبوو).

* گيانم فیدای بی له سپیڅدی رڼوی دوو شه ممه (۱۲) ی رېځی عولنه و دلی
سالی (۱۱) ی گوچی و دځاتی کرد. له ته مهنی (۶۳) سالیځدا.

* ھەوالى وفاتى پېغەمبەر ﷺ بىلاو بوودود لە مەدینە ھەوالەكە
ومكو بروسكەمەك بوو بۆسەر ھاودلان لەبەر خوشەوێستى رانجەدەریان
بۆی.

* ھاوہلان نھرۆشتنه ژوورھوه بۆلای له مالمکهی عائیشه و ئهیانوت
چۆن ئهبی ودفات بکات له کاتیکیدا ئهو شاهیده بهسهرمانهوه و ئیمهیش
شاهیدین بهسهر خهڵکانی ترموه؟!

* عومهرى كورپى خەتتاپ ھات و رۆشتە ژووردوھ بۆلای پیغەمبەر (ﷺ)
کاتى بىنى. فەرمووی: (ئەى ھاوار بەخۇمان، ئەى دایپۆشن، چەند قورسە
دایپۆشىنى پیغەمبەر).

* پاشان عومەر دەرچوو. شمشیرمکە ی راکیشا و هەرپەشە ی لە خەڵکی
دەکرد و فەرمووی: (والله بییستم کەسێک ئەڵێ: بێخەمبەری خوا مردوو
بە شمشیر لێی ئەدەم).

* ههروهها عومهر (پهزای خوی لیبی) نهیفرموو: (والله پیغه مبهه
 ﷺ نه مردوو به لگو چوو به لای خوا. و دگو چۆن موسا رۆشت بۆلای خوا.
 والله پیغه مبهه ﷺ نه گهریتتهوه و دگو چۆن موسا گهراپیهوه. نه وکات دحست و
 قاجی کهسانی نه بری که نهیانونت مردوو).

* تا بهم شیومیه عوممر (پردای خوی لییی) خوی پیړانه نه گيرا له قورسی مردنی پیڅه مېرډا.

* ئەبوبەكر (پەرزاي خۇاي لىيىن) نامادىنەبۇو لەكاتى وىقاتى
پىغەمبەردا، پىشتىر مۆلەتى خواستىبوو بىگەرپتەوۈ بۇ سۇنچ .

* يەككە لە ھاودەلان رۇشت بۇلاى و ھەوالى وىقاتى پىغەمبەرى پىدا و
ھەروھىا خەلكى لە ھالىكن تەنھا خوا ئەزانى چۈنە.

* ئەبوبەكر (پەرزاي خۇاي لىيىن) كەوتەرى بەخىرايى بەسۋارى
ئەسپەكەيەوۈ ھەتا چوۈە ناو مزگەوتەوۈ بىنى خەلكى ھەموۋيان ئەگرىن و
عومەرىش شەشپىرمكەى راکىشاۋە و قسە بۇخەلكى ئەكات.

* ئەبوبەكر (پەرزاي خۇاي لىيىن) لاي بەلاى ھىچ لەمانەدا نەكرىدود.
رۇشتە ژوۋرەوۈ بۇلاى پىغەمبەرى. پىغەمبەر ﷺ لەسەر جىگەكەى
راکشابوۋ. پەردەى لەسەر روۋى شەرىفى پاكى لادا.

* ئەبوبەكر (پەرزاي خۇاي لىيىن) فەرمۇى: (إنا لله وإنا إليه راجعون.
پاشان كەوتە سەر روۋخسارى شەرىفى و ماچىكرى و ئەگرىا. فەرمۇى: بە
زىندوۋىتى و مردن بۇنت ھەرخۇشە ئەى پىغەمبەرى خوا. واللہ خوا دوو
مردنە لەسەر كۇناكاتەوۈ. ئەو مردنەى لەسەرت نوسرابوۋ ئەوۈ چىشتە.
پاشان ھىچ مردنكى تىرت توۋش نابىت. پاشان روۋخسارى شەرىفى
داپۇشى).

* ئەبوبەكر (رەزى خەلىپە) دەرچوۋ بۇلاي خەلىكى بىنى ھەيئە
نكولى لىدىمكات و ھەيئە دۆشداماۋە لە قورسى موسىبەتەكە. عومەرى بىنى
ھەرچە ئەكات لەو كەسەى بلى پىغەمبەر ﷺ مردوود

* ئەبوبەكر (رەزى خەلىپە) وتى: (ئەى عومەر لەسەر خۆت
عومەر ھەر بەگوئى نەكرد و بىدىنگ نەبوو).

* كاتى ئەبوبەكر بىنى عومەر بىدىنگ نابى پرووكرەد خەلىكى و وتارى
بۇدان كاتى خەلىكى بىنىان ئەبوبەكر وتاردەت رۆشتن بۇلاي و عومەريان
بەجىھىشت.

* ئەبوبەكر (رەزى خەلىپە) فەرموى: (ئەى خەلىكىنە ھەركەسى
مەمدى ئەپەست ئەو مەمد مرد. بەلام ئەودى خوا ئەپەستى ئەو خوا
ھەر زىندوۋە و نامرى).

* پاشان فەرموى خوا ئەفەرموى: { مەمد } تەنھا پىغەمبەرىك نە
بوۋە وەفات بەكات. بىگومان پىغەمبەرانى پىش ئەمىش وەفاتىان كەروود.
نایا ئەگەر وەفاتى كەرد يان كۆزرا و شەھىد بوو. ئىۋە پاشگەز دىنەۋە و ھە
لەمگەر پەنەۋە لەو دىن و نەينەى كە پىنى راگەياندوون؟!.

* ئىبنو عەباس ئەفەرموى: (واللە وەك ئەوۋە وابوۋ خەلىكى نەيانزانىبى
كە خەلىپە گەورە ئەو ئايەتەى دابەزانلىبى تاكو ئەبوبەكر خەلىپەدە).

* گریان و بەرخنىسك ھەموو مەدىنەى گرتەۋە بۇ وەفاتى پىغەمبەر ﷺ.
موسلمانان توۋشى ھىچ بەلەيك نەبوون وەكو وەفاتى پىغەمبەر ﷺ گەورە
بىت.

* كاتى بىيەت درا بە ئىبۇبەكر (پەزى خۇى لىيى) و بوو بەخەلىتە.

ئەوېش رۇزى سى شەممە بوو. خانەوادى پىغەمبەر ﷺ وىستان
بىشۇرن راجىيى كەوتە ئىوانىانەود.

* وتيان: (والله نازانين چى بكمين. ناي پىغەمبەر ﷺ رپوت بكمينەود
ودكو ھەر جەنازىيەكى تر. يا بەجلەكانىيەود بىشۇرين).

* ھەموويان تووشى وخنەوزبوون و خەويان لىكەوتە دىنگىك ھات و
وتى: پىغەمبەر ﷺ بە جەلمكانىيەود بىشۇن .

* كاتى بەخەمبەرھاتن ئەو دىنگەى بىستبويان بۇ يەكتريان باس دىكرد.
ھەستان و پىغەمبەريان بە جەلمكانىيەود شۇرد.

* ئەوانەى پىغەمبەريان شۇرد:

۱ - عەلى (پەزى خۇى لىيى).

۲ - عەباسى مامى و كوردكانى (پەزى خويان لىيى).

۳ - فەزىل (پەزى خۇى لىيى).

۴ - قوسم (پەزى خۇى لىيى).

۵ - ئوسامەى كورى زىيد (پەزى خۇى لىيى).

۶ - شوقرانى بەندى پىغەمبەر ﷺ.

* عەباس و فەزىل و قوسم پىغەمبەريان ﷺ ئەملىوا و ديو ئەكرد.

شوقران و ئوسامەش ئاويان ئەكرد بەدەستى عەلىدا و عەلىش ئەيشۇرد.

* كاتى لە شۇردنى بوونەود. لە (۲) كراسى سېيدا كفىيان كورد و لەسەر

جىگاگەى خۇى لە مالى عائىشە دايان نا.

* دواى ئەۋەدى پېغەمبەر ﷺ شۇرا و دانرا لەسەر جىگاگەى خۇى لە
مالى عائىشە، رېگە بە خەلکى درا نوپۇزى لەسەر بکەن بەلام کەس
پېشنويزى نەگات.

* کاتى نوپۇزى لەسەرکرا. ھاۋەلان راوپۇزىان دمکرد لەکوئى بېنىژن ؟!
راحيایى کەوتە نيوانيانەۋە.

* ھەۋاليان نارد بۇ ئەبۇبەکر (پەزاي خۋاي لىيى). ئەۋىش فەرمۋى: ( )
بىستم لە پېغەمبەرۋە ﷺ. فەرمۋى: خوا گيانى ھىچ پېغەمبەرىكى
نەكىشاۋە مەگەر لەو شوپنەى پىي خوشبوۋە تيايدا بىنژرى).

* گۆرى پېغەمبەر ﷺ لىدرا لە مالى عائىشە. عەباس وعەلى و فەزل
رۇشتە ناو گۆرمکەۋە.

* شوقرانى بەندى پېغەمبەر ﷺ کراسىكى سۈرى خستە ناو گۆرمکەۋە.
پاشان دايانھىنا بۇناو گۆرمکەى.

* پېغەمبەر ﷺ لە شەۋى چۈارشەممە، بەخاک سپىردرا.
* ھاۋەلان (پەزاي خۋايان لىيى) زۇر غەمباربوون بۇ كۆچى دواى
پېغەمبەر ﷺ. ئەنەس (پەزاي خۋاي لىيى) فەرمۋى: ( ) ھىچ رۇژىكى
تارىكتەر و ناخۇشتەرم نەبىنى لەو رۇژى پېغەمبەر ﷺ تيايدا ۋەفاتى کرد).

والحمد لله الذي بنعمته تتم الصالحات

پیرست

- پیشەکی وەرگیر..... ۱۰
- قوناغی پیش پیغمبرایهتی..... ۵
- قوناغی پیغمبرایهتی و روداوکانی دواى ئەوه..... ۱۹
- روداوى ئیسرا و میعراج..... ۲۹
- بانگەوازی پیغمبر ﷺ بۆ ھۆزمکانی تر و کۆچ کردن بۆ مەدینە..... ۳۵
- کۆمەلگای مەدینە..... ۴۷
- مۆلەتی جیھاد و چالاکییە سەربازیەکان..... ۵۱
- یەكەمین عومرەى پیغمبر ﷺ و سەرەتای فەتھى مەككە..... ۷۱
- گەورەترین فەتھ لە میژووی ئیسلامدا..... ۹۵
- گەرانهوێ پیغمبر ﷺ و موسلمانان بۆ مەدینە و. روداوکانی دواتر
- تا غەزای تەبوک..... ۱۱۱
- روداوکانی دواى غەزای تەبوک تا حەجى مائىئاوى..... ۱۲۳
- گەرانهوێ لە حەج و روداوکانی دواتر تا ساتى وەفاتی ﷺ..... ۱۲۹

***

نهم نوسینهی بهردوستت وەکو گوزەریکی خێرایه
به‌دیار نه‌و هه‌موو وێستگه‌ و پروناوانه‌ی زیانی نهم
زاته‌ گه‌ورده‌. که‌ بێخود له‌وسفیدا نه‌فه‌رموئ:
که‌ رۆژی هه‌جری ماته‌مه‌ و شه‌وی وێسالی شاییه‌
که‌ سه‌ده‌هزاری وەك منی به‌گیان و دل فیداییه‌
به‌لێ گوزەریکی خێرایه‌ هه‌ر له‌ساتی هاتنه‌ دونه‌یاوه
تاكو ساتی وه‌فاتی. نه‌گینا به‌چه‌ندین نوسین و
تویزینه‌وه‌ له‌ژیانی پر به‌ره‌مه‌تی تیر نابێ. وەکو فه‌نایی
له‌ وه‌سفیدا نه‌فه‌رموئ:
خوسنی خولق و سیرمه‌تی وەك خوسنی ره‌نگ و سورمه‌تی
شاهیدی ددعوایه‌ نه‌ری گه‌وه‌ری په‌کتایه‌ نه‌و

